
Constantin
Cuza
INOROGUL
NU MOARE

CONSTANTIN CUZA

INOROGUL NU MOARE

CONSTANTIN CUZA

INOROGUL NU MOARE

ROMAN

1970

EDITURA EMINESCU

Coperta: *Adrian Ionescu*

I

Nu îngăduia să-l ajute nimeni să se îmbrace. Tatăl său, Constantin Cantemir, domnitorul Moldovei, poruncise ca doi copii de casă să-i stea în preajmă ori de cîte ori va avea nevoie. El, beizadeaua Dumitraşcu, nu-i suferise în această dimineaţă. Pînă şi cuvîntul „beizadea", care îi răsări în minte, îl nemulţumi. În aşa hal ajunsese Moldova, încît şi fiul domnitorului avea nume turcesc... Beizadea!

Trei ani cît a stat la Constantinopole n-a auzit decît un singur cuvînt: beizadeaua... beizadeaua... De aproape doi ani, de cînd s-a întors în Moldova, la fel. De la Poartă n-a putut pleca pînă n-a venit să-i ia locul fratele său mai mare, Antioh. Sultanul nu putea să doarmă liniştit fără să aibă ca ostatec pe unul din cei doi fii ai lui Constantin Cantemir!

Îi fusese dor de Moldova, dar acum îi părea rău de Constantinopole. Începea să se plictisească. Se privi în oglinda de Veneţia, rămasă moştenire de la maică-sa, Ana Bantăş, ştiutoare de bună carte, pricepută şi dibace foarte în treburile gospodăriei.

Va trebui să mai reteze din buclele astea negre! Își privi ochii. În vremea din urmă îl usturau. De acum șapte ani de zile, de cînd dascălul Ieremia Cacavelas (ce nume nesuferit mai are și omul acesta, care altfel e tobă de învățătură și mare dușman al turcului, măcar că pe față n-o arată) îl deprinsese să slovenească în trei limbi, fără ochi buni n-ar fi putut face nimic. Și la Marea Academie a Patriarhiei din Constantinopole tot ochii i-au trebuit.

Acești ochi l-au privit cu tristețe pe Ioan Cariofil, îndepărtat din fruntea Academiei, bănuit fiind de erezie calvină. Pe Dionisie Ieromonahul, profesor de filozofie, fizică și teologie. Pe Alexandru Mavrocordat, priceput în medicină și fizică. Acești ochi s-au trudit pe cărțile de literatură universală ale lui Meletie, episcop de Arta, apoi de Atena.

Acum îi era dor de tot ce lăsase. Trebuia să se întoarcă la Constantinopole. Mai avea de învățat.

În oglindă, haina de brocart făcea falduri. Le netezi. Brocartul acesta și sabia de la șold erau singurele semne că el, Dimitrie Cantemir, era fiu de domn. Încă o deșertăciune! Și chiar dacă n-ar fi fost! Înaintea lui, mai în vîrstă fiind, se găsea Antioh, fratele său, cel care încă de pe acum începuse să se îngroașe... Zîmbi. În colțul buzelor, o adîncitură. În Moldova, nu mai urmau în scaunul țării fiii domnului. Totul era la cheremul boierilor și al Porții. Mai ales al Porții.

Cravata înfoiată de la gît își răzvrătise un colț. Duse mîna. Nodul nu era bine potrivit. Învățase să-și lege cravata tot la Constantinopole. Îi atrăsese luarea aminte felul în care se îmbrăca Pierre Antoine de Castagner, marchiz de Châteauneuf, ambasadorul lui Ludovic al XIV-lea la Poarta otomană. Un om fin și cu gust. Nu putea să-i imite întru totul îmbrăcămintea. Era o beizadea. Dar măcar cravata lui înfoiată!

— *Mon prince,* cu mîna stîngă fixaţi nodul, cu dreapta treceţi pe dedesubt celălalt capăt. Splendid, *mon prince.* Aveţi un gust desăvîrşit !

Niciodată n-a putut şti dacă domnul de Châteauneuf îi urăşte cu adevărat pe turci.

— Otomanii au calităţi strălucite, *mon prince.*

Nu i-a trebuit mult timp ca să-şi dea seama că domnul de Châteauneuf preţuia mai ales calitatea turcilor de a fi duşmanii împăratului austriac. Din toate acestea nu avea de cîştigat decît Ludovic al XIV-lea.

Prin domnul de Châteauneuf l-a cunoscut pe domnul Collier, ambasadorul Olandei. Ciudat om şi domnul Collier ! Nu uita niciodată să amintească faptul că se născuse la Smirna, unde tatăl său fusese consul.

— Eu, *mon prince,* sînt numai pe jumătate european.

Minţea ! Era la curent cu toată literatura şi ştiinţa Renaşterii. De la el a auzit şi a învăţat multe. Totdeauna avea casa deschisă. Aici, chiar cei mai înfocaţi credincioşi ai Coranului puteau găsi pe furiş cîte un pahar de vin, lucru neîngăduit de marele Muftiu.

Abia aştepta să-i revadă pe aceşti oameni !

Se uită din nou în oglinda veneţiană. Îşi potrivi gugiumanul alb-albastru. Nu se putea fără el ! La curtea lui Constantin Cantemir se găsea nedezlipit omul sultanului... O singură dată să fi uitat să şi-l pună şi ar fi fost grea primejdie. Se învăţase cu el de la Stambul. După ce şi-a pus întîia oară turbanul, cu altfel de ochi l-a privit Nefi Ogli, care învăţase latineşte de unul singur. Nu se găsea în tot Stambulul un mai bun cunoscător al culturii mahomedane ca acest Nefi Ogli. El l-a dus în casa lui Saadi-effendi, care-i împărtăşise învăţătura sa în ale matematicii. Aşa a ajuns şi la Ali-effendi, care scrisese o istorie turcească.

Trebuia să se întoarcă la Stambul ! Înainte de toate, uriaşul bolnav trebuia cunoscut. Era numai o boală trecătoare ? Sau poate... Poate erau semnele morţii apropiate.

Apele oglinzii veneţiene se tulburară. Dumitraşcu era cu mîna pe turban. Deodată i se păru ca o ceaţă în faţa ochilor. Se înţepeni mai vîrtos pe picioare. Din frunte îi creştea un corn, un corn imens. Tot capul i se alungi. Parcă nu mai era al lui. I se arătă limpede capul unui cal cu un corn în frunte. Unde a mai întîlnit chipul acesta ? În ce carte veche ? A, da ! E un inorog. El, Dumitraşcu Cantemir, e un inorog. Îşi trecu mîna peste frunte. Apele oglinzii veneţiene se limpeziră din nou. Îşi aduse aminte. Într-o carte arabă citise că inorogul, acest animal fantastic, e simbolul înţelepciunii.

Casei Dediului, pe care medelnicerul de Galaţi şi-o ridicase la marginea Iaşului, în Tătăraşi, i se dusese vestea. Medelnicerul, om umblat, rămas multă vreme la Ţarigrad şi deprins cu lumea Fanarului, adusese cu el şi gusturi fistichii, care uimiseră pe boierii mai vîrstnici ai Moldovei.

Înainte de toate, omul putea să rămînă cu gura căscată numai privind din afară casa Dediului, care se deosebea cu totul de cele obişnuite ale Iaşului. Adusese dumnealui meşteri din Fanar şi şi-o ridicase. Ca din nimic, se înălţase pe dealul Tătăraşului, tocmai în locul unde se îmbulzeau teii cei mai bătrîni ai Iaşului. Cînd a fost vorba să se taie un pîlc dintre ei pentru a face loc hardughiei, oamenii de prin partea locului au făcut plîngere la Vodă. Au rămas cu plîngerea ; medelnicerul de Galaţi a ştiut să ungă unde trebuia şi, astfel, fără prea multă bătaie de cap, au fost răpuşi cîţiva tei. Nu după mult, în acel loc se înălţă casa, care avea un cat şi două sagnasii, cum nu se mai pomenise

în acea vreme. Pe peretele de sus al catului, zidul ieşea din loc în loc sprijinit de bîrne. Tocmai în ieşituri meşterii alcătuiseră multe geamlîcuri. Deasupra catului, acoperişul se rotunjea mult în afară. De o parte şi de alta a uşilor, care duceau înăuntrul casei, atîrnau fînare, de la început rămase stinse, nefiind oameni pricepuţi care să le grijească. Casa Dediului şi din alte pricini zădărîse pe ieşeni. A-junsese chiar la urechile lui Constantin Cantemir că acolo se petreceau lucruri lipsite de bună-cuvinţă, care burzuluiau pe boierii mai bătrîni, dar ispiteau pe cei mai tineri.

Se dusese vestea petrecerilor date de Aniţa Dediului, mai ales cînd soţul era plecat cu treburile sale de medelnicer la Galaţi. În preajma prînzului se grămădeau înaintea casei carîtele şi butcile. Chiar în această zi fremătau armăsari în cioltare aurite şi cai de Arabia cu şei strălucitoare. Pe scara de la intrare foiau scutelnici şi poslujnici. Încăperile casei fuseseră împărţite cu socoteală de meşterii aduşi din Fanar.

În acel ceas, Aniţa Dediului se afla într-o încăpere cu tavanul scund, tolănită alături de Victoria — soţia lui Lascăr Ruset — pe unul dintre divanurile turceşti, aduse anume de la Constantinopole. Chilimurile vărgate de Idirné se boţiseră sub trupurile celor două, iar perniţele cu arabescuri în fir de mătase se găseau pretutindeni.

Aniţa, deşi mai vîrstnică, era mai subţire decît Victoria. Amîndouă aveau păr negru şi sprîncene încondeiate. Obrazul Victoriei era dat cu paţachină. Al Aniţei, nu. Era însă izbitoare asemănarea buzelor lor, care se răsfrîngeau cărnoase şi roşii.

— Şi crezi că vine, Victoriţo ?

— Vine, dragostea mea ! Cum să nu vină ? Ar mai avea zi bună cu mine Lascăr dacă nu l-ar aduce ? Şi, unde mai pui că însuşi vornicul Vasile s-a jurat că-l va lua pe sus.

Vornicul nu l-a luat pe sus. A venit el singur. Călare. Auzise prea multe despre casa Dediului şi, mai ales, despre nevasta acestuia, Aniţa.

L-a întîmpinat chiar ea. Nu-l mai scotea din „măria-ta". De la femeia asta nu va putea afla nimic. Nu l-ar fi mirat ca ea însăşi să fi fost amestecată în uneltirile boiereşti. Prea vicleană. Şi cîtă risipă în casa acestui medelnicer ! De unde scoseseră galbenii pentru a o face aidoma caselor din Ţarigrad ?

— Şi dumneaei cine e ?

— Victoriţa, nevasta lui Lascăr Ruset, măria-ta !

Cîtă lenevie în înfăţişarea acestei femei ! S-a ridicat o clipă de pe divan şi s-a întins la loc sprijinindu-se în coate. Nevasta lui Lascăr Ruset ! Toţi cei din neamul Ruseteştilor au aceeaşi îndrăzneală faţă de Cantemireşti ! Pînă şi femeile ! Îşi simţea sîngele fierbînd. N-avea voie să arate nimic. Se hotărî să n-o bage în seamă. Răspundea întrebărilor Aniţei. Punea altele. Simţi că Victoriţa se foieşte. Îl încercă o undă de bucurie. Întoarse capul brusc. O privi pînă în adîncul ochilor. Cutezătoare, Victoriţa răspunse.

Cînd s-a strecurat afară Aniţa Dediului ? De ce l-a lăsat singur cu Victoriţa ? Şi femeia aceasta afurisită tare. Îl priveşte şi tace. Să tacă şi el ? Nu. Mai bine să încerce s-o zădărască.

— Şi cum se mai descurcă postelnicul Lascăr Ruset ?

— Zău, măria-ta, nu l-am întrebat niciodată.

I-a răspuns în doi peri. Dar a simţit că întrebarea a usturat-o. Molîul de Lascăr Ruset trăia din firimiturile pe care i le lăsau ceilalţi Ruseteşti. Nepăsarea din răspunsul Victoriţei mai putea însă să însemne şi altceva. Frumoasă femeie !... O privi din nou. Lung. Aceeaşi privire din partea ei. Nu mai desluşea nimic din chipul din faţă. Numai ochii. Un fel de ameţeală. Şi parcă un fel de tristeţe.

Cînd a intrat din nou Anița? În urma ei, două slujnice cu tăvi mari. Iarăși își aminti de Constantinopol: marinată de stacoji, licurini jupuiți, sardele în untdelemn de Mitilene, presărate cu piper și înecate în zeamă de lămîi de Messina, măsline dulci de Thessalia, icre de chefal, halva de Adrianopole... Ochii! Ochii Victoriței!... Acum priveau spre cele două butelii cu anason de Chio și cu mastică de Corint.

— Poate că măria-ta trebuia să vii și cu paharnicul, ca nu cumva să se găsească otravă în băuturile aduse.

— Se află alte otrăvuri pe care le simți fără să bei.

Cînd luă păhărelul de pe măsuță, Victorița îi prinse mîna.

— Îngădui, măria-ta, să fiu eu paharnicul?

Îi luă păhărelul. Sorbi. I-l întinse. Privea în jos, smerită.

Cînd Dimitrie Cantemir sorbi licoarea, simți buzele femeii...

Așadar îi vor pieirea! Lui, domnului Țării Moldovei! Lighioanele astea crescute în puf și învățate numai cu sforăriile. Îl și văd cu un picior în groapă! Dar nu știu dumnealor — n-au de unde ști! — că el, de la 20 de ani, s-a luat de piept cu viața. După ce a murit taică-su, Toader, s-a făcut herghelegiu vînzînd gelepilor peste Dunăre cai moldovenești mai iuți decît cei ai arapilor. Cînd negoțul n-a mai fost rodnic, a luat drumul Lehiei cu Savin Zmucilă, Ilie Abăza și frații Mirescu. Toți răzeși. Oameni de ispravă din părțile Tigheciului. Zdraveni! Nu mironosițe în berneveci! Să-l dea pe el jos din scaunul țării! Pe el, care, ca rohmistru în oastea leșească, a dat iama în oastea șvezilor! Și ce dacă nu știa carte?! A avut el grijă...

— Dumitraşcule !

— Da, măria-ta.

— Nimic. Cămăraşule, eşti aici ?

— Aici, doamne.

Şi eu am scris. Nu cu pana. Cu sabia. Ehei, pe cîte trupuri de vrăjmaşi... Dintr-o singură zvîcnire, Constantin Cantemir se ridică din jilţ. Icni. Gros, dar încă bine înfipt, îşi trecu stînga peste barba albă. Buza de jos se răsfrînse şi mai mult.

— Unde-s boierii, cămăraşule ?

— Care dintre ei, măria-ta ?

— Logofătul Miron Costin ?

— La Barboşi, să-şi vadă de casă, doamne.

— Dar de casa mea cine vede ? Unde-i Vasile Gavriliţă ? Şi hatmanul Lupu ? Şi Apostol ? Şi Cerchez ? Unde s-a mai pomenit ca domnul Moldovei să cineze numai cu feciorul său ?

Aţe sîngerii îi răsăriră în obraji. Se lăsă moale în jilţ.

— Mergi la casa lui Cerchez. Numai acolo pot fi. La jocul de cărţi. Poruncă să-i aduci de îndată. Îi cheamă domnul Moldovei. Ai plecat ?

Ciudat os şi feciorul ăsta al lui ! Cînd l-a trimis pe cămăraş, a zîmbit. O fi aflat că el însuşi poruncise hatmanului Lupu să-i adune la un loc pe toţi cei bănuiţi de vînzare ? Ce ştie fiu-său din viaţa lui, care s-a petrecut cînd într-o parte, cînd în alta ? După cum bătea vîntul pentru această ţară amărîtă.

Întîi l-a făcut rohmistru craiul leşesc Cazimir. Dacă stă să se gîndească bine, nu l-a putut suferi pe Cazimir. O fi fost el viteaz, dar îngîmfat rău. L-a părăsit. A trecut în Moldova în vremea lui Istratie Dabija. Mai tîrziu, Gheorghe Duca l-a cinstit ridicîndu-l ispravnic al Codrului, mai mare peste tighecenii lui. Tighecenii lui ! Oameni, nu glumă ! Ce

vremuri ! Cînd l-a făcut armaş pe el, domnia era domnie ! Nu ca acum, cînd toţi neisprăviţii se visează cu buzduganul Moldovei în mînă.

A fugit Duca-vodă, a trecut şi el, Cantemir, de partea turcului, Mahomed al IV-le l-a avut la inimă. N-a fost puţin lucru să scape haremul sultanului, care se împlinise cu leşe de neam bun. Cînd haremul era mînat spre Ţarigrad, a răsărit un pîlc de leşi. Cu oamenii lui i-a tăiat pînă la unul. Cameniţa a căzut, haremul a scăpat, sultanul l-a ţinut minte.

Îi era silă şi de sultan. Viteaz, dar lacom, îngîmfat şi porcos. Şi cîte a pătimit şi cîte s-au scurs ! Mai bine să nu mai afle nimic feciorul aista din faţa lui ! La ce-ar folosi ! Dar de ce s-o fi împopoţonat în asemenea hal ?

— Unde ai fost, Dumitraşcule, după-amiază ?

— În tîrg, măria-ta.

În tîrg ! Ştia el că în tîrg ! Numai că Dumitraşcu nu aflase că Iordachi Ruset îi şi spusese că beizadeaua a intrat în casa medelnicerului Dediu. Afurisită şi muierea medelnicerului ! Plină de hachiţe.

— Aniţa o cheamă ?

— Pe cine, tată ?

Afurisitul ! Se preface. Bună şcoală i-a dat dascălul Ieremia. Şi toţi dascălii de la Ţarigrad. Una gîndeşte, alta spune... Dar parcă medelnicerul are şi o fetică. Ei, nu ! I s-or fi urcat gărgăunii la cap. Nu cumva ?... Atît a mai rămas : cuscru cu medelnicerul ! Boierii Moldovei şi-au pierdut minţile.

— Marele dragoman Mavrocordat ar vrea să-mi fie cuscru.

— Îi cere fata Antioh ?

Dumitraşcu întrece orice măsură ! Parcă n-ar şti că Mavrocordat îl vrea tocmai pe el ginere !

— Ai să te însori cu Casandra, urmaşa răposatului Şerban Cantacuzino !

— Ştiu.

Asta îi plăcea la Dumitraşcu : era deştept. Ştia ce vrea. Nu ca Antioh, molîu. Dacă ar lua-o pe Casandra, i-ar băga un cui în inimă lui Brîncoveanu. Că de la Brîncoveanu pornea toată sforăria. El făcea, el desfăcea. Pînă şi ticălosul de Velişcu Costin, omul lui Sobieski, primeşte pungi de la Brîncoveanu.

— O să i se înfunde !

— Cui, măria-ta ?

Bătrînul nu mai avu cînd răspunde. Simţi o pală de aer rece. Intrase cineva. Vodă, fără să-l fi văzut, rosti :

— Dumneata, vistiernice Ruset ?

— Eu, măria-ta. Voiam să-ţi amintesc...

— Ştiu totul, vistiernice. Nu mai e nevoie.

— Doamne, orice îngăduinţă...

— Vistiernice !

Glasul domnitorului îl făcu pe celălalt să se tragă înapoi un pas. Îşi dădu seama că nu e clipa potrivită să mai picure venin împotriva Costineştilor.

— Va muri...

— Cine, măria-ta ?

— Treci la locul pe care ţi l-am hotărît eu, vistiernice !

Dumitraşcu simţi din nou pala de aer rece. Iordachi Ruset ieşise din încăpere. Domnitorul era gata să-i mărturisească lui Dumitraşcu cele ce pregătise. Se opri. Se auziră paşi. Apoi, glasul gros al cămăraşului :

— Măria-ta, boierii s-au adunat.

— Să fie adus Apostol !

Glasul lui Constantin-vodă sparse tăcerea care se lăsase asupra palatului domnesc. Cînd intră Apostol, de faţă erau Dumitraşcu şi Iordachi Ruset. Primul se trăsese într-un

colţ, vrînd să urmărească din umbră cele ce urmau să se întîmple. Cel venit încremeni în uşă.

Domnitorul privea pe fereastră. Deşi noapte, deosebea nămeţii de zăpadă spulberaţi de Crivăţ. Din cînd în cînd, şuieratul se sfîrşea într-un fel de geamăt.

Era bine să-l lase pe Apostol să aştepte. Îl simţea speriat, neştiind ce avea să urmeze. La drept vorbind, el însuşi ar fi fost fericit să descopere că Ţifescu minţise, că Iordachi Ruset n-a avut dreptate. Îşi auzi vistiernicul tuşind. Nu mai avea răbdare. De unde atîta venin la acest om ? Ştia că-i urăşte de moarte pe Costineşti... Dar, dacă totuşi avea dreptate ? Dacă Velişcu şi Miron cu adevărat unelteau împotriva domniei ? Abia scăpase de bătrînul Gavriliţă şi acum se înfipsese acest Iordachi Ruset, parcă mai lacom, parcă mai fără omenie... Dar Velişcu ?

Se întoarse spre Apostol.

— Ce ai a-mi spune ?

— Măria-ta, am jucat cărţi...

— Ce ai a-mi spune despre nunta lui Velişcu ?

— Nu ştiu, doamne... eu... cu cărţile...

— Dar cînd ai fost la Bucureşti, cu ce te-ai îndeletnicit, Apostole ?

Omul se clatină. Cînd ridică fruntea, se putu citi în ochii lui mare spaimă.

— Gheorghe, tu ştii bine în cîtă cinste ai fost la mine...

Iordachi Ruset făcu un pas şi cu glas dulce adăugă :

— Măria-sa, ca părinte al tuturor, îţi atrage luarea aminte că e mai bine să spui adevărul fără cazne...

Apostol se înfioră. Îşi dădu seama de ameninţarea ce răzbătea din glasul mieros al vistiernicului. Era pierdut. De fapt, nici el nu ştia de ce uneltise. Mintea sa puţină îi

spuse că, dacă era nădejde de scăpare, aceasta putea veni numai din partea lui Constantin-vodă.

— Măria-ta, porunceşte să rămînem singuri !

— E primejdios, doamne ! sări Ruset.

— Să rămînă şi Dumitraşcu, feciorul tău. Alte urechi nu vreau să audă.

— Doamne...

— Vistiernice, du-te !

Iordachi Ruset, fierbînd, ieşi.

Dumitraşcu n-avea să uite toată viaţa ce auzise în această noapte de decembrie. Dacă cele ce puseseră la cale Velişcu Gavriliţă şi ceilalţi s-ar fi săvîrşit, atunci însemna că tatăl său ar fi urmat să fie ucis. Încercă să se scuture de acest gînd, dar nu scăpa de el. În Moldova, era strîmb obiceiul pe care-l împămînteniseră boierii, ca urmaşul domnului mort să fie ales de ei. Trebuia ceva schimbat în ţară. Ceva care să curme blestemăţiile boiereşti. Ţara ar fi răsuflat liniştită şi turcii nu şi-ar mai fi făcut mendrele măsluind domniile şi asmuţind pe boieri unii împotriva altora.

— Şi cine să fie domn după moartea mea ?

— Velişcu.

Aşadar Velişcu Costin ! Mereu Velişcu ! Taică-su, postelnicul Iancu, luase drumul Lehiei cînd simţise primejdia otomană. Craiul Cazimir l-a boierit pe el şi pe cei trei feciori care au fost daţi la învăţătură la Bar, în Podolia. Numai unul a rămas la învăţătură : Miron. Ceilalţi doi...

Toată Moldova îl ştia pe logofătul Miron pentru învăţătura şi scrierile sale. O fi şi el amestecat în uneltirea lui Velişcu ?

Dumnezeule, pe obrajii lui Constantin-vodă au răsărit din nou aţele sîngerii !...

— Să fie adus Velişcu !

Doi oşteni abia-l ţineau de-o parte şi alta. Avea buză de iepure şi lobul urechii stîngi îi lipsea. Flăcăruile verzi ale ochilor se aţintiră îndrăzneţe.

— Am fost încuiat şi nu ştiu de ce.

— Aşa e domnul Moldovei. Toate le face fără pricină... Ce zici, Gavriliţă ?

— Măria-ta, eu nu glumesc. Eu nu-s oricare boier al Moldovei.

— Ştiu, Velişcule. Şi mai bine n-aş fi ştiut-o. Dumitraşcule !

— Da, tată !

— Ia aminte, Dumitraşcule ! Fiii de domn au de învăţat din toate.

— Învăţ, tată.

— Şi dumneata, vistiernice Ruset, ia aminte ! Velişcu Costin vrea să ştie de ce a fost încuiat.

— Se pare că are cugetul curat, măria-ta...

— Ce-nseamnă toate astea ? M-aţi ridicat ca pe un hoţ. Mi s-a luat tot ce aveam la mine.

— Nu chiar tot. Numai armele, Velişcule. Atît.

— Dar pentru ce ? ! !

— Pentru ce, Gavriliţă ? Răspunde tu, că taică-tu mi-a fost mai mult decît mîna dreaptă. El m-a făcut să jur, pe mine, domnitorul Moldovei, că n-am să-l pierd niciodată. Nici pe el, nici pe neamul lui. Adică şi pe tine, Vasile !

— Fie-ţi milă, doamne !

— De Moldova cui i-e milă ?

— Eu nu cer milă ! Cer dreptate ! izbucni Velişcu.

Buza de iepure i se înălbise. Flăcările verzi ale ochilor ardeau.

— Ţi se va face, Velişcule ! Fără grijă... Am jurat, Gavriliţă, să nu te pierd şi totuşi...

— Măria-ta, nu-s eu de vină ! El ! El !

Glasul piţigăiat al lui Gavriliţă se subţiase şi mai mult. Domnitorul se ridică tunînd :

— Auzi, Velişcule ? Tu ! Ce ai de spus, ticălosule ?

— N-am mai auzit pînă acum ca boierilor Moldovei să li se spună ticăloşi. Nici un domnitor n-a îndrăznit...

— A, eu sînt cel care îndrăzneşte ! Eu ? ! E prea mult, Velişcule !

— La nunta lui ne-a silit să-i jurăm credinţă ca viitor domn al Moldovei, scînci Gavriliţă.

— Eu ? ! Scîrnăvie !

— Conteneşte cu hula, Velişcule !

— Să nu pui mîna pe mine, neam prost !

— Cum ? !

Constantin-vodă învineţi. Apucă buzduganul şi începu să-l lovească pe cutezător.

— Scorneli ! gemu celălalt.

— Scorneli, zici ? Şi Apostol a scornit ? Şi Jora ? Şi Bujoreanu ?

De cîte ori rostea un nume, domnitorul izbea cu buzduganul în trădător. Velişcu căzuse în genunchi, năpădit de sînge.

— Luaţi-l !

Cămăraşul îl ridică.

— În beci cu el !

În timp ce Velişcu era scos, Gavriliţă încercă iar :

— Măria-ta, eu nu...

— Mi-e scîrbă, Gavriliţă ! Mi-e tare scîrbă ! Piei din faţa ochilor mei !

Gavriliţă, cît era de gras, se făcu nevăzut într-o clipă. Domnitorul căzu în scaun, chircindu-se de durere.

Dumitraşcu sări :

— Ce ai, tată ?

— Nimic, fiule. Nimic.

Constantin Cantemir părea frînt. Oşteanul de altădată pierise. Tocmai acum se apropie Iordachi Ruset :

— Să dau poruncă, măria-ta, să i se ia capul noaptea asta ?

— Crezi, vistiernice, că...

— Altcum nu se poate, doamne.

— Fă cum te duce gîndul.

— Tată...

— Nu mai pot, Dumitraşcule... Nu mai pot...

II

Noaptea de 20 decembrie 1691. În curtea domnească, nămeţi. Seimenii au curăţat locul în jurul fîntînii. S-au culcat. I-a obosit munca. Dorm. În catul de sus al palatului domnesc mai arde o lumină. Deşi ninge, se pot desluşi prin fereastra cea mare trei umbre. Una, groasă, nu poate fi decît a lui Constantin Cantemir. S-a dat la o parte. A apărut o alta : subţire, lungă. N-are astîmpăr. Bălăbăne mîinile, se frămîntă : vistiernicul Ruset trebuie să vorbească mult, pentru a-l hotărî pe Constantin-vodă să dea porunca morţii. Şi acum, a treia umbră. Nu prea înaltă. Încremenită. Pare că ascultă.

A trecut aproape un ceas de cînd Iordachi Ruset a coborît la spătărie. Alte lumini aprinse în partea cealaltă a curţii. Frămîntare. Cîţiva oşteni ies, intră. Se aude glasul căpitanului Macri. Gros, hodorogit. Acopere viscolul. Porunceşte să se curăţe încă o dată locul dimprejurul fîntînii. Din dreapta palatului domnesc, de sub fereastra care a rămas luminată, iese a treia umbră. Cea încremenită şi tăcută. Se îndreaptă spre fîntînă. La zece metri de ea se opreşte. Nu i se poate desluşi faţa. Viscolul s-a înteţit. Urlă.

Urlă şi Velişcu Costin, scos acum din beci. Cinci oşteni abia îl ţin, măcar că e legat cobză.

Lumina ferestrei din dreapta s-a stins. Constantin-vodă priveşte din întuneric. Deşi se străduieşte să desluşească ce se întîmplă, ochii lui bătrîni rămîn orbi.

Dar dacă îl vor vesti că Velişcu a fost ucis şi-l vor face scăpat ? Nu se poate ! Iordachi Ruset nu va lăsa cu nici un chip să nu se ia capul celui dintîi vrăjmaş al său. Şi dacă totuşi va ajunge la înţelegere cu acest ticălos ? Parcă pe Iordachi Ruset te poţi bizui ? Pe care boier te mai poţi bizui astăzi ? Nici măcar pe cei pe care i-a boierit din rîndurile tighecenilor lui !

Bătrînul se linişteşte. E sigur că va cădea capul lui Velişcu. Lîngă fîntînă se află cea de a treia umbră. Încremenită, tăcută. N-o poate desluşi nici pe aceasta. Dar ştie că acolo se găseşte. E singura umbră în care mai poate avea încredere.

Urletele lui Velişcu au coborît treptat într-un fel de muget. Nu poate zări nimic, dar aude mugetul. Din ce în ce mai scăzut. Şi apoi, un ţipăt.

Luminile din curtea palatului domnesc se sting. Una cîte una.

Flăcăruia i-a fript degetele. Cele trei, cu care face şi semnul crucii. Îl usturä. Dar, mai bine fără lumînare. Poate întunericul va şterge totul. Se lasă să cadă în pat, îmbrăcat cum e. Parcă a bătut cineva în geam. Sare. Se uită. Nimeni. Să aprindă lumînarea ? Nu. Va încerca să adoarmă. Îşi ascultă răsuflarea, întins cu perna sub cap. Îşi apasă ochii cu palmele. Vrea să nu mai vadă, şi, totuşi, chipul lui

Velişcu răsare de undeva dinăuntru. Iarăşi buza de iepure. Şi cei doi ochi. Verzi. Ca veninul. Un ţipăt. Se întoarce pe o parte şi-şi duce pumnii strînşi la tîmple. Degeaba! Şi chipul lui Iordachi Ruset, cu obrazul ca o smochină uscată. Îşi linge buzele. Mai rămîne să cadă capul lui Miron Costin! „Nu! Al lui Miron, nu, măria-ta! Să nu asculţi de boierul Iordachi!" Trebuie să se liniştească. Dar cum? „Cînd nu poţi adormi, Dumitraşcule mamă, încearcă să-ţi aduci aminte de un cîmp de flori." Un singur cîmp de flori îi răsare în minte. De la Edirné. De lalele. „Iusuf, al cui e cîmpul ăsta de flori?" „A fost al unei babe, beizadeao! A rămas un petec. Cînd trăia baba, erau lalele cît vedeai cu ochii. Chiar şi în locul sfintei moschei. Atunci, nu era. Sultanul a vrut să ridice moscheea... «Vinde-mi, babo, cîmpul cu lalele!» «Nu-l vînd, Luminăţia-ta.» «Nu ţi-e frică de secure, babo?» «Nu, Mărite, fiindcă, dacă ai să-mi tai capul, toată lumea o să spună că ce fel de sultan e ăsta, de-şi pune mintea cu o babă!» A aşteptat sultanul să moară baba. Abia atunci a ridicat moscheea. Din cîmp a rămas un petec cu lalele. Pe vremea aceea, erau oamenii înţelepţi, beizadeao."

A văzut la Edirné, în moschee, săpată în marmoră, o lalea cu coada în sus. Să ştie fiecare credincios al Coranului că sultanii nu-şi pun mintea cu prostimea. N-a descăpăţînat-o pe babă. „Tată, nici tu n-ai să-l tai pe Miron Costin." „Cînd nu poţi dormi, Dumitraşcule mamă, caută să-ţi aminteşti de o nuntă. La nuntă e veselie."

Nu-i adevărat! Nu totdeauna la o nuntă e veselie! A fost la una prin părţile olarilor, la poalele cetăţuii. Şi acum îl vede pe bătrînul acela înhămat la o căruţă, jumătate gol. Hamurile îi tăiau pielea. În căruţă, fiică-sa, mireasa. Despletită, mînjită cu glod. Oamenii aruncau cu pietre, cu ce nimereau. „Ce-au făcut, oameni buni, de-i necinstiţi aşa?" „Ei au necinstit pe mire. Mireasa n-a fost

fecioară. Nu poate fi hulă mai mare la Moldova ca neprihănirea miresei." Pentru Moldova, tată, pentru Moldova nu-l tăia. Ştiu că tu nu vrei să-i iei capul, că Iordachi Ruset... Ce-ar fi să meargă la Ieremia Cacavelas ? Domnul ţării mai apleacă urechea uneori la sfatul dascălului. Nu poate acum, în toiul nopţii. Dar nu mai e noapte. Se crapă de ziuă. Se-aud tropote de cai. Şi nechezat. Nu, nu e numai viscolul.

Sare din pat. Desluşeşte prin ţipla geamului pe căpitanul Macri cu cîţiva călăreţi. Căpitanul Macri e omul lui Iordachi Ruset. Ies pe poartă. Încotro, căpitane Macri ?

Cu două săptămîni în urmă, Constantin-vodă poruncise ca Nicolae, feciorul lui Miron Costin, să plece la Ţarigrad.

Acum o săptămînă, Velişcu, care venise de la Iaşi, îl sfătuise pe fratele său să nu-l trimită.

— Frate, fiecare face cum îl taie capul.

Prin aceste vorbe Miron i-a atras luarea-aminte lui Velişcu nu numai în legătură cu Nicolae. Era un răspuns limpede, că nu se alătură complotului urzit împotriva domniei. Chiar dacă nu încuviinţase că Iordachi Ruset şi Constantin-vodă se dăduseră trup şi suflet de partea austriecilor. El, logofătul Miron Costin, era de partea polonilor. Nu fiindcă învăţase carte la Bar, în Podolia. Nici fiindcă craiul polon îi făcuse nobili pe el şi ai lui. Dar polonii i se păreau mai de nădejde împotriva turcului. Oricum, ţara şi boierii nu trebuiau să se împartă în două. Dacă domnia a hotărît aşa, aşa să rămînă. Velişcu a plecat încruntat.

În curtea boierească de la Barboşi, s-a aşternut linişte. Cînd nevastă-sa, Ileana, l-a văzut pe Nicolae depărtîndu-se călare spre Ţarigrad, s-a prăbuşit în cerdac. O gheară i-a prins inima, i-a tăiat răsuflarea şi n-a mai ştiut

nimic. A sărit marele logofăt, au sărit femeile. Au dus-o în casă. Acum, abia își mai trage sufletul. Alături de ea, Miron, soțul pe care l-a urmat credincioasă. Îl caută trist cu ochii. În colț, o candelă pîlpîind. Și-au întors amîndoi ochii spre lumină. „Ca și lumina asta, femeia mea s-a petrecut într-un ungher." De cînd a luat-o pe nepoata lui Simion-vodă, viața lui a fost alta.

Un zgomot. Femeia lui plînge. Tăcut, împietrit. Îi prinde mîna.

— O să treacă, Ileano !

Abia i-a putut desluși șoapta :

— Popa !...

Îi lasă mîna. În încăperea vecină, popa aștepta. Cînd s-a întors cu el, candela se stinsese...

Ochii i se opresc pe predoslavie : „...să încep osteneala aceasta, după atîtea veacuri de la descălecatul țărilor cel dintîi, de Traian, împăratul Rîmului, cu cîteva sute de ani preste mie trecute, se sparie gîndul..."

Și totuși s-a apucat de scris. I-a fost inimii durere să lase cu mare ocară înfundat neamul acesta, de o samă de scriitori. A trudit mult. Anii au trecut. Prins de muncă, n-a mai ținut socoteală de nevastă și copii. Acum își simte sufletul greu. Deși învățase de mult că nu-s vremile sub om, ci bietul om sub cîrma vremii, n-a putut răbda basnele și ocările altora asupra neamului său. Nu-i șagă să scrii ocară veșnică unui neam, căci scrisoarea lucru veșnic este. Cînd ocărăști într-o zi pe cineva, este greu a răbda. Dar în veci ? El va da sama de ale lui toate cîte a scris...

Singur. Nespus de singur. Nu împărtășea zbuciumul zadarnic al lui Velișcu. Și-a dat seama că frate-său urmărea să-l dea jos pe Constantin-vodă. Și ? Ieșea Moldova mai

cîştigată din asta ? Îl ştia bine pe Velişcu. Îi era frate. Numai setea de putere îl mîna şi nimic altceva.

Noaptea se scurge greu. Pe la patru ceasuri ale dimineţii, marele logofăt adoarme. Către prînz, îl trezesc nişte răcnete din ogradă. Un pîlc de călăreţi din partea domniei. Omătul scîrţîie sub copite şi cizme. Caii nechează. Şuvoaie de aburi ţîşnesc din nări. Aha ; logofătul de păhărnicei Macri, cel căruia Velişcu îi spusese „om rău şi de nemic". De sub căciulă îi atîrnă laţele roşcate ale părului. Rînjeşte. Poruncă de la domnie ca marele logofăt să se înfăţişeze în cea mai mare grabă în faţa lui Constantin-vodă. Nu aude nimic. Nu vrea să mai audă nimic. N-o poate părăsi pe Ileana tocmai acum... Şi un păgîn i-ar încuviinţa să-şi îngroape moarta iubită. Nimic ! Nici un răgaz. „Marele logofăt se va întoarce şi o va îngropa după ce va da ochi cu domnul !" Ce se petrece cu el ? I-au pus şuba, căciula. I-au adus calul. Chiar Macri l-a sprijinit să se urce în şa. Încotro călăresc ? Aha, spre domnie !... L-a chemat Constantin-vodă. În cea mai mare grabă. Trapul săltat al calului îl zdruncină. Unde o fi Velişcu ?

— Unde-i fratele meu, Velişcu ?

— Se hodineşte...

De ce a rînjit Macri ? Ce s-a întîmplat cu Velişcu ? Acasă a rămas Ileana, neîngropată. Gîndurile curg...

... „Nu-s vremile sub om, ci bietul om sub cîrma vremii..." A scris şi asta în letopiseţ ? Dacă nu, cînd se va întoarce de la Iaşi, o va scrie. Acolo sînt casele Romanului ? E-atîta ceaţă, de parcă ar fi căzut întunericul. I-e sete. De ce i-o fi sete tocmai pe o asemenea vreme ? Va porunci lui Macri să oprească în Roman. Ştie el acolo o fîntînă. Apă proaspătă. Au şi intrat în tîrg. Macri a apărut lîngă fîntînă. Şi nu i-a poruncit nimic. De unde o fi ştiind că-l arde setea ?

— Descalecă, boierule !

— Mi-e sete.

— O să-ţi treacă.

A descălecat.

Apă proaspătă... Nu-s vremile sub om, ci... N-a trecut în letopiseţ...

— Închină-te !

În numele tatălui, al fiului şi al...

Miron Costin, îngenuncheat lîngă fîntînă. Ca şi cum n-ar şti ce va urma, rosteşte rar :

— În numele tatălui, al fiului şi al...

Macri a scos paloşul. A despicat aerul şi...

Căldura de martie desfundase drumurile. Stăruia pîcla pînă către amiază şi apoi se ridica, de parcă ar fi fost luată cu mîna. Soarele mîngîia moţurile mugurilor îndemnîndu-i să plesnească.

Numai în palatul domnesc din Iaşi, neclintite, umbra şi tristeţea. Serile, pînă noaptea tîrziu, Dumitraşcu şi le petrecea lîngă tatăl său citindu-i din psalmi şi din istoriile cele vechi.

Cîteva luni, Constantin-vodă nu l-a mai suferit la curtea sa pe Iordachi Ruset. El îl sfătuise să-i ucidă pe fraţii Costin. Se căia amarnic. Apoi, hatmanul Lupu, ginerele domnitorului, a început cu răbdare să pregătească din nou venirea vechiului vistiernic. În cele din urmă, domnitorul l-a iertat. Dumitraşcu vedea toate acestea, însă, nevrînd să mai amărască zilele tatălui său, şi aşa slăbit peste măsură, tăcea.

De dimineaţă, răcnetele lui Constantin-vodă, care suferea cu rărunchii, ridicaseră în picioare pe toţi curtenii. Dumitraşcu, cel dintîi, venise lîngă căpătîiul lui. Lumina abia răzbătea în încăperea în care bătrînul se zvîrcolea de durere.

Ochii lui Dumitrașcu erau încercănați, avea obrazul tras de griji și nesomn. Îi era teamă să-l atingă cu mîna pe bătrîn ; orice atingere îl cutremura.

Domnitorul părea că se liniștise. Deschise ochii cețoși. Își privi fiul ca din depărtări.

— Dumitrașcule !

— Aici sînt, tată.

— Să nu te sprijini pe Iordachi Ruset, că pe el nu-l doare pentru țară, nici pentru domnie.

— Știu.

— Ba nu știi. Ești tînăr și o să vrea să-și facă mendrele.

— Tată, nu-i pentru mine domnia...

— Cum ? Ce-ai zis ? !

— Antioh e mai în vîrstă. Lui i se cuvine.

— Băiete ! Bă...

Constantin-vodă încercă să se ridice, dar se simți fulgerat de durere și se prăvăli.

— Iartă-mă, tată !

— Ești mai luminat... te-am ținut pe lîngă mine... Tu ! Nu Antioh ! Auzi ? Tu !

— Da, tată.

Bătrînul se chirci de durere și nu mai scoase nici un cuvînt. Cît de ciudat ! Dintr-o dată, omul din fața sa i se păru un străin. Știa că avea să moară curînd și că-l va lăsa. Acesta să fie tatăl său ? Oșteanul în slujbă la poloni, domnitorul care hotăra asupra vieții supușilor săi ? De cîte ori se gîndise la moartea bătrînului, încercase o teamă cumplită. Aproape o spaimă. Acum nu mai simțea nimic. Să nu-l fi iubit cu adevărat niciodată ? Fără nici un rost, începea să-l înece rușinea. Și totuși, undeva, rămînea în el un al doilea, rece. Privea pe omul din fața lui zguduit de dureri. Pentru prima oară îi vedea pe mîini pete cafenii. Vinele groase băteau slab. Petele astea cafenii ! Unde le mai zărise ? Pe

mîinile lui Velişcu Costin, cînd... Să ajung domn? Pentru cine? De ce să ajung domn? Dumitraşcu simţi pe cineva îndărătul său. Pătrunsese Iordachi Ruset.

— Trebuie să ne îngrijim de cele ce vor urma, Dumitraşcule!

Nici măcar încă n-a murit domnitorul Moldovei şi acest sfetnic, care de cîţiva ani era de fapt capul ţării, şi începuse să-l îngroape. Îi venea să-l lovească cu dosul palmei peste obrajii uscaţi. Se stăpîni. În loc să simtă durere, fierbea de revoltă.

Constantin-vodă mai deschise o dată ochii şi rosti:

— Tu, Dumitraşcule! Numai tu! Iordachi, să-l ajuţi... să-l... Se chirci. Apoi, dintr-o dată, se distinse.

— Dumnezeu să-l ierte!

— Tată!

Păşind măsurat, Iordachi Ruset aprinse o lumînare la căpătîiul mortului.

— Potoleşte-te! Mai avem de vorbit pînă a da vestea şi celorlalţi.

Dumitraşcu învăţase să-şi ascundă gîndurile şi simţirea. Va trebui şi acum să se stăpînească, nicicum să nu-l simtă vistiernicul că nu-l vor aştepta zile bune cu el ca domn.

— Mă asculţi?

Îşi îndreptă ochii spre Iordachi Ruset.

— Neamul Costineştilor şi cei din Ţara Românească se vor ridica.

— Nu vreau să fiu domnul Moldovei!

— Cum? Ce-ţi trăsni?

— La ce folos trufia, cînd totul sfîrşeşte prin moarte?

— Astea-s balivernele lui Ieremia Cacavelas.

— Nu-mi trebuie scaunul ţării. Înţelegi?

De fapt, în această clipă, simţea dorinţa arzătoare să ajungă domnul Moldovei, să pună o dată pentru totdeauna

rînduială în boierimea ţării. Îi spusese netrebnicului că nu, ca să-l vadă fierbînd şi să-i şteargă orice bănuială. Ştia că Ruset se temea să nu urce în scaun careva din neamul Costineştilor. S-ar fi spulberat tot ce ticluise pînă atunci şi tot ce adunase jupuind.

— Constantin-vodă a lăsat cu limbă de moarte. Ai auzit...

— Antioh e mai vîrstnic.

— Şi ?

De ce nu-l voia pe Antioh ? Nădăjduia că el, fiind mai tînăr, va fi mai lesne dus de nas ?

— Eşti mai luminat. Şi apoi, poporul te vrea...

— De cînd boierii Moldovei ţin seama de ce vrea poporul ?

Seimenii, călăraşii, dărăbanii, sutaşii şi chiar vînătorii umblă tăcuţi, cu capetele goale. Poartă sîneţele întoarse cu ţevile în jos. Cer, plumburiu, ca o zdreanţă. Toţi se foiesc, fără rost. Intră şi ies din încăperile parcă scobite în zidul care înconjoară palatul domnesc. Numai beşliii stau pe paie, cu picioarele încrucişate sub ei, încremeniţi. Fiind tătari şi turci, nu sînt descoperiţi. Încep să bată clopotele. Se ridică şi ei. În faţa porţii celei mari a palatului domnesc, îmbulzeală. Un sobor de preoţi şi călugări cîntă tărăgănat. De dincolo de ziduri, din depărtare, lătrăturile cîinilor s-au unit într-un fel de urlet prelung. Clopotele de la biserica Sfîntul Neculai se înteţesc.

Convoiul începe să se alcătuiască. Arhimandriţii, arhiereii şi stareţii mănăstirilor se frămîntă ca un muşuroi de furnici. Cu greutate, într-un fel de zvîrcolire, muşuroiul se desface în două şi Sava, mitropolitul Sucevei, scund şi alb, se înghesuie cu paşi mărunţi în faţă. Mai în faţă.

Răpăitul înfundat al darabanelor izbucneşte din urmă. Convoiul porneşte. Darabanele! Darabanele! Îţi bubuie în urechi, Dumitraşcule. Nu le mai poţi suferi. Năsălia cu Constantin Cantemir e purtată de Iordachi Ruset, hatmanul Lupu, postelnicul Caramanli şi Ilie Ţifescu. Tîrgoveţi. Ţărani. Îmbulzeală. Ţipete şi iarăşi darabanele. Toacă văzduhul. Tîrgoveţi. Ţărani. Victoriţa Ruset! Frumoasă femeie... Cernită, parcă e şi mai frumoasă. Iordachi Ruset a tras cu coada ochiului spre Lupu. Nu se suferă. Unul — ca o scrumbie; celălalt — ca un cioban. Azi-noapte a căzut la învoială cu amîndoi. Lupu îi e cumnat. Ruset îl vrea pe el, pe Dumitraşcu, în scaun. S-a lăsat rugat. Ruset n-a simţit viclenia. Nici Lupu. Îl cred prea necopt. De aceea îl vor. Va veni vremea cînd şi Ruset îşi va frînge gîtul, aşa cum l-a frînt el altora.

Bine că au mai ajuns la o răspîntie! Darabanele tac. Glasul mitropolitului Sava, subţire, gîngav. Dacă n-ar fi fost Constantin-vodă, Sava n-ar fi ajuns mitropolit în vecii vecilor! Acum slujeşte. Oare unde i-or fi gîndurile? Pesemne că şi pe el îl încearcă teama. Ce va hotărî turcul? Cine va urma în scaun? Azi-noapte şi Sava a venit la el pe furiş. Îl vrea domn. Măcar că îl urăşte de moarte pe dascălul Ieremia.

— Feţele bisericeşti ale Moldovei nu mai suferă grecoteii! i-a spus odată lui Constantin Cantemir.

Şi Ieremia Cacavelas, dascălul său, era grecotei. N-ar fi dat cinci de alde Sava pe Ieremia. De la Cacavelas a învăţat trei limbi şi tot ce ştiuse pînă a ajuns la Academia patriarhiei. Acum, Sava trebuia să-l sufere şi pe „grecotei". N-avea de ales. Dacă îl voia pe el, Dumitraşcu-vodă, în scaunul ţării, dascălul Ieremia va trebui să rămînă în cinste.

Va şti el să-i găsească un loc potrivit.

Iar s-au pornit darabanele!

Postelnicul Caramanli se are bine cu Ţifescul. Gras, puhav, cel din urmă gîfîie. Parcă n-are gît! Pentru el, moartea lui Constantin-vodă înseamnă greu bucluc. El îl vestise pe domnitor de complotul Costineştilor. Nicolae Costin, Bujoreanu, Jora şi Gavriliţă abia aşteptau să-l aibă în mînă...

De fapt, pe cine se putea bizui cu adevărat? Pe nimeni. Antioh, la Constantinopole. Mai bine că frate-său s-a nimerit să fie la Poartă! Cine ştie ce fumuri s-ar mai fi putut să aibă... Caraghios pare să fie Ţifescul privit din spate! Calcă legănat ca o raţă.

— Uite-l, mă, pe Frige-Vacă!

De unde cunoştea glasul care a izbucnit din mulţime? A auzit şi înjurătura Ţifescului. Da, era glasul lui Bujoreanu. L-ar fi putut deosebi dintr-o mie: hodorogit, de beţiv. Deci se înapoiase din Ţara Românească! Brîncoveanu şi-a şi trimis corbii. N-o fi venit numai el singur. Şi Jora, şi Nicolae Costin, şi Gavriliţă. Va avea de luptat, ca să ajungă în scaunul Moldovei!

Darabanele astea afurisite! Parcă macină văzduhul şi auzul. N-are chiar pe nimeni lîngă el. Nici măcar pe soru-sa, Safta. De două zile boleşte. Suflet de femeie! E gingaşă şi neajutorată. Şi dascălul Ieremia! Tocmai acum şi-a găsit să plece la Viena. Niciodată n-a putut înţelege cum de şi-a făcut omul ăsta atîtea legături prin Europa. Cînd vrei şi cînd nu, la el intră călugări de la muntele Athos, neguţători tocmai din Creta, trimişi de la Viena... Nu e lucru curat. Şi, la urma urmei, ce avea nevoie el de domnie? La Constantinopole, alta era viaţa! Aici... A înnebunit! Asta e. L-au înnebunit darabanele. Cum să se lepede de domnie! S-ar răsuci Constantin-vodă în mormîntul în care încă n-a intrat.

Constantin-vodă! Tatăl lui! Tatăl lui e mortul care e dus în faţă. Pînă acum toate lucrurile erau limpezi. Sau

aproape limpezi. Se pregătise sufletește că-l va pierde. Era în firea lucrurilor. Dar, de ce să fie moartea în firea lucrurilor ? De ce tocmai ea ? Întrebări după întrebări... Cacavelas i-ar vorbi despre viața de dincolo. Parcă s-a prăfuit dascălul. Totul începe să se clatine. Și Caramanli se clatină. Nu-i adevărat ! Merge țeapăn. Nu cumva l-au apucat pe el, pe beizadeaua Dumitrașcu, amețelile ? Caramanli... ce ciudat ! Nu mai e unul singur. Sînt zece, sînt o sută de Caramanli. Dumnezeule, darabanele ! Și soarele de primăvară arde ca în iulie.

Iar s-au oprit. O răspîntie. Glasul subțire al mitropolitului Sava. De ce s-a făcut golul acesta ? Tîrgoveții din dreapta drumului s-au tras la o parte. Speriați ? O haită de dulăi. Cineva a aruncat o ciozvîrtă de carne. Prohodul călugărilor. Lătrături. Fiecare dulău vrea să ajungă la ciozvîrtă. Se înșfacă între ei. Unul a apucat-o. În grumazul său, colții altuia. O lasă. Alți colți. Rînjete. Parcă ar fi rînjete de oameni. Răcnete. Lătrături. Sînt rînjetele boierilor. Ciozvîrta : Moldova.

Nu mai simțea zdruncinăturile carîtei. După ce au trecut Dunărea, n-a mai vrut să călărească. Căzuse întunericul. A intrat în carîtă. Undeva, în urmă, rămînea Moldova. Safta, frîntă de oboseală, adormise. Își sprijinea capul de umărul lui.

Încearcă și el să adoarmă. Nu poate. În spatele surugiului, un felinar. Sîmburele de lumină se zvîrcolește. Deodată, deși închide ochii, îi apare limpede o candelă. Alt sîmbure de lumină. Atîrnă în stînga scaunului Moldovei. În dreapta, mitropolitul Sava, înghesuit de un pîlc de mari boieri. Mai către mijloc, s-au grupat cei fără dregătorii. Își reamintește aidoma tot ce s-a petrecut.

Un fel de murmur surd. Încă nedesluşit. Tăcere. Au intrat Gavriliţă, Bujoreanu şi Jora. Lupu Bogdan a dus mîna spre paloş. Cît de verde e obrazul Ţifescului. Gras şi verde. Cîţiva boieri au alunecat spre noii veniţi. Încep a zîmbire. Dulceag. Iordachi Ruset stă de vorbă mai departe cu mitropolitul Sava. Nu se poate să nu-i fi văzut pe cei trei. Jora se îndreptă spre mitropolit. Îi cere binecuvîntarea. O primeşte. Vistiernicul şi-a întors obrazul către Lupu. Mîna acestuia mîngîie capătul paloşului ca pe o floare...

Vorbele au început să se lege din nou. Da, Gavriliţă e cel care spune că la Cîmpulung, cînd era el copil, se scotea o zeciuială de 24.000 de oi. Iar acum nici cinci mii. Desluşeşte şi glasul lui Jora. Întreabă de ce au fost izbăviţi răzeşii de zeciuiala stupurilor. Mai mulţi i se alătură. Toţi ştiu că vodă-Constantin dăduse poruncă. Cît a trăit el, nimeni nu s-a împotrivit. Acum...

Sub domnia răposatului, s-au înmulţit boierii ca iepurii...

Glasul gros al Bujoreanului. Hohoteşte de rîs. Ruset îi face un semn mitropolitului Sava. Acesta începe să vorbească. Hărmălaia îi acopere. Lupu sare :

— Boieri, n-aveţi obraz nici faţă de Înalt prea Sfinţia-sa ?

— Şi hătmănia ca şi domnia : azi e, mîine nu.

Vorbele lui Gavriliţă s-au prelins. Ca uleiul. Lupu Bogdan face un pas.

— Înainte de a închide ochii, răposatul ne-a chemat la el să ne gîndim cine să-i urmeze.

— Pe cine a chemat ?

— Pe boierii legaţi de ţară, nu pe cei care mai mult bat drumurile...

— Dumneata, hatmane Bogdan, ştii prea bine de ce am pribegit. Eu, Bujoreanu şi Gavriliţă, dacă am fi rămas.

am fi păţit ce-au păţit Miron şi Velişcu. Dumnezeu să-i ierte !

— Domnul trebuie să păzească ţara şi scaunul Moldovei.

— Scurtînd boierii ?

Strigăte. Grupul din jurul lui Gavriliţă se măreşte...

S-a oprit carîta. Prinde uşor capul Saftei. Şi pieptul. O lasă să alunece cu grijă în locul său. Coboară. Noapte. Nici o lumină. Aude căruţele care au rămas mult în urmă. Încearcă să pătrundă negurile de pe pămîntul Rumeliei. Ţinteşte întunericul, acolo unde crede că e Constantinopolul. Cît de ciudat ! Doi ani a tînjit după Constantinopol, şi acum parcă i se rupe inima părăsind Moldova. Deşi l-au umilit. L-au umilit atît de josnic, încît un singur simţămînt i-a mai rămas : ura. A fost domnul Moldovei trei săptămîni. Dacă nu erau tighecenii lui Constantin Cantemir, Ruset şi Lupu n-ar fi putut face nimic. Trei săptămîni ! Pînă acum două zile... Parcă spune ceva surugiul ! Vin doi călăreţi din faţă. Cerchez Mehmed-aga e îngrijorat. De ce a oprit carîta ? Ascultă cuvintele turcului. Şi iarăşi simte ura... ura aceasta neagră, care de două zile îl îneacă. Şi cînd te gîndeşti că a fost un noroc că marele vizir l-a trimis pe Cerchez, vechi prieten al lui Constantin Cantemir. De ce i-a pus turcul mîna pe umăr ? Îi desluşeşte în glas o urmă de milă. Niciodată n-a putut suferi mila. Parcă ar simţi pe suflet urmele unui melc bălos. Totuşi îi zîmbeşte. Trebuie să-i zîmbească. Nu el e vinovatul că l-a adus domn în Moldova pe Duca. Brîncoveanul şi-a văzut visul cu ochii : într-un fel e domn nu numai în Ţara Românească.

Se urcă în carîtă. Safta se trezeşte.

— Am ajuns ?

— Încă nu.

Şi iarăşi hurducăturile carîtei. De ce îi vine în minte tocmai Victoriţa Ruset ? Înainte de a sosi Cerchez Mehmed la Iaşi, Victoriţa a pătruns pînă la el, în palatul domnesc. L-a vestit de primejdie. I-a cerut să vină cu Ruseteştii la leşi. N-o trimisese Iordachi Ruset ? Atunci cine ? N-a răspuns. Victoriţa s-a lăsat în genunchi. A ridicat-o. Cu grijă. Victoriţa avea sînii tari. Nu de femeie măritată. A plîns. L-a rugat. L-a ameninţat. N-a plecat la leşi. El trebuia să cucerească Poarta. Nimeni n-avea voie să cunoască ţinta lui. Oare încrederea turcului se poate avea numai cu pungi ? El va dovedi că şi altfel. Pînă va avea încrederea. Şi apoi... Va lovi. Va spăla ruşinea pe care domnii Moldovei o cunosc de peste o sută de ani. Brîncoveanu are pungile. El va avea altceva. Altceva...

III

Îl dor degetele. Tamburina, altfel ușoară, atîrnă greu. „Dacă m-ar vedea cîntînd Pierre Antoine de Castagner, capuchehaia regelui Franciei, ar holba ochii. Prințul Moldovei ? *Mon Dieu !* Cîntă muzică turcească și-i distrează pe acești păgîni. Extraordinar !

„Da, Castagner, atît mi-a mai rămas : muzica !"

„Dar e infernală, *mon prince !*"

„Vi se pare, domnule ambasador. Are legile ei. Uneori chiar mai rafinate. Altele decît cele cu care sînt obișnuite urechile dumneavoastră."

„Prințul meu, dar e... degradant."

„Aveți dreptate. Nu zic nu. Dar numai așa am pătruns în casa lui Reis-effendi. Cu tamburina. Și cu glasul. Otomanii sînt foarte simțitori. Și nu uită. Nu uită că am născocit un sistem de notare pentru muzica lor. Chiar Reis-effendi — cel care stă cu ochii închiși și are obrazul ca frunza de tutun, uscată — m-a învățat să dedic sultanului cartea mea de muzică turcească. Uitați-vă bine la ei, domnule ambasador. Sînt cei mai puternici în Istanbul. Sultanii se schimbă. Marii viziri, la fel. Ei rămîn. Priviți-i ! Vă îm-

piedică fumul ? E adevărat. Iusuf, cu picioarele încrucişate sub el, trage din narghilea. Şi ceilalţi. Ştiţi cine e Iusuf ? E omul visteriei otomane. Nu chiar cel mai mare. Al doilea. Nu cade niciodată. Dacă nu eşti cel mai mare, nu-ţi frîngi gîtul. El ştie tot ce intră şi ce iese din visterie. Şi asta nu-i un lucru fără însemnătate. Cînd visteria începe să se golească, se apropie războiul. E cel mai bun semn.

Dumnezeule ! Mi-au amorţit degetele. Mă ustură gîtul. Fumul curge fuioare. De ce vreţi să ştiţi, domnule ambasador, ce simt cu adevărat faţă de aceşti oameni ? Vă obosiţi zadarnic. Nu veţi putea afla. Nici eu nu mai ştiu. Am pătruns prea adînc în casele lor, în inimi şi în cimitire. Da, şi în cimitire. Îl ştiţi pe cel de la Eïub ? Aproape de Cornul de aur ! E fără cruci. Numai cu pietre funerare. Morţii scriu istoria pe pietre, domnule ambasador ! Şi de acolo am învăţat multe. Şi de aici. Din casa lui Reis-effendi. Şi ale altora. Mă cheamă mulţi. Otomanii sînt oameni simţitori. Aud multe. Foarte multe. Unele care pornesc chiar din gura sultanului. Îl vedeţi pe Şeremet cum se apleacă la urechea lui Türkam ? Trebuie să mă duc cu tamburina mai aproape de ei. Ştiţi ce-i spune ? O, dacă aţi afla, regele-soare v-ar mai atîrna o decoraţie pe pieptul dumneavoastră. Vă pot da eu vestea. Proaspătă Ca peştele pe care l-ai prins şi încă se zbate. Peştele e bun numai cît e proaspăt. Da, da, ienicerii s-au răsculat şi marele vizir îşi are zilele numărate. Sultanul va trebui să-l descăpăţîneze. Cu zurba ienicerilor nu poţi glumi. Şi dumneavoastră aţi face la fel. Pui pe tavă un cap, ca să-l scapi pe al tău. E cel mai uşor.

Vă întrebaţi cum de îngăduie otomanii unui ghiaur să le cînte în case ? Vă spun eu adevărul ; uneori uită că sînt ghiaur. Despre istoria otomană ştiu mai multe chiar decît învăţaţii lor. Uitaţi-vă la Dgiafar, cel cu ochii înguşti şi obrazul de tuci. E cel mai primejdios. Nu pentru ascuţimea minţii. De două luni mă bate la cap să trec la legea lor.

(«Ştii pe de rost cartea sfîntă a Coranului, beizadeao. Mai bine decît mine.») Am fost mîndru, domnule ambasador. Dar n-am trecut. Totul porneşte de la un fel de sete de a şti. De ce mă chinuiţi cu întrebările ? Şi dumneavoastră, şi maică-mea, şi taică-meu. Da, taică-meu, în fiecare noapte. Ce nopţi chinuite, domnule de Castagner ! Mă întreabă dacă am uitat Moldova. «Nu măria-ta. N-am uitat-o. De asta sînt aici : să nu uit. Şi pîndesc. Prin rotocoalele de fum. Ai dreptate, măria-ta. Ai auzit bine. Uneori, în cîntecele mele, bag frînturi din bocetele pe care le-am auzit în ţinutul Tigheciului. Şi cum mă mai dor vîrfurile degetelor. În gît simt sticlă pisată.»

Să mă apropii de Reis-effendi. Prea s-a aplecat către buzele lui Dgiafar. Cum ? Nu va cădea marele vizir ? Aha, a dat poruncă Muftiul să pornească oştile spre Rumelia ! Cum, şi Muftiul primeşte bacşiş ? S-a uşurat marele vizir de cinci sute de pungi. Chiar dacă ar fi fost o mie şi tot merită, ca să nu te simţi scurtat cu un cap. Înţeleg. Ienicerii se vor potoli. Nu le va mai arde de zurbă. Dacă vrei să-l potoleşti pe năpăstuit, pune-l să năpăstuiască pe alţii.

Ah, mireasma de cafea. Numai ea şi te poate ameţi. Da, domnule ambasador, unii cîntă şi urăsc. Se împacă şi una cu alta. Dar de la mine n-ai s-o afli niciodată..."

Lumina lăptoasă a toamnei. Chiparoşi. Stambulul fumegă. Negustori de chebap. În frigări, hălci de berbece. Buluc de oameni. Otomani pămîntii, în şalvari ; cruzi-roşcaţi cu veşminte negre şi arme de argint ; egipţieni subţiri cu fesuri roşii, caftane ovreieşti şi greci alunecînd în anterie soioase. Printre picioarele şalvarilor, cîini. Costelivi şi hămesiţi, cu boturile rînjite. Stîrniţi din cotloane de fumul chebapului, cîini şi turci.

Forfotă : salepgii, alviţari şi sacagii. Toate limbile pămîntului. La cişmele, femei cu faţa ascunsă, iau în vase mari de aramă, apă. Apa în Stambul, scumpă. Sacalele, împinse sau trase de bărbaţi noduroşi. Două preţuri : apă limpede şi apă tulbure. Sacagiii încearcă în dinţi mahmudelele.

Sprijinit de porticul palatului său din Ortakioi, cumpărat de Constantin-vodă, Dumitraşcu priveşte. Cupola Sfintei Sofia luceşte într-un fel de tristeţe tăcută. Giamii. Minarete. Coloane de porfin. Biruitoare. Paşi scrîşniţi pe pietriş. Se întoarce. Antioh ! Îl simţea alături. Privesc amîndoi Stambulul. Cîteva zeci de mii de case. Cele ale ghiaurilor, din porunca sultanului, vopsite în culori tari, ţipătoare. Să ştie toţi binecredincioşii casele duşmănoase...

La ce se gîndeşte oare Antioh ? Îl priveşte. Ochii, galeşi, fără nici un fel de flacără. Au ceva din moliciunea văzduhului otoman. Două şomoioage subţirele de păr negru pornesc de sub nări către barba neagră, ţepoasă. Îndesat şi gros, are un singur semn neaşteptat : buzele. Cărnoase şi roşii.

— De ce n-ai trecut cu ei la Ieşi ?

I-a mai pus întrebarea asta acum două zile. Voia să-l ştie împreună cu Rusețeştii. Şi cu pungile acestora.

— Numai la Stambul îmi pot desăvîrşi învăţătura.

— Deh, ai dreptate. Ca să te urci din nou în scaunul Moldovei, e bine să fii aproape de Poartă.

Viclenia lui Antioh începea să se lămurească : groasă şi rea. Poate că n-a văzut cu ochi buni nici domnia lui de trei săptămîni. Îi era teamă că năzuieşte din nou la scaunul ţării... Şi nu-l avea decît pe el, pe acest frate, la care ţinea cu adevărat. Îl simţea însă greoi. Moldovei îi trebuia altcineva.

— Cîte pungi ai adus ?

— Cincizeci.

Își mușcă buza de jos. De ce-și mușcă Antioh buza? I se par prea puține? La Stambul se trăiește greu. Pentru Bogdan-serai, trebuie galbeni. Să nu uite Dumitrașcu că obrazul subțire cu parale se ține. Brîncoveanul unge osia cu zecile, cu sutele de pungi. Ginere-său, Duca, jupoaie. Așa că are de unde. Și nu se află dușman mai înverșunat al Cantemireștilor decît Brîncoveanul. Nicolae Costin e un miel pe lîngă dînsul. Da, Antioh are dreptate. Nu poate fi un alt dușman mai primejdios decît Brîncoveanul. Și se lăfăie în bani.

— Ai auzit c-a terminat Mogoșoaia?

Auzise. Și el visează să facă din Moldova o țară ca o grădină. E o grădină. Dar o grădină jefuită. Intră turcul ca la el acasă. Și leșul. Nu se bat în bîrlogurile lor. E mai la îndemînă pămîntul Moldovei! Unii vin în numele semilunii, ceilalți în numele crucii. Și ucid. Și ard. Și spînzură. Golesc stupii. Și hambarele. Și visteria, cît a mai rămas în ea. Și iau prunci. Și-i duc. Îi cresc pentru poftele murdare. Și iau fete. Le încarcă în căruțe. Ca roadele. Gem haremurile cu moldovence. Dacă nu-s ei, intră tătarii. Pîrjol, pară, pulbere. Nu se mai poate. Oamenii se usucă. Sîngeră copacii.

Dumitrașcu ascultă. Iarăși i-e drag Antioh. Nu se mai uită la el. Numai il ascultă. Poate că n-are mintea atît de luminată. Dar simte. Simte ca și el. Cu țara. Și, totuși, s-a jurat în sinea lui ca nimeni să nu-i mai citească gîndurile. Nici chiar Antioh. Fratele său. Rostește liniștit, cu grijă:

— Moldova nu poate trăi fără turc.

— Cum?!

Parcă nu mai e glasul lui Antioh. Odată, în Vrancea, s-a zguduit pămîntul. Niște bubuituri înfundate. Și apoi totul s-a clătinat. Ca și Antioh. Și acum tace. Împietrit. Nu! Nu-i va dezvălui adevăratele lui gînduri. Numai să-i dea

Dumnezeu trăia să poată ascunde totul pînă la sfîrşit. Care sfîrşit ? Al cui sfîrşit ? Aude glasul lui Antioh. Nehotărît. Tărăgănat.

— Sau cine ştie ? Poate e mai bun turcul. Decît Brîncoveanul... sau leşii... O fi turcul vas fără fund, dar leşii sînt mai flămînzi. Şi Brîncoveanul prea lacom. Nu se mai satură.

Dumnezeule ! Ce repede s-a schimbat Antioh ! Pare şi el din acelaşi aluat cu boierii Moldovei. S-au învăţat cu robia. De n-ar fi, i-ar duce lipsa.

— Să intrăm înăuntru, să împărţim pungile.

— Nu-s la mine. Tata, înainte de a muri, le-a trimis în păstrare patriarhului Dositei.

— Cum a putut face una ca asta ? Nu cunoştea lăcomia unora ?

O altă ruptură. Toate bune, pînă la pungi. Şi se vaită. Şi blestemă. Să meargă acum cu el la Dos'tei, în Fanar ? Nici gînd. Să se ducă singur.

Din nou prundişul scrîşnind. Mai apăsat. Şi iarăşi tăcerea. Antioh vrea pungile. Antioh vrea domnia. Antioh vrea... Ce lăptoasă e lumina toamnei ! Şi chiparoşii, nişte monahi. Iarăşi prundişul ! Nu scrîşneşte.

— Abia am aşteptat să plece Antioh. Ce-ai făcut cu Fatima ?

— Am dat-o în grija Saftei.

Nu pentru Fatima îl caută Policala. E sigur că nu pentru Fatima. Cu Policala a învăţat împreună la Marea Academie. Cel mai bun elev al lui Alexandru Mavrocordat, care era şi mare dragoman al Porţii, a fost Policala. I s-a prezis că va ajunge un medic straşnic. Şi a ajuns. Dar tot într-un anteriu soios umblă.

— Policala, nu pentru Fatima mă cauţi.

— Ai ghicit, suflete al meu !

— Ce vrei ?

— Marele dragoman are o fată...

— Taci !

Unde o fi acum Victoriţa Ruset ? La Bar, sau la Lvov ? Nu trebuia să-l respingă pe Policala. Nu fiindcă ar afla Alexandru Mavrocordat — măcar că şi asta ar fi o pagubă — ci fiindcă el, Dimitrie Cantemir, n-avea voie să-şi dea gîndurile pe faţă.

— Ce vrea marele dragoman ?

— Nu vrea nimic. Are o fată. Eu mă gîndeam....

— Ca totdeauna te gîndeşti bine. Mă şi vezi cu pirostriile în cap.

— Nici un domn al Moldovei nu urcă în scaun fără să plătească lui Mavrocordat.

— Şi, cum eu n-am pungi, nu pot plăti decît cu...

— N-am vrut să zic asta.

— Policala, frăţioare, n-am poftă de nici un fel de deşertăciune. N-am nevoie de scaunul Moldovei ! Înţelegi ? ! Puteam să trec în Polonia. Am venit la Stambul, pentru că nimic nu se poate în Europa fără sultan. Şi nu uita : numai aici îmi pot desăvîrşi învăţătura. Doar ea îmi poate aduce bucurie.

— Aş vrea s-o văd pe Fatima.

— Vino !

Într-o seară, Policala a adus o femeie în negru. Avea faţa acoperită cu o ceadră. La îndemnul lui Policala, şi-a descoperit faţa. Era primejdios ca într-o casă de ghiaur să fie adăpostită o turcoaică. S-a aşezat pe sofa. Privea fix, cu ochii mari, negri. Începu să vorbească şoptit. Parcă vorbea cu sine, depănîndu-şi trecutul.

...Fatima fusese cutudgi la sultana Valida. Bună slujbă şi cea de cutudgi ! Fatima avea grijă de banii sultanei. Dar ce folos de slujbă, că într-o zi a intrat Ahmed, fiul cel mic al sultanei, în serai. A intrat Ahmed şi a văzut-o pe Fatima. A văzut-o şi a fost fulgerat de dragoste. Fatima

nu s-a gîndit la dragoste. Fatima era cutudgi. A ştiut Fatima că de acum va intra la bucluc. Ahmed nu mai putea să vină a doua oară în serai, fiind mare primejdie s-o facă. L-a cumpărat pe Baş-aga şi l-a trimis pe el cu veste şi vorbe dulci la Fatima. Era întîia oară cînd a auzit vorbele dulci ale dragostei. A auzit şi le-a crezut. Şi de atunci Fatima nu mai visa decît pe domnul şi stăpînul ei, Ahmed. A aflat sultana Valida. A aflat şi a chemat-o la ea pe Fatima. A bătut-o cu vergile. A chinuit-o. (Cînd femeia şi-a descoperit braţele, se mai vedeau dungile vinete.)

Fatima a suferit mult. Dungile pier. Durerea nu se uită. Fatima trebuie să se apere. Singura apărare a femeii e minciuna. Învăţase asta Fatima de la celelalte femei ale seraiului. Ştia că numai cît va fi tînără va duce o viaţă bună în serai. Mai tîrziu va fi cum sînt şi cîinii Stambulului, îi loveşti cu piciorul şi nimeni nu zice nimic. Fatima a minţit. A spus că ea e îndrăgostită de Siehzade-effendi şi nicidecum de fratele sultanului, de Ahmed. N-are nici o vină dacă Ahmed o fi văzut-o şi s-a îndrăgostit de ea. Deşi femeie, sultana Valida a crezut-o. Ea, Fatima, dacă ar fi fost sultana Valida, niciodată n-ar fi crezut o altă femeie cînd vorbeşte despre dragoste.

Sultana Valida nu e însă o femeie proastă. A văzut multe, a auzit multe. L-a chemat pe Ahmed, pe fiul său, fratele sultanului. L-a chemat şi i-a spus că-i face mare ruşine mai-marelui lumii rîvnind la cadînele din seraiul său. Să aştepte. Să aştepte pînă va fi el sultan şi atunci o s-o aibă pe Fatima şi pe cine va vrea. Ahmed a ascultat şi n-a mai dat tîrcoale seraiului. Poţi aştepta orice, dar o cadînă a seraiului, nu. Sultanatul rămîne, frumuseţea cadînelor piere.

Sultana Valida ştia asta. L-a chemat la ea şi pe primul său medic, Nuh-effendi. L-a chemat şi i-a mulţumit pentru toate binefacerile făcute ei şi neamului ei. Nuh-effendi s-a luminat. Ştia că va fi răsplătit şi ştia că sultanele

Valide sînt bogate. Uneori mai bogate chiar decît fiii lor. Unii sultani cad prin zurbă, alții cad în luptă, sultana Valida rămîne. Cu sultana toată lumea trebuie să se aibă bine. Nuh-effendi aștepta răsplata. Răsplata i-a fost dată. Mare cinste, răsplata aceasta ! Sultana Valida dădea de soție pentru fiul lui Nuh-effendi pe Fatima. Fatima era cutudgi. O cutudgi se dă de nevastă numai vizirilor cu trei tuiuri.

Chiar în noaptea aceea, împreună cu zestrea, Fatima a fost dusă în casa lui Nuh-effendi. Nimeni n-a întrebat-o pe Fatima de dragostea ei.

Fatima îl iubește pe Ahmed, Fatima nu-l iubește pe Iusuf, fiul lui Nuh-effendi. Fatima mai bine moare decît să intre în patul lui Iusuf...

În timp ce trece prin grădină, Dumitrașcu își amintește de povestea Fatimei.

— De ce ai adus-o la mine ?

— Ahmed va fi sultanul și Fatima cea dintîi femeie a lui.

A început să urce scările ! Treapta asta e spartă ! Degeaba i-a spus căpitanului Ignat să aibă grijă... n-a socotit rău Policala ! Adăpostind-o acum pe Fatima, va avea mai tîrziu de partea sa pe Ahmed. Dar ce-l face pe Policala să se îngrijească atît de mult de viitorul lui ? Ce urmărește Policala ?

— Îți mulțumesc, Policala.

Se uită pe furiș la grec. Zîmbește. Dacă e o capcană întinsă de Policala ? Nu cumva acest medic e plătit de Brîncoveanul pentru a atrage răzbunarea sultanei Valida ? Nu se poate. Și Policala ar cădea. El a adus-o. Trebuie să riște.

— L-ai găsit pe Baș-aga ?

— Da.

Ieri o chemase pe Fatima la el. A venit cu Safta. Fără ceadră. A întrebat-o pe turcește cît are de gînd să rămînă. Pînă ghiaurul Policala îl va găsi pe Baș-aga, omul lui

Ahmed. Ghiaurul va fi răsplătit. Ahmed are averi. Ahmed o iubeşte pe Fatima.

„Şi eu ? A întrebat-o."

„Tu ? ! S-a minunat Fatima."

„Eu nu primesc răsplată ?"

„Tu eşti ca Reis-effendi. Tu ai cărţile şi învăţătura."

„De unde ştii de învăţătorul meu Reis ?"

„Seraiul ştie de tot ce se petrece pe pămînturile semilunii. Beizadeaua Moldovei e trist. E trist că i-a murit tatăl..."

Rău au ajuns otomanii, dacă seraiurile lor ştiu tot ce se întîmplă. Oricum, va trebui să fie cu luare-aminte de tot ce va ajunge la urechile acestor femei. Policala se gîndise bine. Prin Fatima, mai tîrziu, va ajunge acolo unde greu se ajunge. Pungile pot fi înlocuite cu altceva.

— Dumitraşcule, am venit s-o iau pe Fatima.

— Bănuiam.

Fatima se desparte greu de Safta. O mîngîie lung. Pe el, pe ghiaurul Dumitraşcu, îl priveşte cu ochii ei cei negri, încercănaţi. Auzise că turcoaicele beau sucuri de ierburi... Şi-a pus ceadra. Se depărtează. În urma ei, abia simţit, Policala.

Temeliile Porţii încep să putrezească. Poate erau putrede de mult, dar apusenii n-aveau de unde şti. Va trebui să reia legăturile cu ambasadorii din Stambul...

Lumina candelei se zbate. De ajuns să poată desluşi obrazul Victoriţei, adormită lîngă el. Privi icoana de argint... Se trase uşor, cu un fel de sfială, de lîngă trupul cald. Pe fereastra deschisă, cerul negru. Se aude foşnetul chiparoşilor.

Lascăr Ruset e nătîng cu adevărat ? De două luni, Victoriţa era mai mult în Bogdan-serai, decît în casa lui din Fanar, unde trăsese Lascarache. La început i-a venit s-o pălmuiască : îi spusese c-a venit pentru Safta. Deci nu pentru el. Atunci i-a întors spatele şi a intrat în încăperea unde scria la *Gîlceava înţeleptului cu lumea.* Poate c-ar trebui s-o numească altfel !

Privi din nou trupul femeii. Îi va spune *Giudeţul sufletului cu trupul.* Din cauza ei n-a mai lucrat nimic. Şi mai are atît de puţin pentru a termina ! Da, e mai bine *Giudeţul sufletului cu trupul.* Sau, poate, va lăsa amîndouă titlurile. Lascarache ştie că Victoriţa e în Bogdan-serai. E adevărat că-i spusese că pentru Safta. Dar, şi aşa, înseamnă că se dă în văzul lumii de partea Cantemireştilor. Ce urmăreşte ? Nu cumva şi Victoriţa urzeşte ceva ? N-o fi pusă chiar de către el ?

Aproape fără să vrea îi prinse braţul. Rotund. Cald. Femeia, în somn, duse mîna cealaltă peste mîna bărbatului.

Vinişoarele, albăstrii. De ce zîmbeşte ? Simte cum începe să-l cuprindă un fel de ură. Femeia aceasta îi duce de nas pe toţi. Pe Lascăr, pe Iordachi, pe Safta. Lui Antioh i-a spus într-o dimineaţă :

— Moldova aşteaptă să urci în scaunul ei, boier Antioh.

De-atunci, frate-său a început s-o vadă cu alţi ochi. De unde la început îi poruncise Saftei să nu lege prietenie cu „asemenea muiere", acum o tot îndemna s-o poftească la Bogdan-serai. Chiar pe el l-a sfătuit să aibă grijă,

— Iordachi Ruset are pungile. În scaunul Moldovei numai cu pungi poţi ajunge. Ce-ar fi, frăţioare, să te mai duci şi tu cu ea să-i arăţi Stambulul ?

N-a purtat-o în Stambul, ci în afara lui. Un grec, aşezat turceşte, vindea castraveţi.

— Vreau şi eu, Dimitrie. Mi-e sete. Un cuţit ca un fel de iatagan, mai scurt, s-a înfipt în verdele crud. Din cîteva mişcări, fructul se desfăcu în două, în patru, în şase. Un ţipăt. Şi apoi rîsul Victoriţei. Femeia aceasta mînca altfel decît toţi oamenii. Un fel de joc. Lacom. L-a tras prin bazar. Înghesuială. Uliţe înguste. Pe jos, agăţate, pe braţe, mărfuri. Portocale, chilimuri, peşte, iminei...

— Vreau iminei !

I-a încercat. Un picior. Celălalt. Rîdea. Fericită. Cînd a auzit cît cere neguţătorul, i-a azvîrlit în coş. El a vrut să-i plătească. Nu l-a lăsat. S-a făcut că pleacă. Ovreiul a tras-o înapoi. Şi iarăşi tocmeala. O luptă. Fără iatagane. Cu cuvinte. Femeia din miazănoapte se tocmea. Învăţase s-o facă la ea acasă. Ovreiul se bătea cu pumnii în piept. Victoriţa a început să ţipe. Ţipau amîndoi. Tot bazarul, un vacarm. A luat imineii. Ovreiul era fericit. Şi Victoriţa. I-a mai cerut lui două mahmudele. Le-a aruncat neguţătorului peste preţ, şi acum îl vede pe ovrei cum a rămas cu gura căscată. Nu era obişnuit.

— Totul e să te tocmeşti. Nimic nu-mi face plăcere, fără tocmeală.

A spus „tocmeală“. De fapt e o luptă. Şi jocul acesta cu dînsul a fost şi este o luptă. Ce vrea Victoriţa ? Ce urmăreşte ?

Privi din nou icoana de argint. Îşi trase mîna. Femeia păru să se trezească. Buzele se arcuiră. Numai o clipă. Se destinseră din nou. Răsufla uşor. Chiparoşii foşneau.

De ce mi-am tras mîna ? Icoana ! Femeia aceasta...

Pe măsuţă, e *Gîlceava înţeleptului cu lumea.* Poate, totuşi, a avut dreptate Filip Solitariul în *Dioptra* lui. Înţeleptul trebuie să părăsească lumea. Atît. Şi eu... Şi eu am scris dimpotrivă, despre împăcarea înţeleptului cu lumea. Femeia care doarme alături de mine e lumea. Ispita ! Păcatul ! Îşi aduce aminte cuvînt cu cuvînt ce-a scris :

„Înţeleptul nu fuge de primejdie, de ispită. Le învinge pre ele. Întru această viaţă ca într-un război să fii păzit." Jocul cu Victoriţa Ruset e un război. Dar paza ? Unde e paza ? Mai are el puterea pazei ? Iarăşi simte cum i se adună în gît, nod, ura...

Se ridică. Fără nici un zgomot. Se aşează pe scaun. Aprinde un sfeşnic. Lumina o descopere din plin pe Victoriţa. Fără ştiinţă, femeia îşi adună palma peste ochi. Uşor. Ca şi cum s-ar apăra.

Mai bine să n-o privească ! Nu poate. E prea aproape. De ce s-a dezlipit de ea ? A, da ! Să scrie. Să scrie că nu rob, ci stăpîn lumii e ; tu pe dînsa, nu ea pe tine stăpîneşte... Cum să poţi stăpîni o asemenea femeie ? Scapă. Ca argintul viu. Cînd au ajuns dincolo de mahalaua Fanarului, spre mare, au zărit un catîr. Stătea împietrit, cu botul întins spre adiere.

— Moldova n-are atîţi catîri.

La Stambul au văzut mulţi. Prea mulţi.

Ce-a vrut să spună atunci ? L-a dus cu ea în nisip. N-a intrat în apă. A îngenuncheat. Nisipul, fierbinte. De peste zi. S-a întins cu faţa spre cer. Cu palmele a început să adune nisip lîngă trup. „Îngropă-mă în nisip !" A îngenuncheat şi el. Cît mai aproape. Cu palmele căuş, strîngea nisipul. Întîi i-a acoperit gleznele. De cîte ori îi simţea trupul se oprea. Ameţit. Era mai fierbinte decît nisipul...

Va trebui să mai adauge în scrierea lui : „Omul împărat este peste toate lucrurile lumii, însă toate în chip de zălog îi sînt date." Şi această femeie i-a fost dată zălog. S-o mai privească o dată. Dumnezeule, locul gol ! Cînd s-a trezit Victoriţa ? Cînd a plecat ? Cum de-a simţit că se luminează de ziuă ? Prin ce simţ ? O fi ajuns în încăperea ei ?

Se ridică. Din cîţiva paşi, e la fereastră. Cerul începe să se lumineze. Ca un fel de bănuială, soarele. Glasul muezinului ! Subţire, prelung, tărăgănat. Înapoia lui, cineva tu-

şeşte. Se întoarce. Antioh. Priveşte imineii pe care i-a uitat Victoriţa. Zîmbeşte. Iese.

Domnul de Châteauneuf, ambasadorul Franciei, cumpărase de curînd un covor persan. Cum l-a văzut pe Dumitraşcu, l-a şi dus în încăperea unde îl întinsese.

— E o piesă rară, *mon prince.* Ştiu că vă va face plăcere să-l vedeţi.

Oare a simţit Châteauneuf că am venit la el pentru a-l ruga ceva ? Toată vina o purta Victoriţa. În ultima vreme nu mai trecuse pe la Bogdan-serai decît foarte rar. S-au întîlnit pe ascuns, în alt loc. „Lascăr Ruset (nu spune *bărbatul meu*) trebuie să ajungă la contele Tolstoi." „Nu-l cunosc". „Îl cunoaşte domnul de Chateauneuf".

Cum să înceapă ? Cum să-i ceară ambasadorului lui Ludovic al XIV-lea acest lucru ?

— Observaţi, *mon prince,* că, acolo unde sînt ochii păsărilor, artistul a pus perle...

— Şi totul făcut cu mult gust.

...„Pentru ce vrea Lascăr Ruset să ajungă la contele Tolstoi ?" O să-i spună ea mai tîrziu. Nu, acum. Altfel, nu merge la domnul de Châteauneuf. „Pentru binele tău, Dumitraşcule. Numai pentru binele tău."

— Şi culorile, *mon prince,* dulci... Artiştii aceştia necunoscuţi sînt geniali...

...„Pentru binele meu ?" „Da." „Nu-nţeleg." „Cînd vei urca în scaunul Moldovei, vei avea nevoie de ruşi. Petru cel Mare este omul care se ridică. Ca scaunul Moldovei să fie nesmintit, nu e nevoie numai de turc." „N-am nevoie de scaunul Moldovei !" „Are el nevoie de tine." „Nu mă duc." „Te vei duce. Dacă nu pentru tine, pentru Moldova."

— Urcăm, sus, la mine, *mon prince* ?

Urcară. Dumitraşcu revăzu picturile şi oglinzile care îl încîntară. Observă lipsa unora.

— Mi se pare că s-a schimbat ceva...

— Felicitările mele ! Aveţi un ochi de artist. Şi o memorie extraordinară. Cîteva lucrări au fost duse în alte încăperi. Au mai multă lumină acolo.

Fuseseră duse în alte încăperi, sau în Franţa ? Să fi simţit domnul de Chateauneuf că regele Ludovic al XIV-lea avea de gînd să-l recheme în ţară ? „Cum să-i spun despre contele Tolstoi ? Cum să încep ?"

— Vă frămîntă ceva, *mon prince*. Să luăm loc !

Se aşezară. Domnul de Châteauneuf îşi aprinse narghileaua. Un strat de pudră încerca să-i acopere încreţiturile de la colţurile buzelor. Ambasadorul îmbărînea. Peruca nu lăsa să se vadă culoarea adevărată a părului.

— Au şi otomanii lucruri delicioase. De exemplu, narghileaua. Veţi rămîne mult timp la Constantinopole ?

— Nimeni nu-şi poate cunoaşte destinul, domnule ambasador.

— Un oraş interesant. Mie mi-a devenit chiar necesar. Îi prefer însă pe otomani cînd nu sărbătoresc aceste Doname. A, nu ! Să nu vă gîndiţi că din cauza victoriilor lor. De altfel, aceste aşa-zise victorii sînt foarte incerte.

Ştia sigur că Franţa şi domnul Châteauneuf nu erau străini de izbînda otomanilor asupra austriecilor. În Europa, echilibrul trebuie păstrat. Chiar cu preţul înfrîngerii unor popoare creştine...

— Nu-i suport pe otomani în timpul acestor serbări din alte motive. Miros cumplit a vin.

— Vinul nu este îngăduit de Coran.

— În afară de aceste Doname. S-au mai schimbat şi alte lucruri de cînd lipsiţi din Constantinopole. Chiar în timpul Ramazanului se dedau la băutură şi femei. Ce să mai vorbim de Bairam ? Turcii s-au europenizat, *mon*

prince ! De altfel, dumneavoastră îi cunoaşteţi mai bine decît mine. Am auzit că aveţi talent muzical...

Deci domnul de Châteauneuf aflase că pătrunsese în casele demnitarilor turci. Nu degeaba se spunea că nici sultanul nu era atît de informat ca el.

— Aveţi dreptate. S-au schimbat multe în ultimii ani la Stambul. Am auzit că şi Ţarul Petru şi-a trimis un reprezentant aici...

— Vă referiţi la contele Tolstoi ?

— Îl cunoaşteţi ?

— E un om foarte interesant.

— Ce înţelegeţi prin „interesant", domnule ambasador ?

— Vă preocupă contele Tolstoi ?

— Nu pe mine. Pe un boier al Moldovei. V-aş fi recunoscător dacă i-aţi putea uşura drumul la conte.

— Cu plăcere.

Îl aude vorbind pe Châteauneuf. Din cînd în cînd, desluşeşte unele cuvinte : Moldova, pericol, graniţe, complicaţii. Ambasadorul se ridică. Mîine după-amiază, Scarlat Ruset se poate înfăţişa la contele Tolstoi. Îşi ia rămas bun. Parcă s-a clătinat peruca lui Châteauneuf. Prea multă pudră pe încreţituri !... Cînd a ieşit din grădina ambasadorului ? Bărbaţi beţi. Ieniceri. Fumul chebapului. Simte înapoia lui o umbră. Se întoarce. Policala ! Deci omul lui Mavrocordat l-a văzut cînd a ieşit din palatul lui Châteauneuf. A greşit că a încuviinţat rugămintea Victoriţei.

— Dumneata eşti, Policala ?

— Da, suflete al meu. Ce zici de Donama asta ? Ghiaurii sînt iar la pămînt. Alah a fost mare !

Îi vine să-l plesnească pe grecotei. Se stăpîneşte. Acum e alături de el. Tot în anteriul acela soios. Ştie singur că Policala îi urăşte pe otomani. Şi totuşi se bucură de

victoria lor. Nu cumva își bate joc ? Mavrocordat va afla de la Policala că a fost la Châteauneuf.

— Brîncoveanu a trimis o sută de pungi la Poartă.

Brîncoveanu ! Din nou acest corb. Pentru ce o fi trimis pungile ?

— Cantemireștii s-au prea întărit la Stambul...

Deci pentru asta. Să-i piardă pe Antioh și pe el. Poate că n-ar fi rău să primească totuși scaunul Moldovei. Îi va spune Victoriței. Antioh se va simți nedreptățit. Dar cum ar putea îndepărta altfel acest corb care se rotește din ce în ce mai strîns ?

Nu putea suferi păianjenii ! Și totuși pe acesta îl urmărea cu băgare de seamă în munca lui migăloasă. Își țesea cu îndărătnicie pînza.

Cu un bețișor uscat, desprinse cîteva fire. Păianjenul se opri uimit. Nu mai făcu nici o mișcare. Părea mort. Dumitrașcu retrase bețișorul, pîndind. Se pîndeau unul pe celălalt...

„Așa cum mă pîndește Brîncoveanul. L-a adus pe ginere-său, Duca, în Moldova. L-a suit în scaun. După un timp, lacom, a născocit văcăritul ca bir. Avea nevoie de pungi, Brîncoveanul !“ Cu pungile, la Poartă, a încercat să-l piardă pe el și pe Antioh. I-a încurcat ițele.

Păianjenul începu din nou să se miște. La fel de stăruitor.

Cui folosește această hărnicie a Brîncoveanului ? În ținutul Sucevei, cinsprezece sate de răzeși au alungat pe cei doi vornici trimiși de Duca. Mihai Racoviță i-a adus vestea lui Scarlat Ruset. Prin Victorița a aflat-o și el. Zilele de domnie ale lui Duca erau numărate. Ridică bețișorul. Păianjenul simți primejdia. Într-o clipă, se afundă în cotlon, lăsînd pînza.

Duca şi-a dat pe soră-sa după Nicolae Costin, feciorul lui Miron. Din cotlonul lui, Brîncoveanul, deşi nevăzut, nu dormea. „Cine te-a trimis pe tine, Victoriţo, şi pe Lascăr Ruset la Poartă ?“ De douăzeci de ori a întrebat-o, de douăzeci de ori n-a vrut să-i răspundă. A aflat adevărul prin Policala. „Iordachi Ruset i-a trimis cu pungile...“ „Pentru ce ?“ „Pentru scaunul Moldovei.“

„Victoriţo, de cînd Iordachi Ruset vrea să ajungă domn ?“ „El, domn ? !“

A rîs. A prins-o cu degetele de braţ. Puternic. Pînă la durere. A ţipat. „Pentru domnia lui Iordachi Ruset am venit pînă la Stambul ?“

Nu mai ştia ce să creadă. Şi aici îşi ţesea Brîncoveanul pînza ?

Cu acelaşi vîrf începu să dezlipească firele păianjenului. Deşi zbuciumat, acesta rămînea în cotlon.

Brîncoveanul nu trebuia să afle că dascălul Ieremia îi trimisese veste de la Viena. Dumnezeule, ce-l făcuse pe Ieremia să intre în rîndurile rosacrucienilor ? Omul pe care l-a trimis — un călugăr — îl îndemnase să intre şi el. Pentru biruinţa crucii ! Atît ar mai fi lipsit : Brîncoveanul să strecoare ştirea la Poartă... Dimitrie Cantemir s-a hainit... S-a hainit Dimitrie Cantemir... Nu se mai arată păianjenul. Pe Brîncoveanul nu l-a văzut niciodată... Îi va da o lovitură ! Aşa ! Sfîşie pînza cu totul. Se întoarse. În încăpere, pătrunseseră pe nesimţite Lascăr Ruset şi Victoriţa. Îi pofti să se aşeze.

Ce vrea Lascăr cu glasul acesta dulceag ? Cuvintele, unse cu miere. Se lipesc unele de altele. Ce-l interesează pe el că Iordachi Ruset a trimis două sute de pungi ?

— Măria-ta, scaunul Moldovei te aşteaptă.

Se întoarse cu spatele la cei doi. „Niciodată n-am să urc în scaunul Moldovei cu banii Ruseteştilor. M-aş da

legat de mîini şi de picioare. Şi Victoriţa a ştiut asta mai de mult. Şi n-a scos o vorbă. A strunit-o bine Lascăr!"

— Vă mulţumesc. Dar am îndepărtat de sufletul meu această deşertăciune.

„De ce să nu primească totuşi, scaunul ţării? L-ar pune mai repede cu botul pe labe pe Brîncoveanul. Nu! N-a sosit clipa!"

Ce caraghios pare Lascăr cu negul acela chiar sub nara stîngă! Victoriţa a început să fiarbă. Cît de frumoasă e! Vorbeşte ea mai mult decît Lascăr. Nu se aştepta la asta! A început să ţipe...

— Orice vorbe sînt de prisos.

Dacă privirea ar putea să ucidă, Victoriţa l-ar fi ucis. S-a întors cu spatele. Lascăr îşi frînge mîinile. Negul îi tremură. Întoarce palmele a neputinţă. Iese. A făcut bine că n-a primit. Nu numaidecît pentru Iordache. Ca domn al Moldovei, l-ar fi putut frînge pe vicleanul vistiernic. Însă nu ar fi putut ştirbi nimic din trufia Brîncoveanului. Fiind la Poartă, îl putea supraveghea mai uşor. Nu! Încă nu sosise ceasul. Cum o arăta Casandra? Va trebui s-o vadă înainte de a se cununa cu ea. Deşertăciune! Iarăşi deşertăciune! Frumuseţea femeiască piere... Da, dar o va avea o viaţă alături pe fiica lui Şerban Cantacuzino. Fără coborîtoarea din împăraţii Paleologi, nu putea ridica glas pentru scaunul Ţării Româneşti! Iarăşi a ieşit păianjenul din cotlon... Pe nesimţite a şi legat cele dintîi fire...

— La ce gîndeşti, Dumitraşcule?

Antioh s-a îngrăşat. Peste măsură. Îi prieşte aerul Stambulului.

— Ce-au vrut Lascăr şi Victoriţa?

Dacă i-ar spune adevărul, Antioh s-ar simţi lovit.

— M-au rugat să merg cu ei la domnul de Châteauneuf.

— Zău? Şi nu ţi-au spus altceva nimic?

Bănuie. Bănuie ceva. Mai bine să nu afle de la el.

— Nu.

— Dumitraşcule !

Dumnezeule ! Antioh nu are o singură bărbie, ci două.

— Dacă tata ar şti că rîvneşti la scaunul ţării în locul meu, s-ar întoarce în mormînt ! Curată ticăloşie !

I-au apărut în albul ochilor firişoare sîngerii. Şi cum mai urlă !

— Nu zici nimic ? Taci ? Şi asta e tot o ticăloşie !

— Ieşi !

Ciudat ! Prima oară, acum, simte că-l iubeşte cu adevărat pe fratele său. Aşa greoi şi lacom cum e ! Antioh ar trebui să se apuce să sape în grădină. Nu s-ar mai îngroşa atît. Să-l cheme înapoi ? Nu. Acum, nu. Oare aceasta să fie tristeţea ? Simte cum îl îneacă. I s-a strîns către tîmple. Şi îl apasă. Cumplit. Mustafa al II-lea a pornit războiul împotriva ghiaurilor. L-a bătut pe Friederich August, l-a zdrobit pe Veterani. Antioh e un om fericit. Mai bine să nu ştii nimic. Mai bine să nu cunoşti... Ţarul Petru I s-a tras dinspre Azov, sub ameninţarea tătarilor. Da, va trebui să se apuce să sape în grădină... Va pierde din greutate... Domnul Moldovei nu poate fi un om gros. Şi şezutul i s-a făcut cît două. Sărmane Antioh ! Cum de-a reuşit Mezzomorte să distrugă flota veneţiană ? Va trebui să afle... să înveţe... Otomanii au meşteşugul lor în luptă. Nici un fel de învăţătură nu e de dispreţuit...

— Dumitraşcule !

Victoriţa ! Cînd s-a înapoiat ? În ochii ei nu mai e ură. Numai durere. Ce vrea ? Ce mai vrea de la el ? Să se stăpînească !

— De ce, Dumitraşcule ? De ce ?

— Sultanul a fost la mormîntul lui Ebu Eiub Eusari şi a lăsat pe şeicul geamiei să-i încingă sabia.

— Aiurezi ?

— S-au isprăvit treizeci şi şase de nave mari. Oştirii i-au mai adăugat încă douăsprezece mii de ialmagi-ieniceri şi opt mii de levenzi. Durde, giride, cu nemiluita...

— Nu cumva ?...

Şi-a dus palmele la frunte. Cît de îngroziţi pot fi ochii Victoriţei.

— Da. Am intrat în oastea sultanului.

— Şi eu ? Eu cui rămîn ?

IV

De zece zile plouă istovitor. Ziua, noaptea. Apa pătrunde pînă la piele. Tunuri înglodate. Cîteva grupuri de egipţieni împing din răsputeri la carele neobişnuit de lungi, care poartă pe ele tumbe. Carele acestea, făcute pentru ape mici, sînt gata să se răstoarne. Prova unei tumbe s-a înfipt în glod. Sînt aduşi ghiaurii. Numai o parte din cele cîteva mii. Ei sînt buni la treburile pe care le fac caii şi boii! Pe alte drumuri ocolite, se îndreaptă o sută treizeci de mii de otomani spre Belgrad. Un fel de rîmă uriaşă. Se încolăceşte în jurul cetăţii.

Călare — i s-a lăsat calul fiind beizadea — Dimitrie Cantemir a ajuns spre capul rîmei.

A plouat unsprezece zile. Acum, soarele se ridică începînd să zvînte pămîntul şi oamenii. Ca nişte ciuperci uriaşe, taberele cresc din ţărîna neagră şi umedă. Osmanlîii, dezmorţindu-şi trupurile. Glasul muezinului! O sută treizeci de mii de trupuri ghemuite, făcîndu-şi rugăciunea. Oamenii muftiului nu mănîncă de pomană pîinea lui Alah! Se foiesc printre binecredincioşi. Ghiaurii trebuie pedepsiţi! Fără milă. Luptătorii mai vîrstnici se bătuseră cu ostaşii lui

Friederich. Cei mai tineri se frămîntă, întreabă : „Şi cum luptă ghiaurii ?“ „Şi ghiaurii sînt de mai multe feluri.“ „Dar ghiaurii lui Friederich ?“ „Nu-s de lepădat. Osmanlîii sînt însă mai tari. Cei mai tari. În capul oastei lor nu mai e Friederich. A prins pezevenghiul frica de hanger !“ „Dar cine e în fruntea lor ?“ „O beizadea. Eugeniu de Savoia. Bre, are patruzeci şi şase de mii de săbii.“ „Şi noi, de patru ori mai multe iatagane !...“

Cortul sultanului ! Divanul Galibe : Marele vizir şi toţi paşii de frunte. Este adus Tökölyi un conte ungar răzvrătit.

Dimitrie Cantemir vede totul. Ştie că Tökölyi a intrat pe sub pielea sultanului. Nu se mai putea întoarce în Transilvania şi cerea scaunul Ţării Româneşti. „Brîncoveanul ? Un ticălos. S-a hainit. A pus galbeni în băncile nemţeşti şi şi-a cumpărat moşii la Sîmbăta, în afara Ţării Româneşti !“

Cantemir, pe de o parte se bucură, pe de altă parte se încrîncenează. Tocmai cine voia scaunul Ţării Româneşti! Cum se va întoarce la Istanbul va şi lua de nevastă pe Casandra...

Glasul lui Tökölyi răsună răspicat : „Să se lase Sava în dreapta. Dunărea să fie trecută mai jos de Belgrad. Şi, de-acolo, spre Transilvania !“

Paşii tac. Fiecare gîndeşte că Tökölyi e un mare înfumurat. Şi, apoi, ce încredere poţi avea într-un ghiaur ? Aşteaptă în Transilvania cincizeci de mii de răsculaţi, sătui de împăratul german ? Nu vede sultanul că Tökölyi spune gogoşi ? Încă o balivernă care le întrece pe toate : Beizadeaua Eugeniu de Savoia ar fi poruncit garnizoanelor din Transilvania să-i trimită ostaşii ! Ce ghiaur ar fi fost atît de nebun să lase cetăţile numai în paza cîtorva oşteni ? Dacă sultanul va face după voia lui Tökölyi, Alah ne va pedepsi !

Pașii ies. Divanul Galibe s-a terminat. Iese și Tökölyi. Pornesc soli. Strigăte. Oamenii se ridică. Rîma uriașă se destinde și începe să se tîrască spre Timișoara. Sunetele tulbuhanelor ! Sangiace verzi și roșii flutură în frunte. Uriașe baivace duse de ieniceri călări. Sunete ascuțite de trompetă ! Boruxenii suflă cu disperare. Uriașa rîmă încremenește.

— Pașii cei mari, la măritul sultan !

— Și Tökölyi ?

— Fără el !

Ce s-a întîmplat ? De ce au spart văzduhul boruxenii cu trompetele lor ? Beizadeaua Eugeniu de Savoia se îndreaptă spre Belgrad. S-a prins limbă ! „Auziți, bre, ticluiește să cadă în spatele armatei lui Alah !“ „Și ce-au zis pașii ?“ „Au cerut măritului sultan să nu ne îndreptăm spre Transilvania. Dacă nu rămînem la Belgrad, Belgradul o să cadă ca o nucă ! Să se dea piept cu ghiaurul, să fie strivit și apoi drumul va fi deschis.“ „Nu-i prost marele vizir ! Are dreptate !“

— Eu, Elmas Mehmed, mare vizir, asta cer.

Tulbuhanele bubuie. Rîma, trezită din somn, se scutură. Capul i se zvîrcolește un timp, după care pornește spre coadă.

Dumnezeule, pe obrazul lui Dumitrașcu un zîmbet ! Nehotărîrea și desele, prea desele schimbări nu înseamnă oare slăbiciune ?

Călăreții se înfundă în mlaștinile Tisei. Copitele se dezlipesc cu greu. Bălți putrede. Se pipăie drumul. Totul alunecă, se lipește, se îneacă !

Slavă lui Alah ! Se zăresc zidurile groase ale Titelului. S-a adus limbă. Șase mii de ghiauri, pe celălalt mal. O nimica toată. El, Mustafa al II-lea, unsul lui Alah pe pămînt, poruncește să se împingă carăle cu tumbe lîngă Tisa ! Zece mii de ieniceri să fie trecuți pe celălalt mal ! După ce

va cădea Titelul, vor ridica pod, şi tot grosul se va îndrepta spre Szegedin !

Rîma se destramă. Părţi din ea se tîrăsc spre malul Tisei. Osmanlîi îmbrîncindu-se. „Auziţi, bre ! Măritul dă cîte cincizeci de taleri de aur pentru fiecare ghiaur viu şi două zeci şi cinci de căpăţînă tăiată !“

Buluc, spre tumbe !

De partea cealaltă, linişte.

Trei sute de tumbe cu cîte douăzeci de iatagane spintecă apele. Vîslele nu se mai aud. Tulbuhanele, rămase pe mal, bubuie.

Şase mii de iatagane sar pe mal. Se întorc tumbele. După ceilalţi osmanlîi. Se încarcă a doua oară. Încă patru mii de iatagane. De sus, Titelul aţinteşte mii de ochi. Au ajuns tumbele în mijlocul Tisei. Deodată, o sută de tunuri latră. Tumbele, muşcate, se răstoarnă. Urlete. De moarte. Apele înghit. Burţi de tumbe ! Burţi de ieniceri. Tunurile împroaşcă foc. Şi moarte.

Trîmbiţele boruxenilor ţipă. Iuşunheg-paşa aude. Porunceşte celor şase mii de pe mal să ia în piept Titelul.

Sangiacul verde şuieră. Răcnesc ienicerii. Tulbuhanele bubuie. Iataganele, ca nişte păsări, retează văzduhul.

Din şanţuri, de sus, sîneţele ! Foc ! Urlet. Ienicerii, sgîrcindu-se în ţărînă. Valuri după valuri, cosite. Totul se clatină. Şi oamenii. Şi cerul. Dau înapoi. Ca potîrnichile. Spre Tisa ! Turbane azvîrlite ! Goi, în ape ! Spre celălalt mal. Şi iarăşi tunurile ! Cerul sîngeră. Tulbuhanele tac.

Gîndurile ţipă. Imaginile se alcătuiesc şi apoi se sparg pentru a se forma din nou.

Rîma s-a rupt în două. Fiecare parte pipăie pămîntul, ocoleşte mlaştinile. Către prînz, Tisa e trecută. Cele două capete se unesc, ca un cleşte, în jurul Titelului. O li-

nişte de cimitir. Cînd au fugit ghiaurii ? Cum de-au reuşit să-şi ducă şi tunuri şi tot fără să-i simtă nimeni ? !

— Să ne lase măritul să ne facem bairamul în Titel ! Titel ! Să nu mai rămînă piatră pe piatră !

Mustafa porunceşte rîmei să lase Titelul. Nu ! Nu spre Szegedin ! Dar unde ?

„Şahbas Ghirai vine spre mine călare ! Zăbala armăsarului e albă. De spumă. Vine de la sultan. A smucit frîul. Calul s-a înfipt pe picioarele de dinainte. La un pas de mine. Ne cunoaştem de mult. De cînd eram copii. Aceeaşi ochi înguşti. Acum are o mustaţă cu vîrfurile ascuţite în jos."

— Încotro ?

A primit poruncă de la măritul să-şi ia cei douăsprezece mii de tătari şi să se îndrepte spre Szegedin. Tot ce era pe pămînt să se ardă. Tot ce era apă să se otrăvească ! Spre Petrovaradin se îndrepta acum Eugeniu de Savoia, ghiaurul.

Să nu dea piept cu beizadeaua de ghiaur ! Să-i muşte pe de lături oastea ! Să-i zăbovească ! Să crape de foame. Şi sete.

Înfige pintenii. Animalul ţîşneşte. Şahbas Ghirai galopează spre hoardele sale. Răcnetele sfîşie văzduhul. Vălmăşag de colb. Spre Szegedin !

Apele Dunării, molcome, tulburi. Printre fîşiile de ceaţă, zidurile cenuşii ale Petrovaradinului. Apa, un fel de panglică, se îndoaie chiar sub ziduri. O insulă. Chiar în cotul apei. Un pod o leagă de cetate. „Ce porunci aş da, dacă aş fi în fruntea oştii semilunii ? Să atac mai întîi insula ? Prostie ! Nemăsurată prostie. De sus, s-ar putea bate cu uşurinţă şi insula, şi podul. Malul trebuie trecut. Altfel, Petrovaradinul nu va cădea." Eugeniu de Savoia se apropie. „Un alt pod !... Un alt pod trebuia ridicat ! Nu numai unul singur. Două ! Nu vor avea atîtea tunuri pentru

a le ținti pe amîndouă. Gărgărița asta pare de smalț. Ca smalțul pe care-l folosesc olarii Moldovei..." „În ce parte vei zbura, acolo m-oi însura... Și-a desfăcut aripile mărunte... Încotro e miazănoapte ? Dar Casandra ? Ehei, Sibiul ! E departe Sibiul..." Rîma iar s-a desfăcut în două. O parte se tîrăște în josul Dunării ; cealaltă, în sus. Dumnezeule, ce se vor face creștinii ? Văd ei oare de sus ? Dacă Eugeniu de Savoia n-ar zăbovi... Întunericul e ca smoala. Otomanii lucrează tăcut. Cu rîvnă. Înfrîngerea de ieri le dă un fel de îndîrjire. Nici un strigăt. Doar șoapte. Moartea se pregătește totdeauna în liniște. Podul, ca un fel de umbră, se alungește peste apă. Prea aproape de insulă ! Nădejdea e ca să fi lăsat creștinii ceva tunuri pe petecul acesta de pămînt. „Nu pot lipi geană de geană. Se crapă de ziuă. Podul încă n-a ajuns la malul celălalt. Și apoi, ca din senin, de pe insulă, o revărsare de foc. O boambă l-a izbit chiar în mijloc. S-a frînt ca o creangă uscată. Urlete de moarte. Atît. Și apoi, numai plescăitul apei întunecate, nesimțitoare..."

Iar s-a adunat divanul Galibe. Din depărtare, un zgomot surd. Crește. Hoardele lui Șahbas Ghirai ! Porunca sultanului n-a fost împlinită. Beizadeaua Eugeniu de Savoia a și ajuns în Petrovaradin.

Marele vizir cere să se dea piept fățiș cu ghiaurii. Petrovaradinul trebuie să cadă. Oștile musulmane n-au fost aduse în țară dușmană numai să se arate. Nu așa se putea cîștiga coroana de triumf făgăduită de profet !

— Eu, Hodgea Dgiafar-pașa mă împotrivesc. Alah știe la cîte lupte am fost împotriva nemților. În cîmp deschis, mai totdeauna au cîștigat. Acum, au în fruntea lor un ghiaur încercat în războaie.

— E un necredincios și un trădător, mărite !

— Dacă eu sînt necredincios și trădător, cer urmașului lui Alah pe pămînt să mă pună în fiare. O zi dacă va

trece și vom ataca în cîmp deschis fără a pieri, să dea poruncă măritul să fiu ucis ca un cîine puturos.

Hodgea Dgiafar-pașa se așează cu picioarele încrucișate sub el. Are fața ciupită de vărsat. E aproape neagră.

Divanul Galibe se risipește. Numai marele vizir a rămas la sultan. Deci zarurile au fost aruncate !

Musulmanii se vor îndreapta spre Szegedin, pentru a-l cuceri spre gloria veșnică a profetului. Rusciuk pașa va rămîne cu ienicerii săi și cu o parte din tunuri în calea ghiaurului Eugeniu de Savoia !

Rîma se destramă. Spre Szegedin ! Totul saltă : cai, căruțe, oameni. La Zenta, din urmă, în goană, un cămăraș al lui Rusciuk-pașa.

Marele vizir a ascultat din gura lui prăpădul : călăreții maghiari au trecut noaptea apa și au spulberat pe osmanlîi. „Să se taie capul cămărașului !" Și căpățîna se rostogolește în țărînă. Numai marele vizir trebuie să știe adevărul ! Nemulțumirile prind glas. O zurbă a ienicerilor ar însemna nimicirea.

Din urmă, în goană, un călăreț. Un tătar, scăpat și el din prăpăd. Pe căi ocolite ajunge la sultan. Află sultanul adevărul. „Să fie tăiat tătarul !" Și alt cap se rostogolește în țărînă. Numai măritul trebuia să știe adevărul !

Printre osmanlîi, adevărul nu-și mai are locul. Uriașul pîrîie din toate încheieturile.

— Să se facă pod peste Tisa !

În patru ceasuri se ridică pod. Mai marele oștilor profetului, călare, se îndreaptă spre el. Cînd marele vizir, după dichisul curții, l-a așteptat la capătul podului și a vrut să-i sărute scara de aur de la șea, sultanul l-a împins cu talpa piciorului :

— De încredere nu te-ai arătat vrednic ! Ia aminte la ce-ți zic, dacă vrei să rămîi cu cap. Să treacă toate tunu-

rile şi oastea peste pod ! Vei rămîne cel din urmă. Şi acum, piei din faţa ochilor mei !

Sultanul întoarse crupa calului spre marele vizir. Se îndreaptă către pod urmat de bostangiii săi. Paşii au auzit dinţii marelui vizir scrîşnind. Tot sîngele i-a năvălit în obraji. Tăietura de la urechea dreaptă pînă la colţul buzei s-a făcut mai albă.

Lui, tocmai să-i facă una ca asta măritul ! Hodgea Dgiafar-paşa îşi dezvelise colţii rînjind. Ei, nu ! Va arăta el tuturor de ce e în stare marele vizir Elmas Mehmed ! Numai opt tunuri vor trece podul ! Numai opt ! De ce ? Să i se dea ştire sultanului că restul va rămîne pentru a apăra grosul ! Paşii au trecut dincolo ? Să se întoarcă de îndată paşii la el, la marele vizir, pentru porunci. Aha, au şi început să vină ! Fiecare îşi iubeşte căpăţîna... Încă mai e marele vizir !

Îi cîntări din ochi : încruntaţi, îngrămădiţi, îngrijoraţi.

Dacă va pieri el, să piară şi toţi cei care îi rîvneau cinstea de mare vizir ! Ce să caute dincolo de pod cu măritul ? Le dîrdîie bernevecii ? Să rămînă aici ! Să înfrunte pe ghiauri. Ce altă moarte îşi poate pofti un credincios al lui Alah decît cu iataganul în mînă ?

Vorbea dulceag, cu zîmbet. Paşii schimbară priviri. Înţeleseră. Moartea sau... De fapt, era doar moartea.

Se risipiră spre ieniceri.

S-a dat vestea că cei dintîi ghiauri s-au arătat călări. Ienicerii s-au risipit ca părul unui tug pentru a apăra retragerea celor din urmă trupe. De cîte ori vine vreun bostangiu al sultanului cu poruncă din partea măritului, Elmes Mehmed-paşa îl bagă în rîndul ienicerilor. Nici un tun nu va mai trece podul !

Trag tunurile ghiaurilor. Rar. Apoi, din ce în ce mai des. Ca din senin, ghiaurii se avîntă din faţă. Înnebu-

nite, vitele rămase se reped orbește spre pod. Unele se împleticesc în tumbe, sfărîmîndu-le cu copitele. Altele se răstoarnă în Tisa.

O bubuitură zguduie totul. Tunurile ghiaurilor trag toate odată. Dimitrie Cantemir, în galop, peste pod. Se aude o pîrîitură uriașă. Drept la mijloc, podul se frînge. Scîndurile se încalecă între ele. Se înfig în oameni. Străpung vite. Boambe căzute alături împroașcă munți de apă. Și-a lăsat calul. S-a azvîrlit în apă. O scîndură mai groasă ! S-a agățat de ea. Spre celălalt mal ! Un singur gînd nu și-l poate alunga : care a fost greșeala ?

Luptă. Îndîrjită. Nici un strigăt. Pe viață și pe moarte. Surd. Oțelele scrîșnesc. Și oamenii. Se lasă noaptea. Ghiaurii se retrag.

O noapte de pîndă. Ca smoala, cerul. Osmanlîii s-au strîns. Se simt mai bine cot la cot. Umăr lîngă umăr. Se aude un fel de fîșîit. Apele Tisei ? O duhoare neagră se ridică. De sînge. De moarte.

Iarăși foșnetul ! Parcă vine de undeva, de sub pămînt. Pîndă ! Nu ! Nu-s ghiaurii. Numai valurile Tisei care izbesc cioturile podului. Nimeni nu doarme. Teama, ca un animal, își strecoară coasa, stufoasă, neauzită. Se aud numai inimile. Și apa. Osmanlîii își stăpînesc răsufletul. Oamenii au împietrit într-un fel de încordare gata să izbucnească la orice semn.

Iarăși foșnetul. Osmanlîii ridică frunțile. Ciulesc urechile. Nu ! E numai frămîntarea Tisei !...

N-a fost frămîntarea Tisei ! Tîrîș, ca șopîrlele, ghiaurii se scurg pe o văioagă spre coasta osmanlîilor. Pe întuneric, țepii mărăcinilor se înfig în piele. Nici un scrîșnet. Colții pietrelor sfîșie, ca niște cuțite, brațele. Tăcere încrîncenată. Într-un tîrziu, nemișcare.

Primele suliţi ale lunii ! Un lătrat uriaş : tunurile ghiaurilor ! Boambele muşcă din oameni şi ţărînă. Din faţă, urgie ! Da, da, din văioagă de unde s-a auzit foşnetul : foc !

Blestemat fie numele lui Alah ! De pe malul celălalt tunurile lui Ogli Abdi împroaşcă moarte tot în osmanlîi ! Nemaipomenită urgie ! Trădare ! Trădare ! Ienicerii flutură iataganele ! Ca nişte flăcări. Cade capul marelui vizir! Cîine puturos ! Vîndut ! Cad căpăţînele paşilor. Ticăloşi ! Să fie lăsat în viaţă Balta Ogli ! Singurul. E de-al nostru ! Înainte !

Valuri după valuri, ghiaurii ! Moartea seceră înainte! Alte valuri. Turbanele se rostogolesc. Soarele arde. Bice de foc. În jurul lui Balta Ogli, un grup de ieniceri. Cad. Unul după altul. Şi soarele cade. În asfinţit. Cel din urmă, Balta Ogli. Muşcă ţărîna. Străină.

V

Dar dacă l-ar fi cunoscut pe Dumitraşcu înainte de a-l fi luat ea, Victoriţa, pe Lascăr Ruset ? Atunci, poate... Oare a iubit-o vreodată Dumitraşcu cu adevărat ? Ar fi avut el curajul să treacă peste orice şi s-o iee de nevasă ? Era prea prins de măririle curţii ca s-o facă. Cum de l-a putut iubi şi cum de-l mai poate iubi pe acest om, care acum stă în capul mesei, alături de o mireasă pe care a văzut-o întîia oară în preziua nunţii ? N-a vrut domnia Moldovei, i-a lăsat-o lui Antioh ! Abia acum îşi dă seama de ce. A rîvnit-o pe mironosiţa asta, fiindcă e din neamul Cantacuzinilor ! Neamul Cantemireştilor, ridicat din răzeşi proşti se leagă acum cu împăraţii Paleologi ai Bizanţului ! Totul e deşertăciune... Dar, nu ! N-o iubeşte pe Casandra. Şi n-o va iubi. În vecii vecilor ! E numai al ei. Va fi numai al ei ! Ea a plîns noapte după noapte aşteptîndu-l de la Petrovaradin ! Mai bine l-ar fi ucis acolo, decît să-l vadă acum alături de mironosiţă ! Dumnezeule, nu ! El trebuie să trăiască. Pentru ea. Dumitraşcu n-o iubeşte pe Casandra. Dar a sărutat-o în Mitropolie, cînd s-a făcut cununia... Iată-l acum răstignit între Casandra şi Antioh. Fratele ăsta bur-

duhănos şi lacom, care a pus mîna pe toate moşiile din Fălciu... Domnitorul Moldovei !... I-a luat lui Dumitraşcu toate pămînturile. Nici măcar nu l-a întrebat. Nu vei mai avea lîngă tine, Dumitraşcule, oameni care să-şi dea şi inima numai pentru a te şti mulţumit !

Şi toată şleahta asta de boieri, care se ghiftuiesc şi toarnă vinul în ei cu pîlnia ! Numai Iordachi nu bea, că-l ustură rărunchii de cît venin a adunat în el. Veneticul ăsta îi trage pe toţi pe sfoară, ca păpuşarul din iarmaroc. Şi pe Dumitraşcu îl mînuie cum vrea. Ce mîini galbene are. Şi pătate ! De ce-l însoară cu Casandra ? Ca să scape de el, ca să... Dumnezeule ! Nu cumva vrea să-l aducă domn în Ţara Românească ? În locul Brîncoveanului ? !

— Ce faci, bre Victoriţo, nu mănînci şi nu bei nimic ? Stai ca huhurezul ?

Da. Bogdan Ruset e. Nu-i va răspunde. Ştie bine de ce stă ea ca huhurezul. De la frate-său şi de la el pornise totul.

— Frumoasă, mireasa ! Aşa-i ?

Doamne, ajută-mă să mă stăpînesc ! O fi beat, sau face pe beatul ?

Îi întoarce spatele. Dă poruncă unei slugi să ducă vin în colţul din dreapta al mesei.

Bine că s-a dus şi butoiul ăsta de osînză ! El a hotărît ca ea, Victoriţa, să poruncească slugilor în seara nunţii. În cinstea lui Dumitraşcu şi a Casandrei. Mai ales a Casandrei ! Voiau s-o pedepsească pentru că-şi bătuse joc de Lascăr ! Nuntă pentru ei, înmormîntare pentru ea. Ce-o fi cu Dumitraşcu de stă încremenit cu ochii privind în gol ? E aici şi totuşi e plecat. Acum a venit lîngă el mama Casandrei ! Vipera. Bine a făcut Mihai Cantacuzino şi stolnicul că l-au otrăvit pe Şerban, bărbatu-său ! Prea i se suiseră fumurile domniei la cap ! Acum o căpătuieşte pe fie-sa !

Vrea să ajungă la faima domniei prin ea... Pînă ieri, a pîndit la Sibii, doar-doar o crăpa Brîncoveanul ! Brîncoveanul n-a crăpat și nici n-a fost mazilit. E viclean ca toți Cantacuzinii. Au lucrat numai cu sforării și otravă. Otravă ! Și ea are un șip mititel pe care l-a adus cu sine. De ce s-a gîndit la otravă ? Doamne, iartă-mă !... Încep să înnebunesc. Trebuie să ies de aici... să mă duc... Picioarele nu mă mai ascultă...

— Ce-i cu tine, Victorițo, de-ai albit așa ?

E Lascăr. El o întreabă. Cine Dumnezeu l-a mai adus lîngă ea ? Tocmai acum...

— Ia-mă de braț și du-mă afară. Îmi trebuie aer !

Cum tremură brațul lui Lascăr ! E numai os. Și el știa de porunca dată de Antioh ca ea să pregătească petrecerea nunții. Nu se putea să nu cunoască ce se ascunde înapoia acestei porunci. Cît de ciudat ! Niciodată nu s-a simțit vinovată față de slăbănogul de lîngă ea. Numai de Dumnezeu i-a fost frică. Uneori, nici de... Dumnezeu n-o putea pedepsi pentru dragostea ei. Cît de bine îi face aerul rece !

— Sărmana de tine ! Cît suferi... Mi-e milă.

— Milă ? ! Milă de mine ? Du-te la ei ! Te-a apucat mila ? Ai tras foloase cît ai putut de pe urma mea și nu ți-a fost milă. Ai încuviințat porunca lui Antioh și nu ți-a fost milă. N-ai mișcat un deget. Și acum, te-a apucat dintr-o dată mila ! Du-te, ticălosule, de aici ! La ei !

Bine că s-a dus ! Dacă mai rămînea o clipă... Și piatra asta pe care s-a așezat e fierbinte. Milă ? Înainte de a-l lua de bărbat, se gudura pe lîngă ea ca un cîine. Își dădea, sfrijitul, ochii peste cap spunînd că nu mai poate trăi fără dînsa ! L-a crezut. Atîta s-au pus toți pe capul ei, și maică-sa, și taică-su, și tot neamul Rusateștilor, că pînă la urmă l-a luat. Singurul dintre Rusetești, care nu reușise să-și adune nici o fărîmă de avere ! Atît de nătîng !... I-a venit plocon zestrea ei ! Dumnezeule, cine a deschis ușa ? Lumina

a năvălit spre ea. Dumitraşcu ! A văzut-o cînd a ieşit afară. Cît de uşori sînt paşii lui ! Abia se aud. E lîngă ea. Nu-l vede. Îi aude numai răsuflarea.

— Îmi vine greu, Victoriţo. Nu ştiu dacă e bine ce-am făcut.

Lui nu-i venea greu pentru pojarul ei, ci... În omul acesta totul trece prin minte. Parcă n-ar avea inimă.

— Ai o mireasă frumoasă, măria-ta !

S-a aplecat asupra ei. Îi simte buzele pe frunte. E sărutul lui de altă dată ?

— Dacă am schimbat două vorbe cu ea ! Un sloi de gheaţă.

Nu-i gheaţă, Dumitraşcule. E marmoră. Marmora Cantacuzinilor.

— Văduva lui Şerban mi-a vorbit despre fiul ei, că trebuie să fie sprijinit pentru a urca în scaunul Ţării Româneşti, în locul Brîncoveanului. Şi niciodată nu voi mai putea scăpa de...

Dumnezeule ! Se depărtează... Ce-a spus ? Că nu va putea scăpa niciodată de Casandra ? Deci ar vrea să scape... Acum se depărtează. Cît de trist se aud paşii lui. Să intre acum după el ? Să-l mai întrebe odată. Să vorbească limpede. Dar totul a fost atît de limpede... Nu va putea scăpa niciodată de Casandra ! Şi frigul a început s-o pătrundă. Noaptea e caldă. Ce fel de frig o fi ? Să scape ! Unde şi-a lăsat şalul şi lucrurile ei ? A, da, în încăperea de la intrare. Trebuie să intre. Îşi simte din nou picioarele. Să deschidă uşa cît mai încet. Degeaba ! Toţi au întors privirile spre ea. Dumitraşcu a privit-o ţintă. Să scape ! Şi i-a spus-o tocmai ei... Degeaba şi-a pus şalul pe umeri. Frigul n-o mai lasă. Ce strînge în mînă ? Şipul cel mic cu otravă. De ce l-a luat dintre celelalte lucruri ? Iarăşi simte că-şi pierde minţile. Dar, de data asta, nu va mai ieşi afară. Bogdan Ruset ţipă că nu are vin.

— Duceţi-i marelui vornic vin. Să se sature !

Dar unde-i Casandra ? Şi lăutarii aceştia afurisiţi ! Îi sparg urechile. Ce vrea Iordachi Ruset de s-a ridicat ? Auzi ! Să iasă cu toţii afară ! Să încingă o horă sub lună. Nu se urneşte nimeni. Sînt prea grei. Iat-o şi pe Casandra ! De ea trebuie să scape Dumitraşcu.

— Mirele să-şi sărute mireasa !

A înnebunit Bogdan Ruset ? Sau o face dinadins ca să-i frîngă ei inima. Dumitraşcu s-a potrivit la răcnetele celorlalţi. A luat-o pe Casandra în braţe. Dă-i drumul ! N-auzi ! Dă-i drumul ! Nemernica l-a cuprins şi ea cu braţele. Marmora s-a încălzit. Cît de lung o sărută... Pe ea niciodată n-a sărutat-o aşa. Nebunii ăştia bat din palme. Şi rîd. Şi hohotesc ! A lăsat-o. Marmora Cantacuzinilor e roşie ca focul. Îşi pune mîna peste mîna lui Dumitraşcu, pe masă. Nu şi-o va mai pune de multe ori. Dumitraşcu să scape de ea. El a spus-o.

— Sarailiile ! Să vină sarailiile !

Acum a sosit clipa ! Nu ştie Bogdan Ruset că tocmai el a dat semnalul. Nu va şti niciodată. De ce se uită Dumitraşcu atît de lung la ea ? A înţeles gîndurile ei ? Ochii lui încuviinţează. Trebuie să scape. Sluga care vine va...

— Adu-mi sarailii în două farfurii !

I le-a adus. Mustesc în siropul lor. În aceasta mai arătoasă va vărsa şipul. Şi ultima picătură. Va scăpa... Sluga nu va trebui să desluşească nimic pe obrazul ei. Oare n-a văzut ? N-a văzut nimeni ?

— Pe cea din dreapta o dai miresei. Are sirop mai mult. Pe cealaltă, mirelui !

Să nu scape din ochi farfuria cu mai mult sirop ! De ce se uită Dumitraşcu la ea atît de încruntat ? Sluga n-a greşit. A pus farfuria cu mai mult sirop în faţa Casandrei. Va scăpa... Dar, ce-i asta ? Dumitraşcu ! Chiar Dumitraşcu

a pus mîna pe mîna Casandrei, cînd a vrut să ducă lingurița la gură !... A luat farfuria ! S-a ridicat. Se îndreaptă spre Victorița.

— Urmează-mă !

Cît e de rece aerul !

— Dacă ți-aș porunci s-o mănînci chiar tu ?

— Aș mînca-o.

Dumitrașcu fluieră un dulău care și răsare. Îi aruncă sarailia cu farfurie cu tot. Animalul înghite. Începe să chelălăie. Se răstoarnă, chircindu-se.

VI

Cald ! În Istambul totul e cald. Dinspre Cornul de aur, parfumul dulceag al chiparoşilor. Se amestecă într-un fel de adiere sărată. Ceva putred şi lenevos.

Se aşează la masa de lîngă fereastră. Lemnul, cu un fel de rugină. Mîncat de carii. Caligrafiează. Cu migală. *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago...*

...„Cum ar suna în limba română ? *Imaginea ştiinţei sacre, care nu se poate zugrăvi.* E prea lung ! Chiar şi în latinească e prea lung. Da. Am găsit ! Acesta e cel mai nimerit : *Metafizica.* Credeam, prosteşte, că în arta filozofiei ţin iepurele de urechi. Mi-a trebuit multă trudă pentru a o alcătui. Ce netede sînt foile ! Ca obrazul Casandrei : netede şi reci. Învăţaţii Marii Academii îşi vor da, în sfîrşit, seama că n-au pierdut timpul cu mine. M-am ridicat împotriva paraziţilor scolasticii, a scepticilor care neagă pînă şi că e albă zăpada. Ah, cum pot vorbele goale să spargă urechile surzilor ! Roma ? Ei, Roma va afurisi cartea. Numele lui Van Helmot, amintit, va face să se strîmbe nasurile dumnealor obişnuite cu scolastica. Şi unde mai pui că acest me-

dic şi chimist a fost chiar elevul lui Paracelsius. Să cunoaştem natura prin experienţă !"

— Dumitraşcule !

„Cît de frumoasă e Casandra ! Marmoră cantacuzină... Ce crede ea oare că fac la masa asta, de care m-am lipit atîtea zile şi nopţi ? Cît de trufaşă e ! Şi cît de gălăgioasă. I-am cerut numai atît : linişte. Dragoste, nu. Fiindcă n-o poate da. Dar măcar linişte..."

— Dumitraşcule !

— Ce doreşti ?

— Ţi-am cerut să tocmeşti femei, care să mă servească !

„Urmaşa Paleologilor !... Dar la Braşov şi la Sibiu, unde abia şi-au dus zilele, ce slugi au avut ? Ştie că nu primesc decît pungile pe care mi le trimite Antioh. Nimic mai mult decît primeşte oricare capuchehaie a Moldovei la Poartă. Ştie că moşiile din Fălciu mi-au fost luate."

— Ai fost domnitorul Moldovei !

— Dumneata eşti urmaşa fostului domnitor al Ţării Româneşti. N-am aflat să-ţi fi rămas nici o moşie.

— Am adus numele neamului meu !

— Tocmeşte-ţi slugi cu el !

A ieşit. Furioasă. Şi totuşi Casandra avea dreptate. Trăiau în sărăcie. Va trebui să reînceapă cu lecţiile de muzică. De data asta însă va chema elevii la el. I-e lehamite de uliţele Constantinopolului. De cînd a venit, n-a mai cercetat pe nimeni. Mai mult ca sigur că Brîncoveanul îl sapă la Poartă pe Antioh. Banul e mai tare decît toată ştiinţa şi filozofia. „Pereţii mă apasă. Nu mai pot. Să cobor în grădină." Policala ! Nu mai poartă anteriul soios. O fi trecut la mahomedanism, după cum se zvonise ? Obrazul i s-a făcut şi mai pămîntiu. Ce-i spune ? A, da, că se bucură că-l vede. Cît s-o fi bucurat cu adevărat numai el şi Mavrocordat ştiu.

Da, s-a însurat cu Casandra Cantacuzino. Înțelege : din cauza asta cuvintele lui Policala sînt unsuroase.

— Nu-ți cer, Policala, să ne lăsăm măștile. Fiecare și-o va purta pe-a lui. Nu mă întrerupe ! Am luat o hotărîre asupra căreia nu voi mai reveni. Voi părăsi Bogdan-seraiul numai din poruncă. Nu vreau să mai știu nimic de Stambul, de tot ce e în legătură cu zădărnicia omenească. Am terminat de curînd a doua carte. Te rog s-o duci lui Meletie, la Marea Academie. M-ar bucura să aflu c-o vor da la tiparniță. Dacă voi primi ceva pentru această trudă, n-ar fi rău. Am mari lipsuri.

— Ce-a fost la Petrovaradin ?

— Am mari lipsuri, Policala. Voi scrie și alte cărți.

— Cărțile nu-ți vor aduce nimic, sau mai nimic. Ca să le vezi la tiparniță, s-ar putea mai degrabă să dai din punga ta.

— Nu vreau să știe nimeni...

— Mă gîndeam dacă n-ar fi bine să începi din nou să dai lecții de muzică.

— M-am gîndit și eu.

— Soția ta e lîngă trandafiri ?

Da. E Casandra. Se preface că nu-i vede. Cît de rece îi răspunde lui Policala la salut. Vrea să-l pedepsească pe el c-a înfruntat-o. Dumnezeule, ce schimbare pe chipul ei ! Abia a aflat că Policala e omul lui Mavrocordat și s-a și aprins. Și Policala strălucește, cum nu-l mai văzuse niciodată. Se pricepe s-o facă îndemînatec și cu haz. Îi vorbește de Viena, de parcă ar fi fost el însuși cu Mavrocordat. Casandra știe să rîdă ! Nemaipomenit ! De ce a rîs ? A, da. Policala i-a amintit un vechi proverb oriental. O minciună care ajută este mai bună decît un adevăr care încurcă. Nimeni la Poartă nu mai avea încredere în promisiunile lui Ludovic al XIV-lea ! Cît de atentă a devenit Casandra ! Cine-i domnul Ferriol ? Nu Știe. Să-i spună Policala ! Con-

tele Tolstoi e cu adevărat conte ? O interesează pînă şi ţarul Petru I. Şi iarăşi trufia : Romanovii nu pot fi la înălţimea Paleologilor ! Policala a zîmbit. E sigur că va spune lui Mavrocordat ceea ce a auzit. Pînă la urmă va afla şi contele Tolstoi...

— La încheierea păcii de la Carloviţ, marele dragoman Mavrocordat a împăcat cele două părţi, care nu ştiau în ce ordine să se aşeze la masa discuţiilor. A poruncit să se aducă o masă rotundă. Toţi au fost mulţumiţi.

...„Hohotul de rîs al Casandrei ! Cît mă doare acest hohot ! Vrea să afle toate mărunţişurile. Dar eu ?... Eu ?... Pentru a mă apăra sau a lovi. Pentru asta am făcut-o. Şi o fac. Fără ştirea lor. Va veni şi ceasul cînd mă voi lepăda de toate, închinîndu-mă numai scrisului şi învăţăturii."

Un tropot de cal !

— O fi sol de la mama !

Dimitrie Cantemir se îndreaptă spre poartă.

— Rămîi, Dumitraşcule ! Sluga trebuie să vină la noi şi nu noi la slugă.

Îşi urmă drumul fără să răspundă. Obrazul Casandrei se albi. Buzele i se subţiară. Se stăpîni. Un zîmbet.

— E adevărat că marele exaporit Alexandru Mavrocordat a fost îndepărtat de sultan ?

— Da, măria-ta. Aşa e. Dumitraşcu nu ştie ?

— Vorbeşti de măria-sa, Dimitrie Cantemir ?

Femeia aceasta îl va duce pe Dumitraşcu la mărire, sau la prăbuşire.

Dumitraşcu se apropie.

— Măria-ta, ştire de la mama ?

— Nu. De la Antioh. A fost mazilit.

Timpul ! Necruţător. Casandra a născut-o pe Maria. Cantemir a încercat... A încercat apropierea. Zadarnic. Zile,

nopţi, măcinate egal. O ură grea, neagră. Nu putea uita uciderea tatălui ei, Şerban. Ura faţă de Brîncoveanul! Pribegia la Viena, Braşov, Sibiu. Umilinţele. Căsătoria cu Cantemir, calculată. Venirea copilului, a Mariei, n-a schimbat nimic. A încercat să sădească aceeaşi ură şi în Cantemir. S-a izbit de tăcere. Tot timpul stătea cu învăţătura şi scrierile lui. În fratele ei nu putea avea nici o nădejde. Prea crud. Cîteva săptămîni, după naştere, n-a vrut s-o vadă pe Maria. Pentru scaunul Ţării Româneşti trebuia un băiat! Nu putea suferi dragostea soţului pentru copilă! Şi cît de urîţică era! De mică! Cînd îl găsea în apropierea ei, o culca sau îi dădea să mănînce. Pe chipul ei, o satisfacţie rău ascunsă. Cantemir se depărta trist. Alungat.

Cît de necruţător e timpul! După ce l-a născut pe băiat, Casandra ar fi dorit să-i dea numele de Şerban, în amintirea tatălui ei. Dimitrie n-a scos un cuvînt. Trufia Casandrei s-a încovoiat o clipă în faţa lui Antioh. El fusese domn cinci ani! S-a uitat în ochii lui Dimitrie. Ochi îngroziţi. Ca să se răzbune pe aceşti ochi, i-a dat numele de Antioh. Aceeaşi ură. Grea. Neagră. L-a atras pe Antioh cel gros împotriva soţului. Acesta, deseori, urca în încăperea lui Dimitrie. Se plîngea că nu vrea să-l ajute să-şi recapete scaunul Moldovei. Scaunul lui şi numai al lui! Nu cumva s-a înţeles cu Brîncoveanul şi primeşte pungi de la acesta pentru a nu-i mai pune piedici la Poartă? Dimitrie l-a privit lung şi apoi a început să rîdă. Rîdea prosteşte, ca un nebun. L-a dat dracului şi a ieşit. Acum, în încăperea de sus, îi vin mereu trei elevi. Cu rîndul. Doi turci şi un grec. Copii de nobili.

Totdeauna a ştiut Dumitraşcu ce face. Prin ei, află totul.

Maria crescuse. Dimitrie o învăţa cu rîvnă. Nu avea nimic din frumuseţea mamei. Urîţică. Dar lipicioasă şi vorbăreaţă. Se gîndea cu tristeţe la soarta acestei fiinţe.

Deşi l-ar fi dorit alături pe băiatul său, un era chip. Casandra pîndea cu mare băgare de seamă ca Antioh cel mic să nu rămînă în încăperea de sus. El era urmaşul Paleologilor !...

Şi apoi, brusc, schimbarea ! Din nou, cu domnul Ferriol, cu contele Tolstoi, cu ambasadorul Engliterei, sir Paget, cu Policala, prin casele vizirilor, prin taverne, în inima Fanarului ! Nici mintea ascuţită a Casandrei, nici viclenia lui Antioh cel gros nu puteau pătrunde în întregime tot ce se petrecea cu Dimitrie. Zile întregi se închidea în încăperea sa. Urmau alte zile de absenţă. După ce revenea, nu scotea nici un cuvînt. Avea o căutătură rea. Numai Mariei îi îngăduia din cînd în cînd să rămînă cu el. Rîsetele copilei se rostogoleau pe scări pînă la urechile mamei şi ale unchiului. Pîndeau şi aşteptau. După ce Cantemir pleca, o întrebau pe copilă de ce rîsese. Fata le povestea despre o struţo-cămilă, un elefant, un inorog şi despre multe altele. Dar, mai ales, despre inorog le vorbea. El era cel nedreptăţit, pîndit de alţii, dar mereu victorios datorită deşteptăciunii sale. Cei doi nu înţelegeau nimic. Maria nici ea nu prea înţelegea. „Nici nu bănui tu, mamă, ce grozav e inorogul ! Nu ştii ce e un inorog ? Vai de mine ! Un cal alb cu un corn în frunte."

Cantemir nu-i putea spune fiicei sale că urmărea să adune în soarta acestui animal fantastic propria sa viaţă. Măcar o parte din ea. Dar se bucura cînd îşi vedea copila dornică să-l asculte. În timp ce îi povestea, trăgea cu ochiul pe cele ce scrisese pînă acum în *Istoria ieroglifică.*

...„Ce-ar fi să-i mai dau încă un titlu ? De pildă *Lupta dintre inorog şi corb.* De fapt, va fi lupta dintre mine şi Brîncoveanul. Oricum, trebuie să ascund tîlcul cărţii. Nu pot scrie nimic pe faţă. E prea primejdios. Chiar turcii, pe care mi i-am apropiat, dacă şi-ar vedea adevă-

ratul chip, m-ar pierde. Pe cea din urmă foie, la sfîrşit, am să pun cheia cărţii. Fiecare animal sau pasăre, un om. Am s-o ascund undeva, să nu fie găsită. Mai tîrziu, o voi adăuga. Totul e limpede. Dureros de limpede. Casandra nu va fi în această carte ! Deşi... Ceilalţi toţi, însă, îşi vor avea locul. Chiar şi Antioh cel greoi şi nătîng. Numai el putea să creadă în făgăduielile Brîncoveanului în timp ce acesta, la Arnăutchioi, adunase pe boierii munteni şi moldoveni, ca să-l aleagă pe Mihai Racoviţă domn în Moldova. Straşnic înlocuitor i-am găsit acestuia în roman. Nici struţ, nici cămilă. Amîndouă la un loc. Maria a rîs cu poftă. Iordachi Ruset a trecut de partea Brîncoveanului, după ce mîncase ani de zile pîinea Cantemireştilor. Avusese dreptate Constantin-vodă ! Ruset e mai puternic decît o mîţă, dar la fel de viclean şi îndemînatec. Oricînd, gata să sară. Să sfîşie. Un fel de pardos, leopard. Şi ursul de Vasile Costache, şi vulpoiul de Ilie Ţifescu şi... Toţi. În viaţă, nu-i pot răpune. Măcar în carte."

Deci, mai rămînea numai noaptea aceasta. Turcii nu aveau obiceiul să ridice oamenii decît în timpul zilei. Cît de alb e obrazul Victoriţei ! Parcă a îmbătrînit puţin. Cîţi ani au trecut de la nuntă ?

— Victoriţo, cine te-a trimis ? Lascăr Ruset sau Toma Cantacuzino ?

...„Nu-mi răspunde. Doar mă priveşte. N-a uitat nici ea. Nici eu n-am uitat nimic. Oare ştie că s-a întîlnit cu Toma la contele Tolstoi ? Nu. Toma ştie să tacă. Contele Tolstoi, de asemenea."

— Victoriţo, Brîncoveanul nu va reuşi nimic împotriva mea.

— Chiar în seara asta pungile Brîncoveanului l-au hotărît pe marele vizir : mîine vei fi surghiunit în insula Chios.

Simţea că femeia de lîngă el nu minte. Se putea ca Brîncoveanul să fi reuşit. În insula Chios ! De acolo nimeni nu mai ieşea. Nici măcar mort. Într-un sac, un pietroi şi, în mare ! Cît de ciudat ! Un fel de bucurie, ca un val cald, îi urca în toate mădularele. Brîncoveanului îi era cu adevărat frică de el ! „Prinţul de aur", cum începuse să i se spună prin aceste părţi ale Europei, cheltuia pungi grele pentru a-l îndepărta din drumul său. Nu era prost Brîncoveanul ! Îl avea pe stolnicul Cantacuzino lîngă el. Şi pe Antim Ivireanul ! Dar, degeaba ! Nici unul nu ajunsese la gîndul că Moldova e tot una cu Ţara Românească ! Alegerea lui Duca, gineri-său, în scaunul Moldovei, însemnase doar înlăturarea unei primejdii. Dar nimic mai mult. Brîncoveanul îi ducea de nas pe Ludovic al XIV-lea, pe împăratul Austriei, pe Tökölyi, pe sultan, dar se temea de el, de Dimitrie Cantemir.

— Trebuie, Dumitraşcule, să părăseşti Constantinopolul.

— Unde ?

— La Ieşi.

Tocmai în Polonia ! Să fie acolo la cheremul Ruseteştilor ! Nu cumva Victoriţa... Nu ! ar putea pune mîna în foc pentru credinţa ei. Însă e cam smintită. Din dragoste nu-şi dădea seama că lucrurile s-au schimbat ? Că are doi copii ? Poate că tocmai asta voia : să-l ştie aproape de ea. Mai încercase o dată s-o înlăture pe Casandra.

— Fie.

— Cînd pleci ?

— Chiar acum.

— Ţine caseta aceasta ! În ea vei găsi numele panului la care vei locui. Îţi va da tot ce vei avea nevoie. Cu

bine. Poate voi veni şi eu la Lvov, Dumitraşcule. Nu te îngrijora ! Nu-mi vei vedea faţa.

A ieşit şi nici măcar nu i-a întins mîna. În Polonia ? Nici gînd ! Aici. În această inimă a Imperiului, unde se hotărăsc toate. Cum o să lase copiii ? Mai bine ura neagră a Casandrei şi capcanele Brîncoveanului, decît lanţurile nevăzute ale Ruseteştilor.

Nu mai e timp de pierdut ! Ce să ia cu el ? Nimic. Un singur om va trebui să ştie că a rămas în Constantinopol. În orice caz, acel om nu va fi Casandra. Dar unde ? Unde să se ascundă ? Cel mai sigur... Da ! Chiar lîngă lup. La marele vistiernic al sultanului, la Daul Ismail-effendi. Ce bine că l-a ascultat şi a închinat tratatul de muzică turcească sultanului. Îi va spune pe faţă că e urmărit chiar de oamenii marelui vizir, din cauza unei pîri duşmănoase. Să mai văd o dată copiii ? Nu.

În curte îi răsări înainte căpitanul Ignat. Pe vremea lui Constantin-vodă fusese un tinerel luat de domn din părţile Fălciului. I-l lăsase cu limbă de moarte bătrînul. El păzea Bogdan-seraiul.

— Unde plecăm, măria-ta ?

— Tu, nicăieri. Mîine dimineaţă vor veni oamenii sultanului să mă ridice. Nu mă vor mai găsi.

— Măria-ta !...

— Să ai grijă de toţi ai mei. Răspunzi cu capul !

— Dar unde ?...

— La Leşi.

Cînd a doua zi de dimineaţă au venit bostangiii să-l ridice pe Dimitrie Cantemir, Casandra a rămas uluită. Şi-a

strîns copiii lîngă poalele ei și a înfruntat pe păgîni. N-a scos nici un cuvînt în limba lor, deși o cunoștea. Îi ura. Îi ura prea mult. O Cantacuzino nu avea voie să se umilească.

Păgînii, după un timp, au plecat. Nici Ignat nu știa nimic despre plecarea lui Dumitrașcu. Sau poate știa. Să-i fie de bine ! Nu va întreba o slugă despre locul unde se găsește soțul ei !

Pe de o parte, simțea un fel de mîndrie că Dumitrașcu aflase dinainte ceea ce urma să se întîmple. Nu se înșelase asupra însușirilor acestui bărbat, care, chiar dacă n-avea sînge nobil ca al neamului ei, avea minte sprintenă și luminată. Pe de altă parte, o ustura îndoiala pe care Dumitrașcu i-o arătase neîncredințîndu-i nimic din tainele sale. Totuși simțea cum ura cea veche și grea începe să se subțieze. Dumitrașcu era altul decît cel care i se arătase ei !

A trimis după Antioh. Acesta a tunat și a fulgerat că frate-său face totul după capul lui, că se crede prea deștept. De ce nu i-a spus și lui de primejdii ? Dacă păgînii își puseseră în gînd să-l ridice și pe el ? Asta e dragoste și grijă de frate ?

Casandra îi asculta jelania și, dintr-o dată, văzîndu-l așa de gros și plîngăreț, își dete seama că se înșelase cumplit Omul din fața ei nu era decît un lacom fără pereche. Nici urmă de bărbăție și de demnitate ! N-a întrebat-o nici un cuvînt dacă avea nevoie de vreun ajutor. Aproape o lună de zile a venit zi de zi pentru a afla vești, dar n-a avut nici un cuvînt pentru copiii ei, care erau urmașii Cantacuzinilor. Noroc că slugile purtau grijă de toate, încît casa nu suferea de nimic.

Și Policala parcă intrase în pămînt... Nici de la el, măcar un semn.

La început, s-a gîndit să-i trimită știre mamei sale, la Sibii. Pe urmă, s-a înfrînat. Era sigură că orice sol al

ei ar fi fost urmărit de oamenii Porţii. Ignat, fără să spună de unde aflase, a adus ştirea că stăpînul său ar fi luat drumul spre leşi. Cînd a auzit, Antioh a tras o înjurătură. Casandra i-a întors spatele. Omul acesta era fără nici un fel de bunăcuviinţă ! După o lună de zile, a venit s-o vadă Victoriţa Ruset. Tocmai se întorsese din Polonia. A întrebat-o de Dimitrie Cantemir. Nu l-a întîlnit la leşi. De ce se înroşise dintr-o dată Victoriţa şi a început să-i vorbească de sus, de parcă ea ar fi fost o Cantacuzino ? Şi, mai ales, cu ce drept îi cerea socoteală tocmai ei despre Dumitraşcu ? A fulgerat-o cu privirile. Cealaltă s-a rugat de iertare, umilindu-se. O fi oare adevărat ce auzise cu mult timp în urmă, că Victoriţei îi ardeau călcîile după Dumitraşcu ? N-a dat-o afară. Era nevasta lui Lascăr Ruset, omul de încredere al Brîncoveanului. Prin ea ar mai fi putut afla cîte ceva de la curtea Ţării Româneşti. Dar dacă femeia aceasta îl iubea cu adevărat pe Dumitraşcu ? Rîse în sinea sa. Era sigură de un lucru : Dumitraşcu nu era omul ca să schimbe o Cantacuzino cu o femeie de rînd. Căci ce altceva era oare această Victoriţă Ruset ?

Într-o zi, însă, lucrurile s-au încurcat. Dimitrie Cantemir nu se arătase de loc. O lăsase pe Victoriţa să creadă că ea, Casandra, ştie unde stă acum Dumitraşcu. Victoriţa venise din partea lui Toma Cantacuzino, trimisul Brîncoveanului la Poartă, aducînd vestea că acesta ar vrea s-o vadă. Totul trebuia însă să se petreacă fără ştirea lui Lascăr Ruset, soţul Victoriţei.

— De ce fără ştirea lui ?

— Toma Cantacuzino n-are încredere în Lascăr.

— Bine, dar amîndoi sînt oamenii Brîncoveanului.

Victoriţa i-a răspuns că la curtea Ţării Româneşti se petrec lucruri care sînt greu de înţeles.

Ea, Casandra, a înțeles : Victorița îl iubea pe Dumitrașcu. Îl iubea într-atîta, încît era gata să încheie o înțelegere între Toma Cantacuzino și Dumitrașcu, fără să afle Lascăr.

Era oare bine să-l vadă pe Toma Cantacuzino, care de fapt îi era rudă ? Nu se găsea și Toma în tagma dușmanilor de moarte ai urmașilor lui Șerban Cantacuzino ! Să-l vadă, sau nu ? Nu avea nimic de pierdut. Toma Cantacuzino cerea să se întîlnească într-un loc ferit. Ea n-avea nimic de ascuns. Din Bogdan-serai nu va ieși niciodată ! Nici un pas ! A trebuit însă să-i facă hatîrul și să-l primească pe întuneric. Totul trebuia păstrat în taină. O clipă a fulgerat-o gîndul că Toma Cantacuzino se găsește într-un complot cu alți boieri ai Țării Românești, care vor să-l dea jos pe Brîncoveanul. Nu cumva îi cere s-o vadă, pentru ca Dumitrașcu să urce în scaunul Țării Românești ?

L-a primit pe Toma Cantacuzino. De cînd îl văzuse cea din urmă oară, se schimbase. Simțea un fel de mîndrie privindu-l. Stirpea Cantacuzinilor era o stirpe de bărbați bine clădiți. N-a uitat însă nici o clipă că avea în fața ei un dușman. Se înșelase în nădejdi. Toma nu era vîrît în complot. Niciodată boierii Țării Românești nu fuseseră mai mulțumiți de Brîncoveanul... Nici el nu avea de ce să se plîngă...

— N-a fost mai bun Șerban Cantacuzino ?

El nu vorbea de Șerban — Dumnezeu să-l ierte ! — vorbea de Brîncoveanul.

În acele clipe, dacă ar fi putut, Casandra l-ar fi pălmuit. Obrazul ei n-a arătat însă decît zîmbet. De ce vrea să-l vadă pe Dimitrie Cantemir ? Ca să-l dea pe mîna păgînului, pentru a-l surghiuni ?

Nu, nu vrea să-l vadă pentru asta. El știe că Brîncoveanul a reușit să-l hotărască pe marele vizir să-l trimită

pe Dimitrie în Chios... Dar marele vizir, între timp, fusese schimbat. Nu mai era nici o primejdie. Voia să-l vadă pentru ceva care nu era legat de domnie. Domniile sînt trecătoare...

Casandra îl privi. Nu reuşea să desluşească adevăratele gînduri ale bărbatului din faţa ei. Toma Cantacuzino stăruia asupra dorinţei de a-l întîlni pe Dimitrie. De ce nu vrea să-l vadă pe Antioh ? E doar fratele lui Dimitrie... Nu se poate ca doi fraţi să nu aibă aceleaşi gînduri, aceleaşi simţăminte...

Nu. El avea nevoie de Dimitrie. Avea nevoie de învăţătura lui. Toată lumea ştia că e un desăvîrşit cărturar. Şi duşmanii trebuiau să se plece în faţa acestui adevăr. Vrea, sau nu vrea să-l vestească pe Dimitrie de această dorinţă ?

Ea, Casandra Cantacuzino, nu poate şti dacă soţul ei vrea să-l vadă. Îi va spune. Dacă se va învoi, Toma Cantacuzino o va afla.

Trimisul Brîncoveanului la Poartă, ca şi Victoriţa, a plecat din Bogdan-serai încredinţat că doamna Casandra ştia unde e ascuns Dimitrie Cantemir. Era bine aşa. Nimeni nu trebuia să afle că între ei doi nu erau legături ca între un soţ şi o soţie.

La cîteva zile, ca şi cum n-ar fi lipsit de atîta amar de vreme, Dimitrie s-a arătat într-o dimineaţă. Amîndoi copiii aproape că s-au năpustit asupra tatălui lor. Maria, subţiratecă şi înăltuţă, a ajuns mai repede. Antioh s-a împiedicat. A căzut. L-a ridicat Dumitraşcu înălţîndu-l către cer. Cum mai rîdea !...

Casandra aştepta undeva mai în urmă.

— Bine ai venit, Dimitrie !

— Bine te-am găsit, Casandro ! Nădăjduiesc că nu v-a lipsit nimic.

Casandra îşi muşcă buzele. Încă n-avea umilinţa să-i spună că cel mai mult îi lipsise el.

Lascăr bănuia că Victoriţa îl vestise pe Cantemir. O urmărea pas cu pas. Multă vreme nu crezuse în cuvintele lui Iordachi, ale lui Bogdan. Nevestele lor, urîte, grase. Vorbeau din ciudă. Şi acum... acum, se adevereau vorbele. O iubise mult. Şi acum o mai iubea. Afurisita ! De fapt, o urmărea pentru a spulbera îndoiala. Totul a fost ticluit în amănunt. Toma Cantacuzino l-a văzut în taină pe Dumitraşcu. Victoriţa lui n-a fost străină de această întîlnire. Tocmai Toma, omul de încredere, fecioara neprihănită ! I-a dat ştire de îndată Brîncoveanului asupra trădării lui Toma. Mai ales că aflase că acesta se întîlnise în taină şi cu contele Tolstoi, trimisul ţarului. Brîncoveanul i-a poruncit lui Toma să se întoarcă în ţară. În cîteva zile, acesta urma să ia drumul Bucureştiului. Întîrzia. Pe semne că mai avea ceva de pus la cale cu Dimitrie Cantemir. De aceea îl urmărea. Pe el şi pe Victoriţa. Văzuse nişte semne de nelinişte la nevastă-sa şi se ruga cerului să nu fie în legătură cu Dumitraşcu. A chemat în taină un om. L-a trimis la ceauşul bostangiilor : să fie pregătit să-l înhaţe pe ghiaurul Dimitrie Cantemir, care s-a hainit.

...De se s-a culcat în seara asta Victoriţa mai devreme ? Nu-i lucru curat ! Din grădină, poate pîndi mai bine. De n-ar răsări luna... Apele Bosforului susură. Victoriţa ? Femeia asta, care se lipeşte de ziduri şi se îndreaptă spre poartă, e ea ? Numai ea poate fi. Şi-a pus o feregea, blestemata ! Ca turcoaicele. Să păşesc mai cu grijă. Să nu simtă. Istanbulul doarme. Să-l ia dracu de Istanbul ! Ce-mi pasă mie dacă doarme ? Lui îi pasă de mine, de Lascăr Ruset ? Dar dacă nu se duce să se întîlnească cu Dumi-

trașcu ? S-a lipit de un zid. N-o mai vede. Aha, au apărut niște cheflii !... Cum nu te astîmperi tu, Victorițo ! Cum nu te astîmperi ! Iar a pornit. Ea e. I-ar recunoaște mersul dintr-o mie de femei. Numai ea pășește așa de... Nu merită muierea asta atîta zbucium ! Nu fac mai bine osmanlîii ? S-a oprit. Dumitrașcu ! Bine că nu i-a dat drumul răcnetului. Îl arde rărunchiul. Se îndreaptă spre țărm. „De unde dracu a mai ieșit barca asta ? S-au urcat. Ce țipăt gingaș știi tu să scoți, Victorițo ! Ți-a fost teamă c-ai să te răstorni, hai ? La Toma Cantacuzino vă duceți ! Numai la el se poate ajunge cu barca. Cum de nu se stîrnește furtuna, să vă înghită ? !"

Cînd au sosit bostangiii, luna se înălțase luminînd vîrfurile minaretelor. Istanbulul se scaldă într-o lumină arămie. Nu se mai auzea decît frămîntarea valurilor și lătratul din ce în ce mai rar al dulăilor. Pe Lascăr îl luase frigul așteptînd. În această noapte, se va hotărî totul. Va scăpa de Dumitrașcu pentru totdeauna. Își frecă mîinile osoase, galbene. Brîncoveanul va crede c-a făcut-o pentru el. Victorița va rămîne numai a lui. Femeia e proastă. Ce știe ea !...

Lovituri de lopeți. Barca ! Unul din bostangii scapă un răcnet. Ceilalți se năpustesc. Trag barca la mal. Au înhățat beizadeaua. La beci !

Victorița, încremenită. Nici măcar un strigăt. Lascăr iese din umbră. Se apropie. Femeia îl privește scurt :

— Ticălosule !

— Victorițo, suflete al meu !

Victorița nu-l mai ascultă. Ce glas dulceag și lipicios ! O ia la fugă spre Bogdan-serai. Geme ca o lupoaică mușcată. „Eu port toată vina ! Dumitrașcu, prins. Trebuie făcut ceva de îndată. Chiar acum. Bani ! Numai cu bani ar putea fi scos Dumitrașcu din închisoare !"

A vestit-o pe Casandra înainte de miezul nopţii. Doamne, ce spaimă în ochii ei ! Nu-i chiar marmoră.

De unde ştia că Dumitraşcu a fost ridicat de bostangii ?

Casandra n-avea bani.

— Nimic, nimic ?

— Nimic.

Îşi dădea seama că soţia lui Dumitraşcu nu minte. A plecat de la Casandra după ce a liniştit-o.

Nu se putea ca Antioh să nu dea cîteva pungi pentru a-şi scoate fratele de la ananghie.

Antioh n-a scos nici un ban. Cînd l-a trezit din somn, a înjurat de mama focului.

N-are ! Şi, mai ales n-are bani pentru fratele acesta al lui, care îi face numai necazuri ! Ce nevoie avusese să se întîlnească cu Toma Cantacuzino ? Nu ştia că-i omul Brîncoveanului care îl săpa pe el, Antioh Cantemir, de nu mai putea să-şi ia scaunul Moldovei înapoi ? N-are nici un ban ! Chiar de ar sta o mie de ani la închisoare !

Victoriţei îi venea să-l zgîrie cu unghiile, să-i arunce în faţă adevărul asupra domniei lui în Moldova. Ajunsese domn, fiindcă nu vrusese Dimitrie să ia scaunul. S-a stăpînit. A tăcut. Îi mai rămînea un singur om : Policala. S-a dus la el. Într-o doară. Nu prea avea nădejde în acest grec, despre care niciodată nu ştiai în ce ape se scaldă.

Policala, care cu o seară înainte se întorsese la Constantinopole de undeva din Africa, i-a spus că el nu are, dar va face rost. Au plecat împreună. Noaptea se făcuse mai groasă. Luna dispăruse. L-a aşteptat pe Policala, lîngă o casă din Fanar. A ieşit cu pungile. Ea să se ducă acasă, să fie liniştită ! Chiar în noaptea asta îl va scoate pe Dumitraşcu din închisoare !

Acum ştia că poate avea încredere în Policala. Simţea că grecul e de partea lui Dumitraşcu al ei. Se va întoarce

acasă şi-i va arăta ea lui Lascăr ce-i poate pielea! Nu va mai îndrăzni în viaţa lui să facă vreun pas fără ştirea ei!

S-a despărţit de Policala.

Dar, la urma urmei, nu l-a socotit ea pe Lascăr mai nătîng decît era cu adevărat? A luat-o de nevastă pentru averea ei. Cînd Ruseteştii s-au întors în Moldova, Scarlat a început să urce treptat pe scara boieriei. S-a linguşit pe lîngă Antioh cît acesta a stat în scaunul ţării. Mai tîrziu, s-a dat de partea Ducăi-vodă. A trecut apoi în Ţara Românească, punîndu-se bine cu Brîncoveanul. Şi-a schimbat culoarea pielii, după cum au cerut-o vremurile. Cameleonul! Şi ea, care credea că Lascăr e în puterea ei... Îi scăpase! De mult îi scăpase. L-a dispreţuit atîta, încît n-a mai băgat de seamă că nătîngul de lîngă dînsa nu era de fapt atît de nătîng. Rareori îl mai lăsa în patul ei de femeie. Noaptea, măcar să nu vadă chipul pociturii! Totdeauna l-a simţit c-o pofteşte. Scîrba! Îl va face să se tîrîie în genunchi. A îndrăznit s-o tragă pe sfoară! Să-i ia cei mai buni ani ai vieţii! Această lepădătură! Nu-l va mai repezi ca pînă acum. Va fi şi mai mieroasă decît el. Cu armele lui îl va doborî. Nu s-a dus acasă. S-a strecurat în grădina lui Dumitraşcu. S-a întins pe pămîntul cald şi aşteaptă.

Domnul de Ferriol l-a primit. L-a lăsat totuşi un timp să aştepte pînă şi-a făcut toaleta. După ce a aranjat cîteva bucle ale perucii, şi-a pus-o. Nu putea neglija nimic. Un ambasador al regelui-soare trebuie să acorde atenţie primirii unui prinţ! L-a văzut tras la faţă şi sfîrşit. Cît de caraghios „oh"-ul lui, rostit cu buzele ţuguiate, pe care rămăsese o umbră de pudră!

— Iertaţi-mă pentru ora nepotrivită...

— Prințul Dimitrie Cantemir e oricînd binevenit în casa regelui Ludovic al XIV-lea. Chiar și la ora patru dimineața.

— Și chiar dacă v-aș cere să fiu găzduit în ea mai mult timp ?

— Știu că Bogdan-seraiul e infinit mai strălucitor decît această umilă casă.

Domnul de Ferriol evită să dea un răspuns exact.

Nu l-a văzut nimeni cînd a intrat. Cei doi slujitori ai lui Ferriol sînt oamenii lui de încredere. Nu mai e timp de pierdut. În mai puțin de un ceas se va lumina de ziuă și atunci nu va mai putea găsi un alt adăpost.

— Am ieșit din închisoare. Și, totuși, sînt urmărit.

De ce domnul de Ferriol i-a dat în folosință această încăpere, unde l-a dus în cele din urmă ? Domnul de Ferriol e un om care știe ce vrea. A greșit oare că a cerut ajutorul ambasadorului Franței ? Ludovic al XIV-lea e furios că nu poate aduce în scaunul Țării Românești pe fugarul Tökölyi. Nici Ludovic al XIV-lea, nici măcar domnul de Ferriol, care, oricît, se găsea mai în inima lucrurilor, nu putea înțelege Țara Românească și Moldova. În schimb, însă, se amestecau din plin trăgînd sfori nevăzute.

Un lucru era limpede pentru el : mai bine Brîncoveanul domn al Țării Românești decît Tökölyi.

Întîlnirea cu Toma Cantacuzino i-a mai limpezit ceva : nu era singurul care își dădea seama că Imperiul turcesc era pe ducă. Toma Cantacuzino socotea că a sosit clipa ca Țările Românești să se pregătească să scuture jugul nesuferit. Luase legătura cu contele Tolstoi și aflase că țarul Petru făcea pregătiri pentru eliberarea tuturor creștinilor.

Se simțea frînt. Închise ochii. Nu putea dormi. Toma Cantacuzino nu era în întregime limpede. Nădăjduia că și Brîncoveanul se va ridica împotriva turcului. Pe de altă parte, era nemulțumit că totul întîrzia. Măcar de-ar putea

dormi un ceas de vreme ! Cine îi adusese pe bostangii tocmai în acel loc de unde plecaseră cu barca el şi Victoriţa ? Să fi fost urmăriţi chiar de Lascăr Ruset, sau chiar Victoriţa să fi fost aceea care, după ce i-a adormit orice bănuială, l-a dat prins ? Nu se putea să fie aşa ! Policala i-a spus că fusese vestit tocmai de Victoriţa.

Dar dacă Toma Cantacuzino nu era nici el străin de această capcană ? După cele vorbite, nu. Prea se îndoia de oameni ! Şi de Policala s-a îndoit un timp şi tocmai el l-a scăpat.

Şi ochii îl ustură. Cumplit îl ustură. Afară, s-a făcut de mult ziuă. A aţipit, sau i s-a părut ? Dumnezeule ! Casandra ! În faţa lui stă fiica lui Şerban Cantacuzino.

— Dimitrie !

Domnul de Ferriol o condusese pînă în încăpere şi apoi dispăruse.

— Casandro !

Se îmbrăţişară. Poate era întîia oară cînd se găseau cu adevărat.

VII

Asupra palatului Mogoşoaiei de la marginea Bucureştiului, bătea un vînt ciudat : cînd dintr-o parte, cînd din alta. Brîncoveanul reuşise să rămînă în scaunul Ţării Romîneşti aproape şaisprezece ani. Toţi se minunau. Nu era puţin lucru, într-o vreme cînd domniile începuseră să se socotească nu cu anii, ci cu lunile.

Bogăţiile lui Brîncoveanul crescuseră nemăsurat şi domnitorul avea bani în mai multe bănci ale Europei, iar pămînturile sale se întindeau pînă departe, în Transilvania.

Ridicase palate şi locaşuri sfinte, tocmind meşteri iscusiţi, care lucrau aproape în acelaşi chip, ducînd faima domnului lor. Treceau străini pe la palatul Mogoşoaia şi se minunau.

„Ban la ban trage." Aşa îi spusese Brîncoveanul nevesti-si, Maria. Dăduse pe mîna acestei femei frîiele bogăţiilor sale, iar el se dăruise cu totul treburilor din afara ţării, care erau încîlcite şi primejdioase. Ea ţinea socotelile negoţului domnesc, care se întindea hăt departe, pînă pe coastele Adriei şi în inima Europei. Ca să scape de pîrile boierilor, Brîncoveanu plătise la Poartă domniile Ducăi-vodă

în Moldova. A plătit, dar a avut apoi grijă să-şi scoată banii. În a doua domnie, Duca n-a mai putut face faţă lăcomiei boierilor Ruseteşti. L-a schimbat pe Duca cu Mihai Racoviţă. A plătit şi această domnie. Gurile flămînde de la Poartă trebuiau astîmpărate. Dar nici de data asta n-a rămas în pagubă.

Un singur lucru nu-i reuşise : să-i doboare pe Cantemireşti. Nu-i era atît teamă de Antioh, cît de Dimitrie. Acesta se înfipsese adînc în treburile turcilor. Astfel afla înainte de vreme ceea ce nu s-ar fi cuvenit să afle. Degeaba adunase pe boierii moldoveni şi munteni la Arnăutchioi. L-au ales pe Mihai Racoviţă, dar Cantemireştii au scăpat. Degeaba i-a cumpărat pe Ruseteşti în cap cu Iordachi Ruset, omul de nădejde al lor ! De data asta, tot ce cumpăra se părea a fi pierdut. Banii se duceau pe apa sîmbetei. Acum cumpăra ca să aibă linişte. Atît !

De pomană şi-a măritat una dintre fete cu Nicolae Ruset, fiul lui Iordachi. Zadarnic l-a trimis la Poartă pe Toma Cantacuzino, pentru a-l doborî pe Dimitrie. S-ar mai fi liniştit, dacă l-ar fi ştiut pe Dimitrie Cantemir, soţul viespii acelea de Casandra Cantacuzino, undeva în Chios, cu botul pe labe. Nu i-a reuşit !

Nu numai atît ! Dar începuse să i se clatine încrederea şi în cel pe care-l avusese cel mai aproape de inima sa : Toma Cantacuzino. S-a întors de la Poartă cu gînduri primejdioase. Stătuse de vorbă acolo de mai multe ori cu contele Tolstoi, omul Ţarului Petru. Dacă turcii au şi aflat de această iţă, putea să iasă bucluc. Va trebui să scoată alţi bani !

Nici el nu-i iubea pe turci. Dar sosise oare clipa ? Se săturase de făgăduielile tuturor de a se ridica împotriva jugului nesuferit. Nu iubea pe nimeni din afara hotarelor sale, dar nici nu ura. Strecura corabia din ce în ce mai greu ! Craiul neamţ îl pîndea şi o ţinea pe văduvă la

Sibiu, ca un fel de amenințare. Ludovic al XIV-lea uneltea fără răgaz pentru a-l căpătui pe Tökölyi. Pentru a nu-l zădărî prea mult pe acest vîntură-lume, i-a dat și lui pungi. Flămîndul țipă, sătulul tace !

Cu vremea ! Toate și toți s-au dezlegat cu vremea.

Cînd generalul Heissler se îndrepta spre Țara Romînească în capul oștii imperiale, acum cincisprezece ani, nu s-a grăbit. A făcut ce-a făcut și l-a lăsat pe turc, vestindu-l în grabă mare, să-l înfrunte pe neamț. Și, unde mai pui, totul s-a petrecut în afara pămîntului țării. Acest pămînt atît de călcat și jefuit de toți pribegii. Neamțul și turcul s-au încăierat, el a așteptat deoparte, nevărsînd nici o picătură de sînge românesc. Și toate s-au dezlegat. Cu răbdare... și cu vremea...

A scăpat Dimitrie Cantemir din clește o dată cu schimbarea marelui vizir. Acum se lăfăie iar în casele otomanilor, fără teamă. A vrut Dumnezeu să vină ca mare vizir Ahmed Calaili, un dușman vechi al său. Nu era primejdios, fiindcă Ahmed Calaili încă nu era prieten al lui Dimitrie.

Primejdia s-a arătat abia acum cînd solul i-a adus veste de la Ștefan Cantacuzino, capuchehaia sa, care-l înlocuise pe Toma, la Poartă. Ahmed Calaili a căzut ! În locul lui s-a cocoțat ca mare vizir Tebendar Mehmed-pașa. Acesta era prietenul știut al lui Dimitrie Cantemir. Primejdia se îngroașă. O simte vîscoasă și întunecată. De aceea îi chemase la el pe stolnicul Constantin Cantacuzino și pe Toma.

— Unchiule, e primejdie !

— Nu-i nici o primejdie, cît timp măritul sultan rămîne în scaunul său.

O fi îmbătrînit așa de rău stolnicul ? Îl știa dedat scrisului istoriei acestei necăjite țări și se bucura. Dar iarăși îl mai știa trufaș și pe ascuns dornic de glorie. I-a

fost drag şi l-a ţinut aproape ca pe un tată. În timpul din urmă, îl simţea însă departe, cufundat în nişte gînduri cețoase. Bătrînul, în adîncul lui, îl ura pe turc, dar, pare-se, își pierduse curajul.

— Nepoate, mai bine cu un stăpîn cu care te-ai învăţat, decît cu unul nou, flămînd.

— Şi dumneata ce zici, vere Toma ?

— Eu, măria-ta aş zice că sîntem creştini. Sultanul e lacom ca un ţigan, fricos şi prost. Şi toţi din jurul lui nu plătesc nimic, începînd cu vizirul şi cu toţi ceilalţi, care nu gîndesc decît să fure şi să jefuiască.

—Şi ?

— Din soare-răsare se ridică nădejdea.

— Să nu ne pripim, nepoate Toma !

— Ţarul Petru se ridică...

— Nu cumva de dragul ochilor noştri ?

„E limpede, unchiule Constantin şi vere Toma, că nu vă aflaţi în aceeaşi tabără. Un Cantacuzino zice da, altul zice ba. E iarăşi limpede, vere, că nu te-ai mulţumit numai să arunci vorbe în vînt contelui Tolstoi."

— Ce hotărăşti, măria-ta ?

— Stolnice, totul, cu vremea...

— Ţarul Petru nu se va mulţumi...

— Toţi, vere Toma, toţi vor fi mulţumiţi.

— Dar nu pentru asta vă chemai aci. Trebuie să aveţi la ştiinţă că nu-l mai putem ţine pe Mihai Racoviţă ca domn al Moldovei.

„Vă priviţi lung şi aşteptaţi. Fiecare vreţi să aflaţi ce hotărîre voi lua. Nici nu mai încape îndoială că aţi aflat că la Poartă a venit ca mare vizir Tebendar Mehmed-paşa, prietenul lui Dimitrie Cantemir."

— Eu zic, boierilor, că turcul trage foloase că Ţara Românească şi Moldova se mănîncă între ele.

— Asta o ştim. De aceea fu bun ca domn Mihai Racoviţă, care-i puse cu botul pe labe şi pe unii, şi pe alţii. Cine va veni după el ?

— Am cîntărit în sinea noastră, stolnice, că, pentru binele celor două ţări, i s-ar cuveni scaunul Moldovei lui Dimitrie Cantemir.

— Cum ?

„Ştiui, stolnice, că ai să sai otrăvit. Tu, vere, nu ziseşi nimic. Deci e-adevărat ce-mi spuse Lascăr Ruset, că ai schimbat vorbe cu Dimitrie Cantemir. O, vere, vere ! De n-ai fi spus mai multe decît trebuia bărbatului Casandrei, puica aceea de viperă, care atîta aşteaptă !"

— Şi dumneata ce zici, vere Toma ?

— Dumitraşcu e o minte luminată.

— Nu ajunge ! Şi noi am trudit să ne luminăm mintea la Padova şi în alte părţi şi Dumnezeu ştie cu cîtă trudă, şi după aceea, chiar şi în ziua de azi. Dar niciodată n-am umblat cu limba scoasă după domnie, ca un dulău hămesit după ciolan.

...„O, unchiule Constantine, nu alergaşi după domnie, dar totdeauna stătuşi lîngă ea ! Cea mai grea trudă a fost aceea ca să fac să ţi se pară că tu domneşti în Ţara Românească, măcar că nu te aflai în scaunul ei !..."

— Şi eu socotesc că Dimitrie jinduieşte domnia şi că e prea de partea turcului...

— Nu, măria-ta ! Îl iubeşte pe turc cît şi noi.

„Cît de mult îţi suci minţile Dumitraşcu, vere Toma ! Ştiu că eşti cinstit şi dornic să scapi de jugul păgînului. Dar încă eşti necopt. Şi, totuşi, dacă ar fi vreodată la o adică, mai degrabă mi-aş încredinţa viaţa ţie, decît stolnicului. Nu, vere Toma, în scaunul Moldovei nu va urca niciodată Cantemir. Îţi aruncai nada. Şi te prinseşi."

— Atunci, pe cine altul să sprijinim în scaunul Moldovei ?

— Cantemireştii sînt tari, acum, la Poartă. Trebuie să le astupăm gura. Cel mai nimerit ar fi Antioh.

— Şi eu gîndii aşişderea, stolnice. Dar atunci se va ridica Dimitrie cu gînd asupra scaunului Ţării Româneşti.

— Cu ce drept ?

— E ginerele răposatului Şerban Cantacuzino.

— Niciodată lui Dumitraşcu nu i-ar trece prin gînd să...

„Vere Toma, vere Toma, curat eşti la suflet, dar rău cunoscător de oameni. Numai izbindu-te mai crunt de viaţă, vei învăţa să-i cunoşti."

— Ne-am mai gîndit să punem mînă de la mînă şi, pentru moşiile lui Şerban Cantacuzino luate de noi, să-i dăm în schimb pungi.

— Eu nu dau nimic. Să dea cei care au !...

— Mă gîndii şi la fratele domniei-tale, stolnice, la marele hatman Mihai Cantacuzino şi la...

— Îi priveşte. Dacă au, să dea !

„Dar, unchiule Constantine. Chiar dumneata te alesesşi cu cea mai mare parte din moşiile răposatului Şerban Cantacuzino, despre care nici acum nu se ştie dacă a murit de moarte bună... O, stolnice, omul la bătrîneţe ar strînge şi mai mult, măcar că ştie că nimic nu poate duce pe cealaltă lume. Bănuiam că nu veţi da nici unul din voi. Ce-aţi luat cu hapca rămîne bun luat. De cînd lumea şi pămîntul, aşa a fost şi aşa a rămas în biata ţară. Însă tot v-aţi prins în nadă. Cerui mai mult, ca să vă daţi încuviinţarea pentru mai puţin".

— Dacă domniile voastre nu aveţi, va da ţara cîte zece pungi în fiecare an.

VIII

— Zece pungi de bani? Atîta fac moşiile tatălui meu?

— Zece pungi de bani, în fiecare an.

— Ştefane, dumneata nu ştii ce vorbeşti! Şi dacă, după un an, stăpînul dumitale nu va mai fi domn?

Dimitrie stătea deoparte urmărind cu luare aminte tocmeala dintre Casandra şi trimisul lui Brîncoveanu. Fusese vestit prin oamenii săi că domnitorul Ţării Româneşti căuta împăcarea. Era mare primejdie pentru el, ştiindu-l mare vizir pe Tebendar Mehmed. Brîncoveanul a făcut primul pas. L-a sprijinit ca domn al Moldovei pe Antioh. Ştia că Antioh putea fi dus de nas mai uşor de către Ruseteşti, or Ruseteştii erau oamenii Brîncoveanului acum. Deci, de fapt, tot el ar fi stăpînit şi Moldova. Ce-i drept, mai puţin decît cu struţo-cămila ca domnitor.

Ar fi putut să dea peste cap alegerea lui Antioh. Dacă întîia oară, cînd n-a făcut-o, a sărit ca arsă Victoriţa, acum se aşteptase la Casandra. Dar soţia sa nu mai era cea de altă dată. L-a ascultat liniştită privindu-l lung. Dacă el hotărăşte aşa, aşa să fie. Ştie el mai bine de ce-o

face. Abia atunci şi-a deschis sufletul cu totul Casandrei. Luînd domnia în Moldova, toate drepturile lor asupra Ţării Româneşti cădeau. Şi, mai mult decît atîta, ca domn putea fi mai uşor răpus la Poartă. Pîrile Brîncoveanului, însoţite de nenumăratele sale pungi, ar fi putut lovi mai lesne şi mai din plin.

Casandra, deşi urmaşă a împăraţilor Paleologi, sau tocmai de aceea, se tocmea. Ultima lovitură l-a nimerit din plin pe Ştefan Cantacuzino : nimeni nu putea şti cît îi mai era hărăzit lui Brîncoveanu să domnească !...

— Domnitorul Ţării Româneşti a hotărît : zece pungi.

— Noi nu cunoaştem întinderea acestor moşii şi nici rodnicia lor, iată cauza pentru care am lăsat-o pe soţia noastră să limpezească lucrurile.

—După cîte ştim, aceste moşii n-au fost niciodată ale neamului Cantemireştilor.

— Atît cît sînt ale mele, sînt şi ale soţului meu. Dacă n-ai ştiut, află acum !

— Mi s-a spus că trebuie să mă tocmesc numai cu Casandra Cantacuzino.

— Ieşi !

Buzele Casandrei rostiră cuvîntul şuierat, ca un plesnet de bici. I-a venit greu lui Dumitraşcu, după plecarea lui Ştefan — care semăna mai mult cu o fugă — s-o potolească pe Casandra. Politica însemna, înainte de toate, arta de a nu da voie duşmanului să-ţi citească gîndurile.

Dar ea nu putea îngădui ca soţului ei să i se vorbească astfel. Nu i se pare lui Dumitraşcu că asta însemna prea mult ?

Ba da, el se învăţase cu umilinţa de aproape cincisprezece ani, însă nici o umilinţă nu însemna prea mult, a-

tunci cînd lupta se dădea pentru ceva mai înalt și mai sfînt.

Ea nu se pricepe la politică !

Nu că nu se pricepe, dar n-a avut de la cine s-o învețe... Și trebuie să nu uite că, dacă Antioh a fost urcat în scaunul Moldovei, asta nu însemna încă nimic.

Cînd ai un frate domnitor asta nu înseamnă nimic ?

Pentru el, da. Să nu uite că Antioh nu dăduse nici un ban pentru a-l scote din închisoare, „Chiar dacă ar sta o mie de ani." Pe Antioh nu se mai putea bizui. În timpul primei domnii, tocmai el pusese mîna pe moșiile părinților din Fălciu. Acum, nu mai era nici măcar capuchehaia lui Antioh la Poartă. Din partea lui, nici o nădejdie... Și ei, și copiii, și slugile pe care le mai aveau trebuiau să aibă din ce să trăiască !

Își va vinde ea podoabele !

Nu ! Podoabele neamului ei niciodată nu vor fi schimbate în bani. N-au ajuns pînă acolo ! Vor trebui însă, cu orice preț, să pună mîna pe banii Brîncoveanului...

Da, el avea iarăși dreptate. Ea, Casandra, nu va mai ieși din cuvîntul lui. Dar ce să facă ! Îi e atît de greu să se dezvețe de urîcioasa ei trufie !

Dumitrașcu i-a zărit lacrimile și a cuprins-o de mijloc. Și, deși acum îi era aproape de suflet, nu-i dezvălui încă adevărul din *Istoria ieroglifică.*

Își reluă obiceiul de a urca des în încăperea lui, după ce lipsea zile și nopți. Acum trece însă totdeauna și prin iatacul Casandrei. Îi povestea tot ce se întîmpla în răstimp și apoi își căuta singurătatea, fără de care nu putea să scrie.

Maria se înălțase. Subțirică și abia simțită, se strecura în încăpere cuibărindu-se pe divan. Era singura ființă

pe care o suferea în apropierea lui cînd lucra. Fata își punea mîinile sub cap și putea să-l privească ceasuri în șir, fără să obosească, Știa — privindu-i fața — tot ce se întîmpla în acele clipe cu *Lupta dintre inorog și corb*. Rîdea la fel de zglobiu cînd taică-său îi citea cele scrise.

Avusese grijă s-o învețe limbi străine și, în Constantinopole, se spuneau multe despre mintea acestei copile. Păcat că era urîțică ! Ea începuse să-și dea seama de asta și Dumitrașcu suferea înmiit, dibuind în sufletul Mariei o durere ascunsă cu grijă.

Tatăl se înșela numai asupra unui singur lucru : înțelegerea fetei. Încă o credea un copil. Măcar că în cele ce citea amintea de dobitoace și păsări, fata ghicea cine se ascundea înapoia lor, dar tăcea. Uliul cu clonț și cu gheare nu putea fi decît Ștefan Cantacuzino, cel pe care-l văzuse nu demult intrînd în casa lor. Pentru Alexandru Mavrocordat — cel care lega și dezlega ițele la Poartă — i-a trebuit mai mult timp. Taică-său îl întrupase în „camilopardul". N-a putut ghici cine se ascundea înapoia „bivolului de China".

— Și cine-i bivolul de China ?

Dumitrașcu lăsă hîrtiile din mînă și își privi lung copila. Aceasta era gata să izbucnească în rîs. Nu s-a mai putut abține nici el. Rîdeau amîndoi cu poftă. În hohote. Așa a aflat Maria că tatăl ei se întîlnise cu patriarhul Dositei al Ierusalimului, cu Ștefan Cantacuzino și Alexandru Mavrocordat. Se lumină la vestea că Brîncoveanul va trimite de acum cîte zece pungi pe an pentru moșiile bunicului ei, Șerban Cantacuzino.

În schimb Maria n-a aflat, după cum n-a aflat nici Casandra, că, în adîncul inimii lui, Dumitrașcu ascundea o

rană. Toţi credeau că el învinsese. Adevărul era însă altul. Brîncoveanul biruise şi de data asta.

Ciorlul-paşa dă poruncă să fie mazilit Antioh-vodă !

Năframa neagră este atîrnată pe umărul fratelui lui Dumitraşcu. A doua domnie s-a isprăvit. Pe faţa grasă a lui Antioh, un zîmbet. Ei, şi ? Avusese dreptate vistiernicul Ilie Cantacuzino : cît mai mulţi galbeni ! Vindea omul boulenii, plătea cornăritul. Pentru fiece casă ridicată, un zlot — fumăritul. Ei şi ? L-au mazilit ? Să le fie de bine. N-a mai fost el prostul de după cea dintîi domnie. Bani albi, pentru zile negre !...

Constantinopolul fierbe. Riga svezilor, Carol, înfrînt de ţarul Petru la Poltava. Acum, turcul are în coastă Rusia. Ticălosul de Mihai Racoviţă, domnul Moldovei, s-a hainit ! A trimis sol la moscal...

Să fie mazilit Mihai Racoviţă !

În cine mai poţi avea încredere ? Alah să-i pedepsească pe toţi vînzătorii !

În marele dragoman Mavrocordat ne e nădejdea. Are un fecior, Nicolae. Trăiască Nicolae Mavrocordat, domnul Moldovei !

Crapă boierii ţării sub şaua lu Nicolae-vodă ! Iordachi Ruset, la beci ! S-a adunat prostimea : Să ni-l dea pe Iordachi, c-a jupuit ţara !

Ruseteştii se risipesc ca şobolanii, care, încotro. Cei mai mulţi, la leşi. Unde o mai fi acum Victoriţa ? L-a urmat pe Lascăr, sau nu ?

Să-l ţină Dumnezeu pe Nicolae-vodă ! Şi ce dacă-i nepămîntean ? A şters dările scornite de Antioh şi Mihai Racoviţă. Oamenii îl binecuvîntează. Tîrgoveţii răsuflă.

De ce zîmbeşti, Dumitraşcule ? De ce tocmai tu unelteşti împotriva lui Nicolae-vodă ? Pungile Brîncoveanului te fac să aţîţi boierimea împotriva nepămînteanului ?

Iţele politiceşti sînt încurcate. Nicolae-vodă vrea o Moldovă mulţumită, nu de dragul ţării, ci pentru liniştea otomană. O Moldovă nemulţumită ar jindui spre Petru. Ochii creştinilor se întorc spre Rusia.

Ilie Cantacuzino a fost băgat la beci !

Brîncoveanul priveşte solul şi tace. S-a învăţat să tacă. Orice cuvînt scos, peste puţin timp, îl aud urechile Istanbulului sau Vienei.

„Că a fost băgat la beci Ilie nu e rău. Fusese omul lui Antioh. Dar Nicolae se întinde mai mult decît i-e plapoma. Toate hăţurile sînt în mîna lui. Nu vor zurbă în Moldova din cauza lui Petru ? Să fie zurbă în Moldova !" Brîncoveanul porunceşte în şoaptă.

— Să vie postelnicul Toma !

„De el am nevoie. Deşi e un Cantacuzino, de el am nevoie."

— Vere Toma, am a-ţi cere un lucru.

— Sînt gata, doamne, pentru orice.

— Nu pentru mine, vere. Pentru ţară. Am nevoie de un om, care să meargă în cea mai mare taină la ţarul Petru.

— Măria-ta, oricînd îţi pot da un astfel de om.

— Nu mă întrebi pentru ce îl trimit ?

— Orice face domnul ţării e bine făcut. Dacă îmi porunceşti să mă duc chiar eu...

— Nu e potrivit. Ar bate la ochi.

„Ştiu, vere, că eşti înţeles cu ţarul pe deasupra capului meu. Şi, totuşi, eşti un om cinstit."

— Măria-ta, trecem de partea creştinilor ?

— Cu vremea...

...„Policala nu mai poartă anteriul soios. De ce mi-a spus să nu ne mai ascundem după deget ? Ce-a aflat despre mine omul lui Mavrocordat ?"

— Nicolae-vodă va fi mazilit.

— Ce zici, Policala, de amfora pe care am găsit-o la Eïub ?

— Vei urca în scaunul Moldovei.

— M-a costat mult. Amfora.

— Dumitraşcule !

...„Policala nu mai suferea bătaia de joc. Trebuie să-i răspund pe faţă."

— Aş face orice mi-ar cere sultanul. În afară de domnie.

— Acesta ţi-e cel din urmă cuvînt ?

— Acesta.

...„Niciodată nu l-am văzut plecînd atît de înverşunat. Cînd voi fi domn, îl voi aduce medic al curţii. Un om ca el nu e bine să fie ţinut departe. Să ai totdeauna aproape primejdia. Pentru a o supraveghea."

— Căpitane Ignat !

— Măria-ta !

— Vei pleca de îndată în Moldova.

„Cum îi mai lucesc ochii acestui răzeş !"

— Ai să-l cauţi pe spătarul Neculce.

— Da, doamne.

— Atît să-i spui : să fie gata.

...Mărite, s-a hainit Brîncoveanul ! Nu de la altcineva. Chiar eu, marele vizir, am aflat asta. A trimis om la Petru,

țarul rușilor. Mărite, să-l chemăm să deie socoteală la Poartă și să-i luăm capul. Nu mai încape îndurare. Prea a știut să se fofilească și a scăpat întreg. Acum i s-a înfundat, mărite. De ce, mărite, nu acum ? Poruncește măria-voastră să fie mazilit Nicolae-vodă ? ! Dar e omul nostru. Un altul, mai de încredere, nu-i. Nu asculta, mărite, la hanul tătărăsc că Nicolae nu-i harnic de domnie, fiind grec. E-adevărat, e vreme de oaste pentru Moldova, țarul zăngăne armele, dar... Un om de încredere ? Unul singur, în tot Stambulul : Dimitrie Cantemir. Așa-i, mărite : se pricepe și la oaste. A învățat la Petrovaradin. Dușmanul lui ? Brîncoveanul ! Alah să te binecuvînteze, mărite ! Bine-ai ticluit. Să-l prindă pe Brîncoveanul-vodă munteanul și să-l aducă viu la Poartă. Să-i făgăduim și altceva ? De ce ? Să-i ajungă că-și răpune dușmanul de moarte. Așa îi voi spune, mărite : De la împărăție va avea mare dar și cinste și va rămîne în scaunul Brîncoveanului neschimbat. Aferim !

— Tocmai dumneavoastră, domnule ambasador ?

— De multă vreme îmi propusesem, *mon prince,* să vă fac o vizită.

— Mă bucur.

— Bucuria e de partea mea. Se pare că veți duce dorul capitalei Imperiului Otoman...

— Nu am de gînd să plec, domnule ambasador. Sînt prea prins de studii. Doar dacă iar aș fi în primejdie să fiu trimis în surghiun în cine știe ce insulă...

— Nici vorbă, *mon prince !* Nici vorbă ! Nu cred să se găsească un al doilea creștin care să se bucure de o mai mare considerație la Poartă, decît domnia-voastră.

— Vă mulțumesc, s-ar putea însă să vă înșelați.

— De loc. Îmi pare rău pentru studiile dumneavoastră că vor fi întrerupte pentru multă vreme.

— Nu înţeleg.

— Turcilor le trebuie un om de încredere, dar şi de nădejde, la hotarul cu ţarul Petru.

— Sînt convins că Nicolae Mavrocordat e omul cel mai nimerit...

— Se pare că nu. S-au oprit asupra altcuiva.

— Rămîn la convingerea că fiul marelui dragoman nu va fi cu necredinţă sultanului.

— Am informaţii precise.

— Şi cine e cel hărăzit să ajungă domn al Moldovei ?

— De aceea mă găsesc la domnia-voastră, *mon prince*. Ca să fiu cel dintîi care vă felicită.

— Stolnice Cantacuzino, te-am chemat să-ţi vestesc numele celui care a fost urcat în scaunul Moldovei.

— Încă n-ai trimis pungile la Poartă ?

— Dimitrie Cantemir a fost mai iute. Şi încă fără pungi.

— Nu va rămîne mult.

— Şi eu nădăjduiesc. Cu vremea...

IX

Sfîrşitul lui noiembrie 1710. Un convoi de carîte, căruţe şi călăreţi se apropie de apa Dunării. Ploaia conteneşte. Soarele sparge un pîlc de nori.

În cea dintîi carîtă, doamna Casandra cu copiii. Carîta a doua, goală. Domnitorul Moldovei făcuse călare drumul de la Constantinopole. Prin toate paşalîcurile, oamenii sultanului îl întîmpină cu respect. Dimitrie Cantemir fusese hărăzit domn al Moldovei fără peşcheş : Omul de încredere al Porţii — nădejdea cea mare în faţa primejdiei care se ridica : ţarul Petru.

În depărtare, se aude foşnind apa Dunării. Un fel de neastîmpăr începe să cuprindă oameni şi animale.

Dimitrie se apropie de carîta din faţă. O vede pe Casandra privind ţintă în depărtări. De-o parte şi de alta, Maria şi Antioh, cu capetele în poala ei, dorm. În vremea din urmă, nu prea schimbase multe vorbe cu Casandra. N-avusese răgaz. Femeia sa îşi găsise liniştea petrecîndu-şi zilele cu copiii. În clipa în care i-a spus că va lua domnia Moldovei, Casandra l-a întrebat doar atît :

— Şi Ţara Românească ?

Nu i-a dat nici un răspuns. Nici nu i-ar fi putut da. Nici o clipă însă nu l-a părăsit gîndul că amîndouă Țările Românești trebuiau să-și scuture jugul. Și poate, cine știe...

Deslușește în spatele său un tropot. Se apropie călare Policala. După ce a primit firmanul de la marele vizir, grecul a fost cel dintîi care i s-a alăturat.

Avea acum treizeci și șapte de ani. Aproape încărunțise. Și el și Policala. Îl luase în Moldova ca medic al curții domnești.

Turcii nu s-au împotrivit. Era bine ca omul marelui dragoman să fie în preajma noului domn, care, oricît ar fi fost el de credincios, trebuia păzit.

— Ce simți, măria-ta, ca domn ?

— Niciodată n-am simțit că aș fi altceva decît domn.

— Va trebui să-ți ridici boieri noi.

— Nu la boieri mă gîndesc, Lichini...

...„Polobocul e prea larg. Pezevenghiul de băieș uită că o vorbă de-a lui Iordachi Ruset ar ajunge ca să-l descăpățîneze. Mă învîrt în poloboc ca un titirez. Altfel, apa e potrivită. Nici prea fierbinte, nici... Singurul lucru bun, pe care l-au făcu osmanlîii în Iași, e feredeul. Ce caraghioasă e căpățîna lui Costachi ! Roșie și cu ochii bulbucați. E atît de gras, încît dă apa afară din poloboc. I-a dat Dumitrașcu caftan de mare comis. Marele comis Constantin Costache ! Și e mulțumit. Mulțumit și gras. Crede c-o că rămînă mare comis cît e lumea. Aș putea pune rămășag că, după jumătate de an, Dumitrașcu o să-i facă vînt. Și n-aș pierde rămășagul."

— Frate Iordachi, ce zici că tocmai dumnealui, Neculai Costin, a primit caftanul de vel-logofăt ?

— Tot ce face domnul țării e cu voia lui Dumnezeu făcut.

...„Lascăr a îmbătrînit și tot așa a rămas. Minte încează. Auzi ce gogomănie ! Să întrebe de față cu Ilie Catargiu ce crede el, Iordachi Ruset, despre viclenia domnitorului. Toată țara știe că lui Miron Costin i s-a tăiat capul din porunca tatălui lui Dumitrașcu. Caftanul de vel-logofăt n-o să-l facă pe Neculai să uite. Totul e legat cu ață albă ! În cei douăzeci de ani de stat la Poartă, Dumitrașcu a deprins toate vicleniile. E mai primejdios decît taică-său. A îndepărtat, afurisitul, pe toți boierii de ispravă și a scos la iveală neamul Sturdzeștilor. Și, colac peste pupăză, l-a mai făcut și pe Neculce vel-spătar."

— Bre, toate bune, dar a scăzut birul steagului și visteria mea e goală.

...„Nu-i rău că și Ilie Catargiu cîrtește. Ce brațe păroase are și cum atîrnă blegi pe marginile polobocului ! Se plînge acum, dar cum se mai umfla cînd i s-a dat caftanul de mare vistiernic. Nici cu prăjina nu i-ai fi ajuns la nas. Nu-i vorbă, că nici nu era ușor să fii mare vistier sub domnia lui Dumitrașcu. Feciorul lui Constantin voia să cîștige oamenii și a micșorat dăjdiile boierilor mazili. S-a împînzit țara cu ei, întorși de pe unde fuseseră plecați. Și Pavel Rugină, și Ilie Abăza, și Mirescu polcovnicul, și Ion Zărul, și Mogîldea serdarul. Toți. S-au repezit ca lăcustele..."

— Frige !

— Ce frige, boier Catargiu ?

— Apa, boier Iordachi !

...„Apa ca apa, Catargiule, dar ne frige porunca lui Dumitrașcu pentru căutarea țiganilor. Auzi ce blestemăție Să dăm înapoi țiganii care au fost odată ai domniei !"

— Ce l-o fi pălit pe Dumitrașcu-vodă cu atîta milă? Auzi, dumneata, s-a miluit și de breasla mișeilor calici din

Roman. A dat pungi breslei cioclilor din Iaşi ! A dat. Şi de cele două vădane Alexandra şi Maria ce aveţi de spus ? Se înfruptă şi ele din mila domnească ? Se înfruptă. Şi măcar de-ar fi ceva de capul lor ! Dar sînt sfrijite şi nici măcar ţîţe nu au.

„Auzi-l şi pe Costachi ! Nu l-a orbit cu totul caftanul de mare comis. Şuguieşte el despre cele două vădane, dar îl arde că mila lui Dumitraşcu nu se îndreaptă spre fețele boiereşti, ci spre ale altora. Şi are dreptate. Vorbeşte, iar faţa cu falduri de grăsime i s-a făcut roşie ca un rac fiert. De n-ar crăpa în poloboc ! Ar rămîne Moldova fără mare comis. N-ar fi supărare pentru Dumitraşcu. Ar pune om de-al lui în loc. Dar vel-logofătul Nicolae de ce tace ? Nu l-a usturat cînd taică-său a fost descăpăţînat de Constantin-vodă ! A uitat el oare ?"

— Vel-logofete, pari bolnav, sau apa te suge prea tare ? Bun şi feredeul. Tot ce-aduce turcul e bun.

— Nu chiar tot, boier Iordachi. Gîndeam. Gîndeam la ce spusese Dumitraşcu-vodă, la Sfîntul Neculai, cînd l-a uns preasfinţitul Ghedeon : „Poftesc pre cei mai bătrîni — ca nişte părinţi, pre cei de vîrsta mea — ca pre nişte fraţi, pre cei mai tineri — ca pre nişte fii..."

...„Şi n-ai vrea să zici, vel-logofete Nicolae, că l-ai crezut ? La început, fiecare domn te unge cu cuvintele. Mai tîrziu... Dar nu mai ai încredere în nimeni, vel-logofete, pentru a-ţi spune gîndurile. Şi ai dreptate. Şi eu tac chitic. Ce-i cu Catargiu de s-a aburcat pe buza polobocului ? Pe perii negului de pe vîrful nasului i se preling picăturile de apă. Şi are ochii roşii ca de iepure."

— Bre, nu se află alt cap mai luminat ca al lui Dumitraşcu-vodă în această parte a lumii. Auziţi ? I s-a dus vestea şi la Stambul.

...„Abia a rostit prostia Catargiu, şi braţele păroase i s-au şi desprins de poloboc. L-a înghiţit din nou apa. I se

mai văd doar ochii de iepure. Mare dobitoc. L-a auzit pe Nicolae ce-a spus şi de îndată a întors-o şi el, nu cumva să ajungă la urechile lui Dumitraşcu că s-a plîns de scăderea birului steagului şi că visteria e goală. Şi-şi zice boier ! Scîrnăvia ! Dar n-o să scape. Chiar eu am să-i spun lui Dumitraşcu. Atîta putere mai am pe lîngă feciorul răposatului Constantin. Şi pe taică-su, şi pe el eu i-am făcut domni."

Un val de aburi năvăli. La început, nu se putu desluşi cine a intrat. Abia cînd glasul gros, hodorogit al celui venit se auzi, îşi dădură seama că era marele hatman Jora.

— Boieri, vă arde de baie, hai ? Şi în Iaşi s-a petrecut o nouă blestemăţie.

— Cum ?

— Ce ?

— Baţi cîmpii !

— Fostul mare-logofăt Buhuş e scos din tîrg numai pe un cal călare, fără slugi, fără nimic, fiindcă, n-a împlinit porunca lui Dumitraşcu.

Nicolaie Costin ieşi cel dintîi din poloboc. Se auzi glasul său liniştit, rar :

— Ocarnică faptă. Pentru pricină mică a batjocorit pe un boier mare.

Iordachi Ruset zîmbi. Nu se înşelase. Ştia de acum că-l va avea alături pe Neculai.

Stătea în faţa oglinzii de Veneţia. Numai o minune scăpase această amintire a tinereţii şi familiei sale. Îşi întinse mîinile lungi, osoase, spre apa oglinzii. Degetele se strînseră cu un fel de disperare : desluşise cîteva pete mici, cafenii. În vremea din urmă se simţea rău. Îl durea în coşul pieptului. Bea apă peste măsură de mult. Uneori, îl apuca ameţeala. Şi ochii... ochii îl lăsau. Mai ales, nu mai putea

scrie la lumina lumînării. Slovele se închirceau, apoi se lățeau, intrînd unele în altele.

În spatele său, ușa se deschide ușor. Desluși chipul căpitanului Pricopie. Îl vedea prin oglinda de Veneția. Rămase împietrit în ușă. Pe fața cenușie, ca de criță, a căpitanului, nu se putea citi nici un gînd. Pe Pricopie i l-a adus omul său de încredere, căpitanul Ignat, care acum îi era un fel de umbră credincioasă.

— Ești gata, Pricopie ?

— Gata, măria-ta.

E gata. Dar nu știe pentru ce. De fapt, în mîinile acestui om poate stă soarta lui și a Moldovei. Nu știe și va trebui să nu știe niciodată.

— Te așteaptă drum lung, Pricopie.

— Sînt învățat, doamne.

— Pînă la Luțk în Volinia.

Și de data asta fața i-a rămas împietrită. A ales bine Ignat. Omul acesta să-l tai și n-ar scoate pe gură taina care i se va încredința. Îi va spune doar că-l va însoți Sava Vladislavovici Raguzanul, omul de taină al țarului Petru. Va duce cartea și atît. Cînd se va înapoia, va purta o alta. Contele Tolstoi i-a spus limpede la Stambul : Vlădica Muntenegrului se va ridica. Și harambașii din Serbia, Macedonia și Herțegovina.

Poate Tolstoi umfla înadins lucrurile. Dar el bătuse cu piciorul pămînturile astea cînd cu Petrovaradinul și văzuse cu ochii lui nemulțumirile creștinilor. Știa chiar de la Poartă că adăpostul dat de otomani la Bender regelui svezilor, Carol al XII-lea, stătea ca un ghimpe în inima lui Petru. Pe de altă parte, moscalii țarului, ținuți în Polonia pentru alungarea svezilor, erau o amenințare fluturată Porții. Într-un fel sau altul, războiul trebuia să vină. A sosit și ceasul ca Moldova să-și scuture jugul. Trecuse vremea otomanilor. Rușii erau cei care se ridicau. Oare boierii de partea cui

sînt ? De Neculce ştie că negreşit e împotriva turcului. Dar vulpoiul de Iordachi Ruset şi ceilalţi ? Va trebui să-i încerce.

— Asta-i cartea, Pricopie. Te va însoţi neguţătorul Sava. Îl ştii ?

— Da, măria-ta.

— Cartea va fi dată numai Ţarului Petru.

— Aşa va fi, doamne.

— Drum bun şi noroc, Pricopie.

— Să dea Dumnezeu, măria ta !

A ieşit Pricopie. Mai avea să-i spună ceva ? Nu. Mai bine nimic. Ajungea cartea. Dumnezeule, iarăşi durerea din coşul pieptului ! Şi ameţeala...

Se lăsă uşor pe scaunul de lîngă oglindă. Îşi sprijini capul de policioară închizînd ochii. „E mai grea domnia decît am crezut eu ? Eşti nebun, Dimitrie ? Douăzeci de ani ai aşteptat-o şi acum ? Da, dar Ţara Românească ? Brîncoveanul ! Dacă Brîncoveanul se va încăpăţîna să rămînă de partea turcului, atunci Moldova şi Ţara Românească... Ce durere afurisită ! Surdă şi fără leac. L-am urît pe Brîncoveanul şi încă îl mai urăsc. I-am dat însă veste prin Teodor Corbea să se ferească de capcanele otomane. Oricît de ticălos ar fi, datoria de creştin mi-am făcut-o. Încă puţin şi-mi voi da pe faţă gîndurile. Ţara va afla încotro îşi va avea drumul."

Un val de aer adie dinspre uşă. Îşi ridică fruntea.

...„A venit Neculce, vel-spătarul. Singurul boier de încredere. Poate şi Luca, cumnatu-său. Ce sprîncene stufoase are ! Buza de jos e mai groasă decît cea de sus. Şi atîrnă. Ce mi-o fi spunînd de-i scapără ochii de supărare ? A, mitropolitul Ghedeon şi hatmanul Jora au trimis solie la ţar ca să mă pîrască ! Ce-au zis ? Că Dumitraşcu-vodă e ca şi un turc şi se ţine cu turcii ? Mulţumesc Celui de Sus că s-a

întîmplat aşa ! Înseamnă că boierii Moldovei vor fi una cu mine. Şi, totuşi, Jora, uiţi că eşti mare hatman. Solia ta va ajunge la urechea turcului. Deşi te preţuiesc, va trebui să laşi marea hătmănie. Te voi înlocui, Jora. Şi te voi schimba tocmai cu acest boier din faţa mea, cu vel-spătarul Ion Neculce. Cum ? Şi Iordachi Ruset m-a pîrît ? Cui ? Turcului ? Păcat ! Păcat pentru ţară şi pentru el. Nu-şi dă seama, ticălosul, că alt vînt bate acum în lume ? Trebuie să-i spun lui Neculce că am trimis solie la ţar. Cu mîna mea am scris tratatul care mă va lega de moscali. Ţie, boierule, n-am să-ţi arăt decît copia schimbată. Schimbată înadins, pentru a potoli grijile boierimii moldovene."

— Citeşte, vel-spătare, cartea asta !

...„De ce te încrunţi, Neculce ? Nu te aşteptai să fiu alături de ţar. Oare tu nu urăşti la fel pe cei care au muls ţara atîta amar de vreme ? Ai început să te luminezi ? Aha, ai ajuns tocmai acolo unde scrie că domnul pe boieri să nu fie volnic a-i pierde, orice greşeală ar face, fără sfatul tuturor şi fără iscălitura mitropolitului ! Dar nu ştii,vel-spătare, că în tratatul adevărat stă scris că după vechiul obicei moldovenesc, toată puterea să fie la domn. Da, vel-spătare, să înceteze odată lupta asta între boieri ca între cîini. Ştefan cel Mare n-a fost niciodată la voia boierimii ! De ce-mi săruţi mîna, vel-spătare ?"

— Doamne, şi trebuie să tac ?

— Da, mare hatman Neculce, încă trebuie să taci.

— Cum ai zis, măria-ta ? Mare hatman ?

— Jora a vorbit fără să ştie nimic şi prea repede. Asemenea păcat nu se iartă. Du-te, hatmane, şi vezi-ţi de treburi.

„În viaţa mea n-am văzut un om mai uluit. Şi durerea asta afurisită ! N-a zis nici pîs cînd a citit că domnia Moldovei se va trece din tată în fiu. Oare ce-a gîndit atunci ? Iarăşi ameţeala !"

Își sprijini din nou fruntea pe colțul mesuței. Părea că totul se învîrte în jurul său. Închise ochii. După cîtva timp, simți pe umăr atingerea unei mîini și, apoi, glasul Casandrei, venind de departe, ca dintr-o altă lume.

Nu, nu-l doare nimic. E numai obosit. E adevărat : n-a mai văzut copiii de mult. Domnia e grea. Să nu-și facă griji. Va veni și rîndul Țării Românești. De ce n-o scoate pe Maria din casă și o lasă să stea mereu cu nasul în cărți? Da, se bucură că și Antioh are tragere de inimă spre învățătură. Dintre copiii lui, aceștia doi par mai răsăriți. Îl va lăsa pe Antioh urmaș în scaunul Moldovei. Dar mai e vreme pînă atunci. Va vedea el ce e de făcut. Parcă iarăși s-a schimbat ceva în Casandra. Marmora Cantacuzinilor a reapărut. Ca doamnă a țării nu vrea să i se uite stirpea. Oglinda de Veneția ! Simte că, dacă oglinda asta s-ar sparge, sau ar pierde-o, ar muri și el. De ce nu se duce Casandra ? Parcă are să-i spună ceva. Bine că i-a trecut durerea din coșul pieptului.

Se ridică. O prinde pe Casandra de umeri.

— Cu tine e ceva.

— Dumitrașcule... Victorița Ruset... s-a călugărit...

Abia termină cuvintele și izbucni în plîns. Domnitorul Moldovei îi sprijini capul ușor pe umărul său și-i asculta tăcut plînsul.

Zăpușeală ! Mare zăpușeală în Iași ! Dar cine mai băga în seamă asemenea nimic ? De ce Dumnezeu l-a pus țarul în capul mesei, pe domnul nostru, pe Dumitrașcu ? Mare cinste. Și-a tras și el un scaun în dreapta domnului. Degeaba, că tot împăratul e mai înalt decît toți oamenii, iar nu gros, rotund la față și cam smead. Nu știu ce-o vorbi acum cu Dumitrașcu, dar cam aruncă din cap fluturînd. La

fel a făcut şi ieri, în faţa monastirii Golia, despre care a spus că are trei feluri de meşteşuguri : leşesc, grecesc şi moschicesc. Numai Dumnezeu ştie dac-o fi adevărat. Altfel, nu-i om cu mărire şi fală, ca alţi monarhi. A umblat pre jos, fără alai, ca un om prost. De minune cîte mai poţi vedea şi învăţa ! Laudă vinul de Cotnari foarte. Fireşte că-l laudă, că o asemenea licoare nu se mai află. Şi soarbe vinul cel cu pelin, mirîndu-se că spre partea lor nu se face. Halal om !

— Îţi place, hatmane Neculce, ospăţul ?

Iordachi Ruset e tot cu venin împotriva lui şi a lui Dumitraşcu. Parcă pentru ce altceva a căzut din senin cu întrebarea ? Îi uscat ca un ţîr şi rău ca un lup.

— Îmi place cît şi dumitale, boier Iordachi.

Cînd alaltăieri a adunat Dumitraşcu pe cîţi boieri mai rămăseseră lîngă dînsul şi le-a spus că a chemat pe muscali, numai otrăvitul de Iordachi a zis : „Te-ai cam grăbit, măria-ta, cu chematul muscalilor."

— Ştii, hatmane, că de acum înainte, în Moldova, domnul va fi veşnic, pe neam ?

— O fi, dacă zici dumneata, boier Iordachi.

„Vei fi crezînd că nu ştiu, hai ? Asta te roade. Prost eşti, boier Iordachi. Ai îmbătrînit şi te-ai prostit. Dumitraşcu a şi aflat, bre, că te-ai dus cu pîră la ţar, luîndu-i pe lîngă tine pe Racoviţă şi pe banul Zmucilă. Zadarnică osteneală. Trebuie să se curme o dată zavistiile ! Şi tare mi-i teamă pentru căpăţîna ta, dacă-i ţine-o tot aşa înainte. Şi răbdarea, şi bunătatea au o margine.

S-a ridicat împăratul şi l-a prins în braţe sărutîndu-l. Doamne, orice-ar fi, ai grijă să fie bine Moldovei ! De ce s-au ridicat toţi ? Să mă ridic şi eu. Dumnezeule, a venit Toma Cantacuzino ! Lîngă el e şi Toader Corbea din Braşov. O linişte ca de prohod. Nu-mi aud bine urechile ?

Brîncoveanul umblă cu vicleşug şi e de partea turcului? N-a îngăduit celor optspreceze mii de sîrbi să treacă prin Ţara Muntenească?"

— Te-ai făcut alb ca varul, hatmane Neculce!

— Mai bine aşa, decît neagru ca pămîntul, boier Iordachi.

Dar dacă Brîncoveanul, mai înţelept decît moldovenii, aşteaptă de partea cui va înclina cumpăna, pentru ca apoi să intre în luptă?

X

De două ceasuri era hurducat în fundul butcii cu două roţi, a Katerinei, ţiitoarea lui Petru. Îşi ţine pumnii strînşi lîngă dinţi, privind fix, de fapt fără să privească. Umilinţă, disperare, spaimă. Tot ce clădise în douăzeci şi patru de ani se prăbuşise în două zile. De ce ? De ce ? ! Văzuse cu ochii lui că Turcia e un putregai. Şi totuşi... A avut Brîncoveanul dreptate. Nu s-a repezit. A aşteptat. Şi el... Da, ţarul nu l-a predat marelui vizir Mehmed Baltagi-paşa. „Aş putea da turcilor toată ţara pînă la Kursk, pentru că îmi rămîne nădejdea de a o recuceri, dar nu pot nicidecum să-mi calc credinţa şi să predau pe un principe care şi-a pierdut domnia pentru mine." Frumoase vorbe. Peste cîteva sute de ani istoria le va repeta. Dar, acum, ce i-a mai rămas de făcut ? Copiii ? Casandra ? I-a lăsat lîngă Iaşi, la Cetăţuia. Au intrat osmanlîii şi acolo ? În Moldova nu mai poate rămîne. I-a rămas numai Rusia. Va aştepta.. Roata norocului se va întoarce. Atunci va lua şi domnia Ţării Româneşti. Mare lucru să nu fi fost ridicat Antioh, frate-său, la Istanbul şi înfundat în beciurile de la Ediküle, pentru hainirea sa. De fapt e un nevinovat. De ce a pierdut lupta ? De ce ? Dum-

nezeule ! Şi copitele cailor de la butcă sună înfundat, ca loviturile de tun. „Ce faci cu tunurile, generale Ianus ? De ce nu tragi ? ! Ţarul te-a trimis cu patru mii de oameni în avangardă. Te-au speriat de pe malul celălalt al Prutului hoardele tătărăşti ? Nu, n-ai făcut rău c-ai trecut apa la Gura Sărăţii. De ce stai la îndoială ? Dă-o încolo de basma roşie şi nu-ţi mai şterge atîta fruntea asudată ! Ah, ticălosule, trimiţi solie la ţar întrebîndu-l ce să faci, fiindcă el a rămas prea mult în urmă ? Luptă ! Nu vezi focurile pe cîmp, ca stelele ? Turcul nu ştie că sînteţi numai patru mii. Şi e noapte, şi turcului nu-i place să lupte pe întuneric. Ştiu eu de la Petrovaradin."

...„Ce s-a întîmplat cu copiii ? Maria ? ! Antioh ? ! Ei doi sînt ai sufletului meu, Şi Iordachi Ruset a trădat. L-am băgat la beci. N-o să-l las la Iaşi. Am să-l iau cu mine în Rusia, să moară acolo !"

...„Aşa, Pricopie ! Loveşte cu paloşul ! Ignate, vezi că se avîntă unul din coastă ! Dumnezeule, te-a lovit ! Primeşte şi tu, liftă, moartea de la domnul Moldovei. Nu te lăsa, Pricopie ! Neculce ! Aşa, hatmane ! Taie în lupi ! Mărite Petru, domnul Moldovei şi-a făcut datoria. Avangarda lui Ianus a scăpat aproape teafără !"

.....Casandro, încă nu e totul pierdut !"

...„Şi, acum, în butca asta afurisită a ţiitoare'. Cîtă umilinţă ! Şi totul, pe pămîntul prea răbdător al Moldovei. Dar dacă a intrat turcul în Iaşi ? Mario, copila mea !"

...„Să gonim, măria-ta ! Să gonim spre pedestrimea generalului Repin. Dumnezeule, au rămas două care cu galbeni în urmă ! S-au repezit tătarii ca lăcustele... M-aţi vrea şi pe mine, domnul Moldovei, hai ?"

...„De ce te-a chemat, hatmane Neculce, ţarul ? Cum ? Vrea să scape din strînsoare şi să ia drumul Transilvaniei ? Şi Moldova cum rămîne ? Brîncovene, bine ai făcut Brîncovene !"

De jur-împrejurul nostru, osmanlîii !

...„Voinici, care dintre voi se va furişa prin strînsoare şi va ajunge la doamna Casandra la Iaşi, va avea de la mine două sute de galbeni ! Două sute ! Şi mai mult ! Şi viaţa mea. Nimeni nu vrea. Fiecare aşteaptă moartea ca vita la tăiere. O, unde sînteţi oşteni ai lui Ştefan cel Mare ? Pricopie, nici tu ? Cum ? A căzut şi Pricopie ?"

...„Şi cum mai hurducă ! Cum mai hurducă butca asta afurisită a Katerinei. Copitele ! Copitele ! Tulbuhanele ! Policala, ce cauţi aici, Policala ? Ai fost tot timpul ? Ţi-a fost teamă c-am să cad înjunghiat ? Ce veste mi-aduci ? Cum ? De ce ? ! A cerut ţarul pace ? Totul e pierdut. E pierdut..."

Şi, acum, această butcă ! El, Dumitraşcu Cantemir, să scape ascuns lîngă Katerina, ţiitoarea lui Petru... Muierea lui Johann Rabe, cuirasier al lui Carol al XII-lea ! A ridicat-o din glod Alexandru Menşikov. De-acolo, a trecut în patul ţarului. Şi acum e ca o ţarină !

În butca cu două roţi a Katerinei, domnitorul Moldovei se ghemuise cu ochii uscaţi. Plîngea ascuns, pe dinăuntru.

Nu adia nici o boare. Mesteacănul sub care descălecase părea împietrit. Frunzele, încărcate de colb. La cîţiva paşi, Neculce. Cantemir abia reuşise să-i scoată pe ai lui din Iaşi. Rădvanul cu Casandra şi copiii rămăsese mai în urmă, păzit de un pîlc de moldoveni. Îl urmaseră în Rusia peste trei mii de suflete. Care au vrut. Trimisese în faţă şi pe de lături călărime, ca nu cumva să muşte tătarii. Ţarul se îndreptase spre Moscova, după încheierea păcii cu turcul. Trebuia să-i trimită veste de îndată. Acum, i se aduse cele trebuitoare scrisului. „Soarta noastră e în mîna domnului." Ar fi trebuit să scrie : „în mîna măriei-tale", căci aşa stă-

teau cu adevărat lucrurile. Totuşi, era mai bine să pună şi deasupra lui, şi deasupra lui Petru pe Dumnezeu. „Îţi cer, mărite ţar, ca în starea mea de rătăcitor să ştiu ce nădejde mai pot avea." Semnă. Puse pecetea. Chemă solul.

În aceeaşi clipă, se auziră strigăte. Dumitraşcu încălecă. Alături, marele hatman Neculce. Se liniştiră. Se apropia un sol din partea ţarului, cu carte către domnul Moldovei.

Degetele lungi mîngîiară hîrtia. Era numit principe serenisim al Rusiei. Principe serenisim ! O boare iscată ca din nimic clătină frunzele mesteacănului. I se dădeau şi case de piatră la Harkov. Curţile şi satele fostului general Sidlovski erau acum ale lui, ale domnului Moldovei. De ce tocmai ale lui Sidlovski ? Îşi va face de la început, pe pămînt străin, un duşman de moarte.

— Neculce, cu ce a păcătuit generalul Sidlovski ?

— După cîte ştiu, măria-ta, a trecut cu hatmanul Mazeppa de partea rigăi Carol.

Atunci, nu e nici o primejdie. A trădat. Petru nu iartă. A aflat-o întreaga Europă. Îi dă dreptul de judecată asupra tuturor celor care-l însoţesc. Se va naşte lîngă Harkov o mică Moldovă. Senatul a hotărît : va primi o pensie anuală de 6000 de ruble ! Pentru început, nu era rău.

Din urmă, ajunse rădvanul cu Casandra. Îi spuse vestea. Urmaşa Cantacuzinilor îşi opri însă ochii pe un dar trimis de ţar : un portret al acestuia încadrat în pietre preţioase.

— Şi noi ce dar îi vom trimite ?

— Nu ştiu.

— Am adus cu mine, de la Iaşi, oglinda de Veneţia.

— De la mama ? Niciodată !

XI

Ningea de trei zile. La început, viscolul spulberase tot. Porțile zdravene ale conacului lui Sidlovski fuseseră și ele zgîlțîite, dar rămăseseră întregi. Cîteva șipci din turla bulbucată a foișorului se desprinseseră. Cum s-a potolit viscolul, Dumitrașcu a și dat poruncă să se repare stricăciunile. Prin țipla unei ferestre urmărea cum munceau țăranii. Cu cușmele trase peste sprîncene și în zăbune de aba încinse cu rafie, oamenii se mișcau sprinteni, încercînd să alunge frigul. Nu era de glumă cu boierul cel nou! Parcă era mai aprig chiar decît blestematul de Sidlovski. În afară de cazaci, se plîngeau chiar moldovenii lui că se purta ca un zbir. Trecea călare prin satele unde se așezaseră oștenii lui și, dacă-i găsea bînd sau lenevind, se făcea foc și pară. Pe doi căpitani i-a dat ca oșteni de rînd și a pus să-i bată cu vergile, fiindcă îngăduiseră ca în polcurile lor să se fure. E pirpiriu și nu prea înalt de stat, dar are o mie de draci în el. Și cazacii, și moldovenii au trimis jalbă la prealuminatul Petru Matveevici Apraxin, că nu mai puteau îndura asemenea bici pe viețile și spinările lor. Degeaba! E omul țarului și gata! De cînd s-au plîns lui Apraxin, țarul a trimis

pe comisarul împărătesc Baturin pe lîngă domnul Moldovei. Să-l păzească de răutăți. Se zice că din primăvară, din porunca lui, se vor porni alte munci. Mare pedeapsă a lui Dumnezeau ! Vrea dumnealui să se dărîme casele din lemn din Harkov și, în locul lor, să se clădească numai din piatră. Parcă cele din lemn nu sînt bune ? Și, ce dacă mai ard din cînd în cînd ? Lemn se poate aduce berechet. Acum i-a trăznit că morile de pe apa Donețului nu sînt folosite cum trebuie ! Era nevoie de veneticul ăsta să se smintească lucrurile din locul lor, așa cum rămăseseră de la părinți ?... Și-a pus în cap să nu-i lase în liniște nici pe cei cu velnițe, nici pe cei cu cazane. Să se ducă dracului de unde-a venit ! Și țarul, prea îi caută în coarne...

Lucrau molcom ca și fulgii care acum cădeau liniștiți acoperind bogat totul. Dumitrașcu îi urmărea prin țipla ferestrei. La început, s-a bucurat că țarul i-a hotărît Harkovul, unde să rămînă cu moldovenii lui. Era mai aproape de țară. Putea trimite și primi, pe ascuns, solii. Orice mișca în Moldova știa și el. Brîncoveanul reușise din nou să iasă basma curată. Brîncoveanul are cap. Totdeauna a avut cap. Țara Românească a scăpat necălcată : nici turcul, nici tătarul, nici polonul n-au pus piciorul acolo. În schimb, sărmana Moldovă... O mai fi trăind Antioh în Edikiüle, unde l-a aruncat mînia sultanului ? Va trebui să facă și pentru el ceva. Și cîtă deosebire între Istanbul și acest capăt al lumii ! Acolo, ninge o dată în ianuarie, o zi, două, și gata ! Aici, totul e încremenit, înghețat, pustiu. Nici o minte luminată, cu care să schimbe o vorbă. Doar Maria... Maria e nădejdea lui. Și, poate, Antioh. Policala nu vrea să mai știe nimic. Toată ziua îl vezi bosumflat și nemulțumit. Poate are dreptate : nu aici, la Moscova ar trebui să stea. Acolo se hotărăsc toate. Și Casandra s-a întors la felul ei de altă dată : posomorîtă și ascunsă. Pare că sufere de o boală. Pielea obrazului din albă s-a făcut cenușie. Ochii i s-au dus în fun-

dul capului. Se usucă de vie. Nu se plînge de nimic. Mîngîie copiii şi priveşte undeva în gol. Nu scoate însă nici un cuvînt de suferinţa ei ascunsă. Tot timpul a ferit-o de necazuri. Şi pe ea, şi pe copii. Ce rost ar fi avut să-i mai spună că, nici după jumătate de an, porunca ţarului nu fusese împlinită ? Procesul cu generalul Sidlovski părea fără de sfîrşit. Cazacii mîrîiau. Moldovenii îşi făceau de cap. De ce s-au deschis porţile ? A intrat un călăreţ. E atît de alb, încît era să nu-l recunoască. Neculce ! E singurul cu care se mai poate înţelege. Vrea să se apuce şi el să însemne o cronică a Moldovei. S-o ducă mai departe, de unde a lăsat-o Miron Costin !

— Ce-i, hatmane ?

— Măria-ta...

De ce priveşte în jos ? Zăpada nu i s-a topit de pe sprîncene. O fi sosit vreo solie din Moldova ?

— Măria-ta, nu mai pot...

Iar s-a oprit. N-am să-l ajut cu nici o vorbă ! Să scoată o dată din el tot ce are să spună !

— Măria-ta, să ierţi... mă arde dorul... Plec în Moldova...

— Cum ? În vreo solie poate.

— Nu, doamne. De tot.

Whithworth, omul Engliterei la Petersburg, avea mult de lucru în primele zile ale lunii aprilie din 1712. Aduna ştiri de pe unde putea, pentru a le trimite peste ape.

Deşi slab ca un ţîr, Whithworth nu obosea niciodată. Anikita Ivanovici Repin îşi bătuse joc odată de mustaţa lui, spunîndu-i muscă. Măcar de şi-ar lăsa mustăţi şi barbă ca ale boierilor de altădată din Rusia ! Dar aşa... Lui Whit-

hworth nu i-a păsat de batjocura lui Repin. El era bucuros că-şi poate face treaba mai cu folos decît alţi ambasadori. La cneazul Cerkaski, în seara aceasta, va veni ţarul. Nu vor lipsi feldmareşalul Şeremetiev, Petru Matveevici Apraxin, înfumuratul de Repin... Tot tacîmul va fi întreg. Dar ce caută şi prinţul Cantemir ? Din ce cauză l-a chemat şi pe el ţarul ? Prinţul ăsta a pierdut tot. Şi, pe faţa lui, nici o urmă a nenorocirilor. Fiindcă învăţase la Istanbul să-şi ascundă atît de bine gîndurile ? Sau uitase totul datorită moşiilor cu care-l înzestrase ţarul ?...

Whitworth n-a reuşit să afle nimic în casa cneazului Cerkaski. Cantemir a venit însoţit de medicul său, Policala. După ce ţarul a schimbat cîteva vorbe cu ceilalţi, l-a luat pe Cantemir într-o altă încăpere, unde au rămas numai ei singuri. Pe urmă, s-a băut pînă în zori. Nu s-a aflat nimic, mai multe zile. Whitworth a alergat la rezidentul saxon Weber. Acesta s-a foit în scaunul adus tocmai din Olanda, făcut pe măsura greutăţii sale, fiind omul cel mai gras din Petersburg. Nu, nici el nu ştia ce se vorbise. Ochii mici şi vii ai iscusitului Weber s-au închis pentru o clipă.

— Cantemir, zici ? Cel care a stat peste 20 de ani la Stambul ?

Lucrurile erau limpezi. Ţarul avea nevoie de oameni care cunosc pe otomani. Dar de ce avea nevoie ţarul de astfel de oameni ? Iarăşi era limpede...

— Crezi că se va porni războiul împotriva păgînului ? întrebă Whithworth.

— Am zis eu asta ? Să creadă domnia-ta ce vrea !

A plecat Whithworth de la Weber cu un fel de ghimpe în inimă. Englitera nu iubea pe turc, dar ştia că ţarul, cu mîna lui, muncise şi făurise o flotă care-şi căuta ieşire spre marea cea caldă. S-a mai întîmplat asta şi la începutul veacului. Noroc că nu reuşise.

După cîteva săptămîni, s-a auzit că Senatul a hotărît ca în vară să se înceapă războiul cu păgînul.

Nu mai era vreme de pierdut! Whithworth n-a mai trimis nici o solie. A plecat singur spre Englitera. Cu orice preţ trebuia trezit din somn Carol al XII-lea.

În casa cneazului Cerkaski, Dumitraşcu l-a luat şi pe Policala. De cînd cu plecarea lui Neculce, nu-i rămăsese nimeni mai apropiat. I-a hotărît lui Policala ca, tot timpul serii, să rămînă numai în preajma Katerinei. Aceasta îl însoţea pe ţar pretutindeni. Chiar şi în cele mai tăinuitoare întîlniri cu oamenii săi. Cînd ţarul l-a chemat în încăperea alăturată numai pe Cantemir, Katerina a dat să intre şi ea. Petru i-a făcut semn să rămînă afară. Katerina a zîmbit şi l-a prins de braţ pe Policala, depărtîndu-se.

Ţarul l-a poftit pe Cantemir să şadă. S-a aşezat şi el. Obrazul lui Petru se boţise. Doar ochii aveau ceva de fier în ei. Au băut. I-a povestit ce scîrbit e el de politica europeană. Toţi, cu vorba, erau împotriva turcului. Dar fiecare trăgea sforile în felul său. Cîinele de Carol s-a năpustit ca un turbat. Încet-încet, l-a pus cu botul pe labe. Carol a trecut marea, însetat de trofee. El lupta ca Rusia să poată trăi. Aşa nu mai merge. A văzut în alte părţi ale Europei cum trăiesc oamenii. Mărfurile Rusiei se vînd pe un preţ de nimic. I-a trezit din somn pe neguţători. Au început să se mişte. Lucrurile s-au urnit. Şi pe boieri i-a zgîlţîit. Unii s-au răzvrătit. Le-au căzut căpăţînile. Chiar în neamul lui au fost unii care... A tăiat. Fără milă! Altcum nu se putea. Lenea, prostia, desfrîul trebuiau stîrpite. Dacă ar fi cu ochii numai pe ţară, ar mai merge. Dar svedul s-a înţeles cu turcul. El l-a lăsat pe turc în pace, să-l poată pune cu botul pe labe pe Carol. Dar cîinele nu-i prost! Cîinele vrea ca

el, Petru, să fie muşcat din două părţi. Nu peste mult turcul se va repezi. Hoardele tătărăşti sînt gata lîngă Crîm. Muşcă şi ele cînd nu te aştepţi. Crîmul trebuie să cadă! Înainte de a veni turcul prin acele părţi, trebuie să fie linişte. Să aibă mîinile libere !...

Îl privea pe Petru frămîntîndu-se. Se ridicase. Lung şi slab măsura cu picioarele cît nişte picioroange, încăperea. Cantemir şi-a împreunat degetele lungi. S-a stăpînit. Voia să vadă pînă unde merg gîndurile lui Petru. Despre Moldova nu scosese nici un cuvînt. Uitase oare cu totul făgăduielile? Sau şi acelea fuseseră numai vorbe? Ah, Brîncovene, Brîncovene, cum ai ştiut tu... Păcat că trebuia să tacă. Dar i-ar fi spus ţarului cît de greu e pentru o ţară mică, ca Moldova, dacă aşa de greu e pentru Rusia.

În Moldova era pe deasupra şi jugul păgînilor. Domnul era la cheremul boierilor şi, chiar dacă ar fi fost de bună credinţă, n-ar fi putut face nimic. Lenea şi prostia trebuiau şi acolo stîrpite.

Petru s-a aşezat din nou. Îşi privea mîinile lungi, ciolănoase, pe care se deosebeau arsuri de fier roşu. Mîinile astea încărcaseră tunuri împotriva Narvei.

Da, va porni spre Crîm. El, prinţul Cantemir, ce crede?

— Socoteala e bună, măria-ta, dar cu cazacii zaporojeni şi cu cei de la Don ce faci?

Cantemir pîndea cu genele lăsate. Fără să-l vadă pe omul dinaintea lui, îi aştepta numai glasul. El pusese întrebarea în aşa fel, nu numai fiindcă zaporojenii erau nemulţumiţi, ci pentru a-l aduce pe ţar mai aproape de Moldova.

— Oştile de calmuci şi cazaci, sub comanda prinţului Cantemir, vor ataca Crîmul şi-l vor cuceri. Pentru asta, va trebui să te muţi de la Harkov la Moscova.

— Mulţumesc, măria-ta! Aşa va fi.

Au ciocnit. Vestea l-a uimit pe Cantemir. L-a pătruns ca un fel de bucurie caldă. Oricum, războiul cu otomanii va porni. Şi astfel, Moldova...

Cînd a ieşit din casa cneazului Cerkaski, Policala i s-a alăturat tăcut.

— Afurisită femeie şi Katerina ! A încercat să mă tragă de limbă despre tine şi familia ta.

— Nu mă miră.

— Spunea că ar avea şi ea nevoie de un medic bun.

Straşnică idee ! Şi chiar Katerina a dat-o. Policala, în preajma Katerinei, ar însemna cel mai credincios izvor de ştiri pe care l-ar putea avea din preajma ţarului. Va trebui să se mai gîndească la asta. N-ar fi rău să-l cedeze Katerinei pe Policala, deşi îi va simţi lipsa.

— Dumitraşcule, ce-a vrut ţarul ?

— Nimic deosebit.

Totuşi, trebuia să-i dea o explicaţie. Policala e prea isteţ ca să nu-şi dea seama prin acest răspuns nepotrivit că îi ascunde ceva.

— M-a sfătuit să mă gîndesc asupra unei istorii a turcilor.

L-a lăsat pe Policala la Moscova

Abia sosit la Harkov, a chemat-o pe Casandra, înainte de a vedea copiii.

— Am o veste mare. Casandro ! S-ar putea să se schimbe ceva în viaţa noastră. Deocamdată ne vom muta la Moscova.

— Ştiu.

Casandra, pămîntie şi cu ochii arşi, îi întinse o hîrtie împăturită.

— Un om al Cantacuzinilor a trimis-o cu sol tăinuit de la Istanbul. E o copie după scrisoarea trimisă de Şafirov, care acum e la Poartă, ţarului Petru.

Şafirov, ministrul trebilor din afară, la Istanbul !

Din cauza asta n-a fost la cneazul Cerkaski !...

Despături hîrtia. Nu-i venea să-şi creadă ochilor : „Pe Cantemir să-l duceţi de la Harkov la Moscova, pentru ca duşmanii să nu ştie nimic de dînsul şi să nu se aţîţe Poarta Otomană. Iar pe Domnul Moldovei, după purtarea sa veche de la Constantinopol, să nu-l credeţi întru nimic."

Se aşeză împietrit. Alături, Casandra în picioare, roasă de boală, mai avu puterea să-şi pună degetele galbene pe umărul lui.

Lumînările de la capul catafalcului sfîrîiau. În biserica grecească de la Moscova se adunaseră puţini oameni. Numai dintre cei care cunoscuseră într-un fel stirpea cantacuzinească a răposatei. Într-o dimineaţă de octombrie au găsit-o pe Casandra în patul ei, moartă. Îşi presimţise sfîrşitul, deoarece dintre degete abia i-au putut zmulge o iconiţă de argint, care înfăţişa pe Sfîntu Gheorghe străpungînd balaurul. Casandra o moştenise de la taică-său, Şerban-Cantacuzino. Ultimele două săptămîni nu mai suferise pe nimeni în apropierea ei. Nici măcar pe copii. Acum se odihnea cu obrazul alb. Oasele feţei, subţiri, îi ieşiseră mult în afară. Dacă n-ar fi fost lumînările din jur, ai fi putut crede că-i o sculptură bizantină, din marmoră, dinainte de iconoclaşti. Murise cu buzele strînse şi încruntată. Ca o urmaşă a împăraţilor Paleologi. Lîngă ea, în picioare şi, în bătaia lumînărilor, galben, Cantemir. Se mai trăsese la faţă. De trei luni se mutaseră în Moscova. S-a dus singur să-şi vadă satele date de ţar : Glodnevo, Solomino, cu o mie de curţi ţărăneşti, Koneriţki, cu o altă mie de curţi de şerbi. Casandra n-a venit. Cînd a chemat-o, l-a privit lung, şi-a strîns buzele şi a intrat ţeapănă în încăperea ei. Bolotnikovo şi Utkovo, sate din preajma Kurskului, nici Cantemir nu le călcase. N-a mai

avut răgaz. Toată Moscova fierbea de ştirea că ţarul va porni războiul cu turcul. Şi, după cum făgăduise Petru, el urma să ia comanda oştilor de cazaci şi calmuci pentru a cuceri Crîmul. N-a mai venit nici un semn de la ţar. În schimb, Policala, care acum era deseori chemat de ţarină, pentru bolile ei mai mult născocite, i-a povestit tot ce s-a întîmplat, cînd a sosit de la Petersburg. Nimeni nu ştia unde dispăruse ţarul. Nici chiar Katerina. În schimb, se aflase că feldmareşalul Şeremetiev — cel pe care-l cunoscuse la Stănileşti în 1711 şi care se fudulea cu victoriile lui asupra svezilor ! şi vicleanul de Apraxin s-au împotrivit. Da, s-au împotrivit planului de război cu otomanii. Or fi fost geloşi pe el, că i s-a dat comanda oştilor de cavalerie. N-au arătat asta pe faţă. N-au îndrăznit. I-au împuiat capul lui Petru că, mai întîi, trebuie terminat războiul cu şvezii.

...Policala nu-i aici. Policala e la Moscova şi nu-i aici. Şi Casandra a murit. Femeia aceasta moartă, de lîngă el, e Casandra. Ce buze strînse are ! Care o fi fost cel din urmă cuvînt pe care l-a rostit în şoaptă ? Neauzită de nimeni. Unde a mai văzut el un mozaic asemănător cu acesta din biserica grecească a Moscovei ? La Hagia Sofia din Istanbul feţele sfinţilor au fost stîlcite. Nici la Adrianopole n-a văzut. A, da ! La sfîntul Demetrios din Thesaloniki. Zidurile au fost arse de turci. Mozaicul a rămas. Policala trebuie dăruit cu totul Katerinei. Nădejdea lui pentru Moldova nu s-a spulberat. Dar dacă şi Policala îl va vinde ? Deşertăciunea deşertăciunilor ! Ar trebui să se tragă la moşiile lui să-şi vadă de ale scrisului. Dar nu poate lăsa Moldova. Casandra a murit. Mai are el vreun drept asupra Ţării Româneşti ? Da ! Moldova şi Ţara Românească sînt una...

Vedea ca prin pîclă lumea foindu-se în biserică. Glasul tărăgănat al popii contenise. Şi Maria, şi băieţii îşi în-

toarseră fața spre ușă. Intrase țarul Petru. După un timp, simți mîna țarului pe brațul său. Nu-i spuse nici un cuvînt despre moartă. Doar atît :

— Nu s-a putut face altfel. Cu turcul trebuie să mai așteptăm.

Cît să mai aștepte ? Cît ? ! Dumnezeule, țarul se uită lung, prea lung, la Maria. Fata asta, în negru arată dumnezeiește...

Deodată izbucniră glasurile popilor și ale călugărilor. Cuvintele, ca niște hulubi orbi, se înălțau izbindu-se de pereții înalți.

...Veșnica ei pomenire...

Cu fața măslinie și sprîncenele stufoase, Anastasie Condoidi aștepta în fața lui Cantemir. Îl luase pe Condoidi pe lîngă el, pentru a da lecții copiilor. Fusese cinci ani la Firenze și Padova, cunoscînd greaca, latina și italiana. Datorită lui reușise să adune mai multe letopisețe rusești, dintre care cel pe care-l prețuia cel mai mult era letopisețul de la Rostov. Sprîncenele lui Condoidi se ridicaseră în sus a mirare. Oare nu i-o fi plăcînd *Odă în cinstea cîinelui lui Dimitrie Cantemir* ? Pusese în stihurile astea tot ce știuse el mai bun, tot ce învățase pe la înaltele școli pe la care trecuse, oricare alt prinț al Europei s-ar simți măgulit. Dacă și-ar fi închinat știința, talentul și osteneala la curtea craiului Poloniei, i s-ar fi pus cununi cu lauri și-ar fi fost răsplătit cu averi...

— Sînt mîndru de cinstea pe care o faci cîinelui meu, Condoidi ! Aș dori însă să aflu cum merg copiii cu învățătura.

Sprîncenele lui Condoidi vorbeau mai mult decît gura sa. Pentru a-i ști adevăratele gînduri, Cantemir se obiș-

nuise să-i urmărească sprîncenele. Cînd veni vorba despre Maria, perii se lungiră întinzîndu-se blînd. Maria se dovedea cea mai harnică şi mai iscusită în învăţătura limbilor.

— Pînă şi Dibov... — se bătu cu mîna peste gură — ştie măria-ta... Katerina ţarului Petru... şi ea a aflat de luminata minte a Mariei. A şi început să se vorbească la Moscova că o alta ca ea nu se mai găseşte în cuprinsul Rusiei.

Sprîncenele îşi zburliră ţepii cînd veni vorba de feciorul mai mare, pentru ca iarăşi să se destindă, cînd se rosti numele lui Antioh.

Faţa măslinie a lui Condoidi s-a înnegrit şi mai mult fiindcă, pînă la sfîrşit, n-a auzit nici un cuvînt de laudă din partea prinţului Cantemir pentru oda pe care o scrisese. A plecat cătrănit. Peste cîteva zile s-a îmbolnăvit. Sclifositul de Anastasie Schiada din Chefalonia, care se bucura pe nedrept de faimă de om învăţat — tocmai el ! — i-a fost trimis prinţului Cantemir de ţarul Petru. Nu-i ajungea că ţarul îl numise dascăl mare la Academia din Moscova ! S-a linguşit acest păduche chefalonez pînă a intrat şi aici la Cernaia Greazi, pe lîngă prinţul său iubit, dar nedrept. A umblat cu vorbe, asta-i ! Că altfel nu i-ar fi poruncit tocmai lui prinţul Cantemir să termine lista cu manuscrisele greceşti din bibliotecile Moscovei. El, Condoidi, şi-a mîncat nopţi şi zile pînă a început alcătuirea acestei liste şi acum i-a fost luată de chefalonezul ăsta, care se împăunează că a mai învăţat şi în ţara nemţească în afară de cea talienească. Ei şi ? Cu ce-i mai deştept ? Tot prost a rămas de dă în gropi.

Maria ştia adevărul. Taică-său poruncise lui Schiada să termine lista, din clipa în care Condoidi îi dăduse să citească oda închinată cîinelui său. Maria se înălţase mai mult decît tatăl ei. Semăna cu Casandra la statură. Dar numai la statură. Nu moştenise frumuseţea maică-si. Ştia limpede

acest lucru şi nu-şi făcea visuri. Îşi privea deseori bărbia ascuţită. Şi-o prindea cu ciudă în căuşul palmelor. Prea ieşea în afară! Se învăţase să ascundă tot ce-i clocotea în piept. Pentru aceasta o ajutau ochii catifelaţi. Ştia să-şi pîlpîie genele neobişnuit de lungi, să le lase în jos cu smerenie, încît toţi o credeau sfioasă. Pînă şi taică-său. Băgase de seamă că prinţul Cantemir — nu-i zicea niciodată „tată", ci numai „măria-ta" — se cufundase în scrierile sale. Numai ţarului şi ei le arăta rodul ceasurilor sale de muncă. Petru îi ceruse prinţului să-i alcătuiască o istorie a Turciei. În taină, fără ştirea ţarului, Cantemir se apucase de o altă lucrare. O scria în latineşte şi era despre Moldova. Pierdea nopţile, bea cafea multă şi fuma. Cînd îl vedea, către amiază, ochii lui o priveau obosiţi, adînciţi în orbite.

Maria nu-şi iubise mama. De mică simţise cum se schimba Casandra cînd îi scruta chipul. Un fel de milă amestecată cu tristeţe izvora din ochii mamei. Pe Maria această milă n-o apropia. Dimpotrivă. Odată, cînd Casandra a rostit în şoaptă: „Sărăcuţa!" copila a început să ţipe şi a spart un vas. Treptat, s-a apropiat mai mult de tatăl ei. „Frumuseţea sipiritului e adevărata frumuseţe" — îi spusese Cantemir, cînd Maria împlinise paisprezece ani. Cuvintele i-au rămas întipărite. Numai cu Antioh se împăca. Cu celălalt frate şi cu Smaranda era dispreţuitoare. Îi plăcea la Antioh mintea ageră, ca şi a ei. Nu se împăca de loc însă cu numele acestuia, care-i amintea de unchiul său cel molîu şi lacom.

Mai bine i-ar fi spus Petru. Ţarul îi plăcea, dar nu cu totul. Era lung şi uscat, ca un par. Şi, pe deasupra, îl văzuse rozîndu-şi unghiile. Prima oară la înmormîntarea Casandrei. Apoi, de cîteva ori, aici, la Cernaia Greazi. Îi plăcea că Petru nu ţinea seama de nimic. Nici de Senat, nici de boieri. După ce s-a întîmplat ceea ce se ştie cu ţarevicii Alexei şi Petru, ţarul a făcut din Katerina ţarina

Rusiei mari, mici şi albe. Aşa om, da. N-a ţinut seama de nimic! Numai, dacă stai să te gîndeşti bine, putea să-şi găsească o alta mai acătării. Au dreptate şi boierii ruşi, roaba din Livonia, împinsă în braţele ţarului de către Menşikov, îi făcea mai mult celui din urmă treburile.

L-a văzut intrînd pe Policala la prinţul Cantemir. Îl ura de cînd acesta l-a trădat pe taică-său, intrînd în solda ţarinei Katerina. Ea n-o să-i spună niciodată Ecaterina! Aşa, ca să se ştie din ce parte a lumii vine!

După cîteva clipe, auzi glasul tatălui ei:

— Maria!

Intră. Flutură genele, apoi le lăsă în jos.

— Citeşte!

Maria luă hîrtia pe care i-o întinsese Cantemir. Policala o privea cu atenţie. Era singurul care bănuia adevărata faţă a Mariei. Tot sîngele îi zvîcni în obraji. Pentru o clipă, pe chipul ei scăpără mîndria Cantacuzinilor. Hîrtia, trimisă de Academia din Berlin, era diploma prin care se întărea că „preaseninul şi înălţatul Dimitrie Cantemir, principe al Imperiului Rusesc şi domn ereditar al Moldovei", fusese ales membru al acesteia. Literele îi jucau în faţa ochilor: „... printr-o pildă pre cît de demnă de laudă, pre atît de rară, şi-a închinat numele ilustru cercetărilor ştiinţifice şi prin adeziunea sa societatea noastră a dobîndit o strălucire şi o podoabă unică. Recunoaştem cu veneraţie bunăvoinţa principelui faţă de noi şi faţă de studiile noastre."

Maria îşi lăsă din nou genele. Era însă prea tîrziu. Nu numai Policala, ci şi Cantemir băgase de seamă. În ochi i se văzuseră scîntei.

XII

Ecaterina avea păr frumos. Şi ea ştia acest lucru. La început, nu-şi dăduse seama că puţine femei aveau un păr ca al ei. Un timp, cît i-a fost ibovnică, pentru a-i face pe plac lui Petru, şi-a tăiat părul scurt şi şi-a pus perucă. Peruca era mai urîtă. Dar aşa era moda la curtea lui Ludovic al XIV-lea ! Peruca o strîngea. Şi mirosea îngrozitor. Poate tocmai din cauza parfumului n-o putea suferi. După ce-a ajuns ţarină, a aruncat-o cît colo. Ţarul a văzut-o şi n-a zis nimic. Cu adevărat, păr ca al ei nu mai văzuse la nimeni. Cînd îi trecea degetele lui ciolănoase de oştean prin păr, acesta susura ca un izvor.

Petru venea rar în iatacul ei, fiind plecat mai tot timpul. Cînd se întoarcea, era ca un lup. De cînd trecuse în patul ţarului, Ecaterina n-a mai cunoscut dragostea altui bărbat. Nu din teamă. Îl iubea pe Petru. Şi chiar dacă nu l-ar fi iubit. Ce, ea era proastă să lepede de la sine asemenea noroc ? E drept că Menşikov nu-i putea ieşi din minte. Şi ştia că şi Menşikov n-o uitase ca femeie. O citea în ochii lui. Dar Menşikov — slavă Domnului ! — putea să se frîneze.

Îi era teamă de ţar. Şi avea de ce să-i fie teamă de Petru, care totuşi nu uitase...

În vremea din urmă însă îl simţea pe ţar foindu-se după ce o iubea. Altă dată, cădea ca un butuc. Asta era un semn rău. Şi ştia ea care-i pricina. Ţarul suferea că nu are urmaşi. Nu suferea pentru el, ci pentru Rusia. Ah, Rusia asta avea să-i mănînce zilele ei ! Pe Petru nu reuşise să i-l smulgă nici o femeie, dar Rusia era gata să i-l ia. Şi cîte n-a făcut, şi cîte n-a încercat. Credea că e o femeie fără rod. A liniştit-o Policala. Putea să aibă copii, dar... De cîte ori ţarul o îmbrăţişa setos, se dăruia şi ea fără nici un fel de stăpînire, ca în primele dăţi. Copilul însă nu venea. L-a adus degeaba pe Policala. De fapt nu l-a adus numai pentru ea. I-o ceruse Menşikov, ca să afle tot ce se petrece la curtea domnului Moldovei. Nici ea nu ştia de ce nu-l poate suferi pe acest prinţ serenisim. Nu l-a suferit niciodată. Poate de atunci, cînd l-a scăpat de la Stănileşti în butca ei cu două roţi. L-a încercat pe Policala dacă-i spune adevărul asupra lui Cantemir. Menşikov ştia că de la curtea domnului Moldovei mereu vin şi pleacă soli dispre Ţara Românească şi Transilvania. Şi Policala i-a spus acelaşi lucru. Deci Policala le era cu credinţă. Avea să-l încerce acum din nou. Lui Menşikov nu-i era de ajuns că-l avea pe Policala om sigur. Voia să aibă încă pe cineva, chiar lîngă Cantemir. După Menşikov, era rău că acest prinţ locuia la Moscova. Trebuia ţinut la Petersburg, sub ochii ţarului, ca să nu facă vreo prostie. Dar ţarul nici nu voia să audă. Şi acum credea că, dacă pe Prut, ar fi urmat sfaturile lui Cantemir, crescut la Poarta Otomană şi cunoscător al politicii turceşti, n-ar fi dat greş. Lui Menşikov îi venea să turbeze, dar n-avea ce să facă. Îi era mai scump capul. De aceea se hotărîse să aibă pe cineva pe lîngă Cantemir, care să ştie tot ce se învîrte pe acolo. Îşi cîntărise bine planul. Îi trebuia un cărturar tînăr. Pe altcineva n-ar fi suferit Cantemir. Menşikov a cercetat la Aca-

demia slavo-latină din Moscova. Se găsea acolo un învățăcel pe numele său Ilinski. Știa latinește și grecește. În vremea din urmă, o rupea binișor și pe românește. Menșikov poruncise ca acest flăcău din Iaroslav să învețe pe ascuns și limba lui Cantemir.

Ieri i l-a adus ei, țarinei. Era un flăcău zdravăn, cu cîrlionți aurii și ochi albaștri. De cîte ori deschidea gura, cîrlionții i se scuturau. Nici nu arăta ca un om care își petrecuse zilele cu nasul în hîrțoage și cu ochii cîrpiți de lumina lumînării. „I-ar fi stat mai bine în oastea cea nouă a lui Petru.“ Cînd a auzit-o, Menșikov s-a făcut verde și, după ce a ieșit Ilinski, a fulgerat-o cu ochii. Ei nu-i mai păsa de ochii lui Menșikov. Era țarină. Dar n-avea urmași. Încă mai trebuia să-l sufere în preajma ei pe acest afurisit.

Menșikov a plecat. După cîteva clipe, Ecaterina l-a chemat pe Policala. Grecul aștepta lîngă ea. Și el îl văzuse plecînd pe Menșikov. „Deci tot ce-i va spune acum țarina înseamnă că pornește de la fostul ei iubovnic.“ Policala aștepta smerit cuvintele țarinei, care își prefira pe degete niște mărgele.

Într-un tîrziu, Ecaterina porni atacul cu glas suav, învăluitor. Policala simți primejdia.

— M-a rugat cineva pentru un flăcău din Iaroslav. Am crezut că ma roagă să-l bag în garda țarului, așa de înalt și zdravăn e. Prințul Cantemir s-ar bucura să-l aibă printre oamenii lui. Nu cred că m-a iertat că i te-am furat. Trebuie să-i dăm ceva în loc. A, uitasem să-ți spun : flăcăul ăsta — Ilinski parcă îi spune ! — a învățat la Academia slavo-latină din Moscova. Cred că i-ar fi de mare folos prințului în truda sa științifică.

— Nu zic că-i rău cum s-a gîndit măria-voastră. Aș îndrăzni totuși să spun că poate ar fi și mai bine dacă chiar țarul i l-ar duce în dar prințului Cantemir pe acest Ilinski.

Ecaterina roşi. Avea dreptate grecul din faţa ei. Cantemir n-ar fi avut astfel nici un fel de bănuială. Dar cine îi putea ei garanta că însuşi Policala nu va fi acela care să-i spună adevărul prinţului asupra primirii lui Ilinski la Cernaia Greazi ?

— Ca apoi prinţul să afle că totul a pornit din dorinţa ţarinei ?

— Măria-ta, ţin prea mult la capul meu.

„Tata are încredere în Policala. Dar dacă Policala îl va vinde ?"

Simţul ei de femeie îi spunea că grecul s-ar fi făcut frate şi cu dracul, numai să treacă puntea. Dar care era „puntea" lui Policala ? Viaţa lui. Atît. Policala n-avea altceva mai scump. De ce-l preţuise atît maică-sa, Casandra ? Fiindcă ţinea la neamul lor, al Cantacuzinilor, coborîtori din Paleologi ? Se poate că ţinea, nimeni nu zice nu. Dar nu pînă într-atîta, încît să-şi pună propria viaţă în primejdie. Ce Dumnezeu se tot iţeşte la ea Ilinski ăsta ? L-a adus ţarul acum trei zile lui taică-său. Ăsta numai mutră de învăţat nu are. Îşi tot scutură zulufii de oaie şi-şi dă ochii peste cap. Dacă-l mai prinde mult în preajma ei, îl loveşte cu ceva. Şi atît ar mai lipsi : să se audă la curtea ţarului că Maria Cantemir a lovit un bărbat. Un om al ţarului. N-are voie. Trebuie să se stăpînească. Chiar să-i zîmbească. Trebuie, dar nu poate. Parcă ea nu ştie că, atunci cînd îl vede pe Ilinski, îi împietresc buzele, iar nătăfleaţă ăsta dă din colţ în colţ ? De ce-a venit iar Policala la taică-său ? Ei nu-i place făţărnicia grecului. Îi va spune domnului Moldovei. E doar fata lui. Va intra chiar acum în încăperea lui. Şi ce dacă-i Policala acolo ? Ea, Maria, avea voie oricînd să intre. Şi ieri s-a strecurat în timp ce taică-său scria. Nu s-a supărat.

A lăsat pana şi şi-a înălţat fruntea spre ea. I-a vorbit despre valul lui Traian, de cetatea romană de la Barboşi. Moldovenii, ca şi muntenii, ca şi românii de peste munţi, se trag din rîmleni. O citise şi ea asta în letopiseţul lui Grigore Ureche şi al lui Miron Costin. A înţeles că taică-său face altceva decît înaintaşii săi. Poate altceva şi decît Meletie, mitropolitului de Arta, celui căruia i se dusese vestea pentru *Geografia* sa. Pentru Moldova, el, Cantemir, nu va scrie numai o geografie. Ceva mai mult decît atît. La Petersburg, secretarul ambasadei Prusiei, Vockerodt, scria şi el în nemţeşte o *Geografie* a Rusiei. Maria, cînd l-a văzut pe Vockerodt, şi-a dat seama că trebuie să-l uimească. Şi l-a uimit cu cunoştinţele sale în cîteva limbi. Vockerodt, greoi, dar galant, a spus că-l pizmuieşte pe prinţul Cantemir că are în preajma sa o minte atît de luminată. Nu se îndoia că lucrarea asupra Moldovei va ieşi mai bună decît a sa. Maria îi zîmbea lui Vockerodt, dar îl dispreţuia pe ascuns. Cantemir a simţit acest lucru. A întrebat-o. Maria i-a spus. Prea vorbea de rău pe geograful francez Cluvier. Cantemir a rîs. Tare-i mai plăcea cînd taică-său îşi trecea degetele prin părul ei.

— Ar trebui să te piepteni mai des, Marie !

— La cebun, măria-ta ? Şi aşa n-am să mă mărit niciodată.

„N-am să mă mărit, fiindcă nu pot suferi proşti lîngă mine. Lîngă un bărbat, n-aş fi decît o roabă.“ Şi apoi, unde să găsească în Rusia un soţ, care să ştie măcar jumătate din cîte limbi ştia ea ?

Maria se foia în faţa încăperii în care Cantemir vorbea cu Policala. Se uită într-o oglindă şi-şi pieptănă părul negru. Ţarul Petru îi văzuse părul lung pînă la mijloc şi îi spusese că numai ţarina mai avea un păr aşa de frumos. Da, dar al ţarinei era bălai. Şi... ţarina era bătrînă. Asta a gîndit-o, dar nu i-a spus-o ţarului.

Apăsă clanța și intră în încăpere. Policala se întoarse scurt spre ea și se înclină. Cantemir nu se clinti. Se vedea cît colo că îl rodeau gîndurile. Degetele mîinii drepte se strînseseră. Pana se frînse.

— Du-te, Policala !

Grecul ieși tăcut.

— Maria !

— Da, tată.

— Maria... Îmi vine greu să-ți spun. Maria, Ilinski, pe care ni l-a adus țarul Petru, e trimis, de fapt, de țarină.

— Ea ?!

Maria uită să-și mai fluture genele.

— Și dacă ar fi numai ea, nu m-ar îngrijora. Însă totul pornește de la Menșikov.

Iar aude vorbindu-se de numele acestui blestemat. Și acum, Menșikov avea ce avea cu tatăl ei. De ce ?

— Încrederea țarului în mine îi supără pe cei mai mulți. Și pe Menșikov. M-am retras aici. Nu fac altceva decît scriu. Nici truda asta nu mă scutește de bănuieli. Acum cîteva zile, un om al lui Șafirov mi-a spus că stăpînul său nu crede că e bine că am publicat la Leipzig un articol *Neuer Bücher Saal der gellherter Welt*. Rostirea numelui prințului Cantemir, oriunde în Europa, nu poate fi pe placul sultanului. Or sultanul nu trebuie supărat... Noroc că țarul m-a felicitat pentru acest articol, de față cu Șafirov. Acum însă lucrurile se încurcă. Ni s-a adus în casă omul lui Menșikov. Nu-l pot alunga. Ar bate la ochi. Și, mai ales, i-aș face rău lui Policala, fiindcă numai el ar putea fi bănuit. Policala mi-e prieten. Îți spun drept : nu știu ce e de făcut.

„Dacă nu știi tu, tată, știu eu. Dar n-o s-o afli niciodată. Ilinski va fi robul meu. Nu-mi va ieși din cuvînt. De data asta, țarina Katerina s-a înșelat.“

Cantemir nu ghici gîndurile fetei lui : își lăsase din nou genele. Mai avea o durere, pe care trebuia să i-o spună și ei :

— Brîncoveanul a fost tăiat de turc.

— Tăiat ?! Dușmanul nostru ?

— A fost dușmanul meu. Dar, acum, știu sigur un lucru : Brîncoveanul și-a iubit țara. Odată cu moartea lui, nu am pierdut numai un dușman, ci și un prieten.

Vreme de o săptămînă, Dumitrașcu contenise lucrul la *Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae*. Nu făcea altceva decît aduna știri venite de prin toate colțurile Europei despre uciderea Brîncoveanului. Aflase pînă și de scrisoarea Mariei Cantacuzino către Carol al VI-lea, împăratul Austriei.

„Și cînd l-au tăiat, au adus pre toți solii de-l priveau : solii moschicești, solul neamțului și franțuzului, solul Engliterei, al namțanului, flamengului, leahului și svedului."

Deci tot ce avea Evropa mai de preț era de față la sîngeroasa priveliște. Nici o împotrivire ! Evropa scăpa de Prințul de aur. Ludovic al XIV-lea îl avea pe Tökölyi pentru scaunul Țării Românești. Carol al VI-lea îl oferea pe tavă pe țîncul lui Șerban Cantacuzino, pe care-l păzea, ca și pe maică-sa, la Sibii. Acum, toți se bucură. Au scăpat! Domnul de Desailleurs, solul majestății regelui Soare, îi scria acestuia : „Sire, după audiența acordată domnului Grothusen, trimisul Svediei, sultanul intră în caic și merse la unul din seraiurile ce are pe canalul Mării Negre. Acolo, pe țărmul mării, nefericitul principe Brîncoveanul..."

Nefericit principe ! Milă, sau cîinoșie, domnule de Desailleurs ? Te-a stropit, din locul de unde priveai crima, vreun strop de sînge ?

Ce te-a făcut să mai scrii, în continuare, domnule? Ce te mai interesa pe dumneata că li s-a făgăduit la toți iertarea, dacă ar fi voit să îmbrățișeze religia mahomedană? A, ești mîndru că au primit mai bine moartea! Și eu, Cantemir, sînt mîndru. Pînă acum nu ți-ai dat seama că e vorba de o biată și neștiută țară, care încearcă să-și ducă viața. Abia acum ți s-a ridicat ceața de pe ochi? Noroc că dumneata, domnule de Desailleurs, nu însemni Francia, cea pe care neamul românesc o respectă fiind din aceeași stirpe cu poporul ei!

Ce-a fost cu tine, Vodă Constantine, în acele zile de groază? Andrea Memmo scria dogelui venețian: „Cu cîteva zile mai înainte, Bostangi-pașa îi spune că poate era să fie iertat și reașezat în scaunul principatului..."

Cîtă cruzime! După aproape patru luni de beci și schingiuiri sîngeroase, i se strecoară raza nădejdii. Tot tu, Andrea Memmo scrii: „Un copilaș de patru ani al fiului celui mare și o fetiță a celui de al doilea au fost — ca născuți din tată hainit — luați ca sclavi..."

Cantemir își îngroapă mîinile în mormanul de hîrtii din fața lui. Scrisoarea marchizului d'Usson de Bonnac, a domnului de Motraye, a contelui Tolstoi... Aceleași știri în *La gazette de France* din 5 mai 1714, din 4 august și 13 octombrie ale aceluiași an. Toți prietenii și dușmanii, cutremurați...

Domnul Moldovei Dimitrie Cantemir și prinț serenisim al Rusiei mari, mici și albe își sprijini fruntea în palme. Plîngea.

De data aceasta era o toamnă ca o moarte frumoasă. Copacii mureau încet și senin. Țarina cobora des în grădină și asculta susurul frunzelor care se desprindeau legănîn-

du-se şi apoi se aşterneau ca nişte fulgi uriaşi, de aur. Era mulţumită. Petru venea foarte des pe acasă. Menşikov nu-i mai cerea nimic. De război nu mai vorbea nimeni. Şi, apoi, toamna aceasta !... Chiar rapoartele lui Ilinski nu reuşeau să-i strice tihna. Tot ce făcea acest prinţ Cantemir era o furtună într-un pahar cu apă. Niciodată nu s-a putut dumiri cum un om atît de luminat şi de deştept, despre care vorbeau cu sfială şi cărturarii străini, nu se astîmpără. Deşi cu cîrlionţi de aur, Ilinski era un om de nădejde ! Toate rapoartele lui sunau la fel cu rapoartele pe care le primea Menşikov de la oamenii de încredere. I-a spus-o chiar Menşikov, care, în legătură cu prinţul ăsta însetat de domnie, avea aceleaşi păreri. Numai în legătură cu el, că altfel erau ca şoarecele cu pisica.

De ce nu-i ajung lui Cantemir articolele pe care le publică în Germania ? N-a zis nimeni nimic că l-au făcut mebru al Academiei din Berlin. Toată lumea l-a lăsat în sihăstria lui pentru a-şi scrie cărţile. Acum ce mai vrea ? Ce caută la Kiev ? Crede că i-a întors minţile cneazului Galiţin ? Dar Galiţin face totul cu ştirea ţarului şi a lui Şafirov. Chiar dacă nu e război cu turcul, ţarului îi convine ca în Moldova, Muntenia şi Transilvania să fie oameni care să mîrîie. De asta sînt lăsaţi slobozi solii lui Cantemir. E o foială de soli la Kiev cum nu s-a văzut niciodată. Unii vin, alţii pleacă. Scrie şi scrie Cantemir şi nu se mai satură de atîta scris. Aleargă după cai verzi pe pereţi ! Isteţ, Ilinski ăsta ! A cîştigat încrederea zănatecului prinţ, care l-a luat cu el la Kiev. Pe Policala nu-l mai putea trimite şi acolo. Ar fi bătut la ochi...

Şi ce toamnă, Dumnezeule !...

Ecaterina uitase cu totul că nu reuşise să-i dea ţarului un urmaş.

XIII

Cantemir suferea. Începuseră iar durerile de cap. Iarăşi ameţelile acelea făceau să-i joace înaintea ochilor literele. Terminase de curînd *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae*. Munca aceasta l-a ajutat să-şi mai uite de necazuri. Mereu cu Moldova în gînd. Nefericită ţară! Chiar în toamna aceasta a anului 1716, austriecii l-au respins pe rezidentul ţarului la Viena. Acesta venise cu propunerea ca Austria şi Rusia să încheie o alianţă de apărare împotriva turcului. El, Cantemir, îi văzuse pe austrieci luptînd la Petrovaradin. În pofida victoriei de atunci, ştia că le era frică de otomani. Şi totuşi... mai mare le era frica de influenţa pe care ar fi putut-o avea Rusia în această parte a lumii. Şi cum îl mai dureau ochii! De nu şi-ar pierde vederea cu totul. Necazurile se adună. A primit de la Policala vestea că ţarul va plecat în Olanda şi Franţa. Sărmanii moldoveni credeau că s-a dus să încheie o alianţă cu frîncul împotriva turcului. El ştia că nu acesta era adevărul. I-a scris ţarului. L-a rugat să-l ia şi pe el în Apus, „pentru binele general al creştinătăţii." Dar ţarul s-a ferit. Era limpede din ce cauză. Un duşman al turcului, luat în ţările

Evropei, ar fi nemulţumit pe sultan. Pentru Dumitraşcu, refuzul ţarului a fost o nouă lovitură. I-ar fi povestit toate aceste necazuri Mariei. Dar era prea tînără şi ce rost mai avea s-o înnegureze şi pe ea. Se învăţase să fie singur, să-şi asculte gîndurile şi singur să-şi răspundă. De altfel avea ceva şi împotriva fetei. În ultima vreme, prea stătea de vorbă cu Ilinski. Începuse şi ea să uite că e urmaşa domnului Moldovei. La urma urmei, Ilinski rămînea un necioplit.

Prinse între degete foile pe care le scrisese în nopţile din urmă. Nu-i plăcea că a pornit lucrarea fără să-i fi hotărît titlul de la început. Îi treceau prin cap mai multe. Poate, pînă la sfîrşit, se va opri asupra acestuia : *Vita Constantini Cantemiri*. E o datorie de fiu pe care o plăteşte abia acum. Şi cu ce preţ ! Parcă o mie de ciocănele îi bat în ceafă. Creierul i-a obosit. Ochii la fel. Şi abia are 45 de ani. Patruzeci şi cinci de ani ! Şi cîte mai are de făcut...

Dinspre droşcării se auzi nechezat de cal şi clinchet de zurgălăi. Ieşi. Pătrunseseră în casă episcopul de Roman şi doi fii ai boierului Sturza. Ce mai vor ? Ştie tot. L-au înebunit cu cererile lor ! Ce poate să mai facă el pentru Moldova ? Nimic. Da, a scris ţarului. L-a rugat să nu lase acest popor moldovean, care i-a jurat credinţă şi o ţine şi azi, să fie nimicit de tătari, turci şi austrieci. Ţarul ştie. Ştie şi că iezuiţii ispitesc oamenii să treacă la catolicism. Şi ce-a răspuns ţarul la toate aceste rugăminţi ? Nimic.

Pe Ilinski îl învăţase maică-sa, ţărancă din Iaroslav, că e de ajuns ca omul să vrea, şi atunci toate se fac. Atîta a repetat Ilinski cuvintele astea, pînă i-au intrat — cum spunea el — ca nişte cuie în căpăţînă. După ce s-a văzut în Academia slavo-latină din Moscova — ceea ce n-a fost un lucru tocmai uşor pentru un fecior de ţăran — a lepădat

bunda şi a primit în schimb veşmînt dăscălesc. A avut totdeauna bătaie de cap cu cîrlionţii lui, deşi îi îndesa sub căciula miţoasă. Cînd era nevoit să-şi scoată căciula, iar răsăreau. Îi tăia cu o foarfecă neagră, la două săptămîni, ca nu cumva să se lege de ei cărturarii Academiei, dintre care cei mai mulţi purtau anterie. Făcuse multe în viaţa lui, însă niciodată nu uitase ce-i spusese maică-sa. Chiar atunci cînd cîştigase o bucată de pîine ca măscărici la un bîlci. Acolo văzuse el întîia dată haine de şahmarand, horbotă de fir, învelitori de urşinic şi gugiumane de samuri. A crezut că sînt adevărate. I s-a spus că nu-s. Cele adevărate, pe care le poartă ţarul şi boierii, se deosebesc de acestea ca de la cer la pămînt. Ilinski şi-a spus că vrea şi el asemenea minunăţii şi şi-a adus aminte ce-i zisese maică-sa. A plecat de la bîlci şi s-a lipit pe lîngă un popă. Acolo a deprins să slovenească. Doi ani a cîntat pe nas în strană ca dascăl dînd răspunsul popii. Pe ascuns, începuse să citească altfel de cărţi decît cele bisericeşti. Lumea i se deschisese dintr-o dată şi o privea cu alţi ochi. Întîi, a mulţumit cerului că s-a născut sub domnia ţarului Petru. Faţa Rusiei se schimba văzînd cu ochii. Numai prost trebuia să fii să te pui de-a curmezişul. Ce, n-a văzut chiar el cu ochii lui atîtea capete rostogolindu-se ? A stat şi a socotit. Cel mai uşor i-ar fi fost să se facă oştean. Repede s-ar fi cocoţat acolo unde voia el să ajungă. Dar, ca oştean, s-ar fi putut întîmpla să şi mori. Turcul, tătarul, sau şvedul nu alegeau. Ucideau. Şi el, Ilinski, n-avea poftă să moară. Alt drum trebuia ales. Unul mai puţin primejdios. Şi l-a găsit. A intrat pe sub pielea popii şi aşa a ajuns la Academia slavo-latină. Avea uşurinţă în deprinderea limbilor. Asta a fost norocul lui. Pe urmă, s-a pomenit trimis pe lîngă curtea prinţului Cantemir. Nu ştia dacă a fost un pas bun sau nu. Nici acum nu ştie. În fiecare lună trimitea raportul său ţarinei despre tot ce se petrecea aici. De multe ori s-a întrebat ce s-ar fi putut întîmpla dacă

prinţul ar fi aflat adevărul despre el. La început, lucrul a mers cît se poate de uşor. Acum, părea că se încurcă treaba. Prinţul îl ţinea tot mai mult pe lîngă el, dîndu-i să adune material, să traducă şi, mai ales, să copieze. Ilinski a priceput că omul pe lîngă care îşi cîştiga pîinea era deasupra celor mai mulţi dascăli ai Academiei. Şi-a dat seama că ţarul, deşi nu-i face pe plac cu Moldova, îl ţine la mare cinste. De altfel, nici nu prea avea ţarul un altul, care să cunoască atît de bine pe turc. S-a întrebat de multe ori de ce prinţul nu lasă baltă Moldova şi nu se lipeşte pe lîngă ţar plecînd la Petersburg. A şi îndrăznit să-l întrebe odată pe Cantemir despre aceasta. Prinţul l-a privit lung şi a ridicat din umeri. Cînd prinţii sînt şi cărturari, pătrunzi şi mai greu în ciudăţeniile lor. Asta ar fi cum ar mai fi, dar el, Ilinski, se cam găsea acum între ciocan şi nicovală. Ştia de copil că, atunci cînd se bat cei mari, celor mici le merge prost. Cu ţarina nu se putea pune rău tăcînd. Pe de altă parte, ţarul era stăpînul Rusiei şi o singură vorbă a prinţului la ţar l-ar fi azvîrlit în negura de unde ieşise. Şi asta nu se va întîmpla niciodată ! Maică-sa l-a învăţat că, atunci cînd vrei ceva, toate se fac. Dar să vrei cu tărie. Nici ziua, nici noaptea să nu-ţi iasă din cap că vrei un anumit lucru. Între ţar şi ţarină, parcă mai degrabă nu s-ar pune rău cu cea din urmă. Ştie el că în primul rînd pe femei nu trebuie să le ai împotrivă. Ele sînt cu venin şi cu hachiţe. Iată, de pildă, Maria ! La început nu-i ajungea nici cu prăjina la nas. De, fată de domnitor ! Pe urmă şi-a dat seama — că proastă nu e, ferească sfîntul ! — că el, Ilinski, e flăcău isteţ şi că are înaintea sa norocul. Dar niciodată nu poate şti ce vrea fata asta. Cînd îl ia pe lîngă ea şi vorbesc împreună despre cărţile citite, cînd trece pe lîngă el făcîndu-se că nici nu-l vede. Îl cuprinde cîteodată furia, încît ar lua-o în braţe şi ar strînge-o nu din dragoste, ci din ură. Să audă troznindu-i fiecare oscior. Dacă s-ar întîmpla asta, ţarul i-ar reteza

capul. Şi de, unde la început i se păruse urîţică, acum îi descoperea mereu gingăşii pe care le ascunsese cu grijă. Lăsăm la o parte că celelalte femei nu-i ajungeau nici pînă la degetul cel mic cu învăţătura. Maria, cînd rîdea arătîndu-şi dinţii albi ca laptele, putea să te înnebunesacă. Îi plăcea straşnic Maria. Şi ce dacă era fata unui prinţ ? Dar Ecaterina ce-a fost şi ce-a ajuns ?! Şi lui nici nu-i vine greu să deprindă purtarea boierească. A dovedit-o. Şi nu o dată.

Cantemir l-a găsit îngîndurat în grădină.

— Dă poruncă să înhame caii ! Plecăm.

— Unde, măria-ta ?

— Spre hotarul Moldovei.

Maria va rămîne, şi el va pleca. Şi nu va avea nici cînd trimite ştire ţarinei. Parcă ce, ea trebuie să ştie chiar totul ? La urma urmei, ce avea el de cîştigat de la ţarină ? Pe cînd Maria îi lăsa cel puţin nădejdea.

Ţarina avea necazuri. Ţarul nu mai venea cu săptămînile în iatacul ei. Nici măcar nu-l vedea la faţă. Şi, atunci cînd îl vedea, parcă era turbat. Iar i se năzărise că nu avea urmaşi. Ţipase la ea şi o ameninţase că o va lăsa pe drumuri. Pentru Rusia, lui îi trebuie un urmaş de parte bărbătească. N-are ce face cu o femeie stearpă. Trebuia să tacă. Ţarul dovedise că poate avea copii. Ecaterina l-a chemat pe Policala. L-a făcut de două parale. Se laudă că a fost cel mai bun învăţăcel al lui Mavrocordat. Ce fel de carte a învăţat, cînd nu e în stare s-o facă să aibă copii ? Să mai caute în hîrţoage, să întrebe unde-o vrea şi să afle. Dacă nu-şi va dovedi iscusinţa, va fi vai şi amar de el. Nici să nu se gîndească că va mai ajunge înapoi la prinţul Cantemir. Nu ! Îl va înfunda undeva în Siberia, pînă la sfîrşitul vieţii !

L-a dat afară pe Policala şi acum plîngea de furie şi neputinţă. Îşi înfundase capul în pernă, ca să n-o audă ceilalţi. Muşcă. Simţi în gură pînza fină. I-o adusese Petru din Olanda. Pe Petru îl va pierde... Dar asta încă n-ar fi nimic. Ea nu va mai fi ţarină. O alta îi va lua locul, aşa cum ea a înlocuit-o pe Ana Mons şi apoi pe cea care răposase. Şi cît de cuminte fusese ea ! Nu se mai culcase cu nici un alt bărbat de cînd... Parcă ce, Menşikov era de lepădat ? Şi Menşikov ştia cum să iubească. Lui i-ar putea naşte un copil.

N-a auzit cînd s-a deschis uşa iatacului. A simţit doar că cineva îi zmulge perna în care îşi îngropase capul. Cum a desluşit chipul lui Menşikov, a început să urle la el înspăimîntată. Crezuse că venise la ea pentru...

— Măria-ta, încetează ! a sfredelit-o cu ochii lui negri.

Cunoştea aceşti ochi. Aveau un fel de tărie, căreia la început nu-i putuse rezista. După atîţia ani însă, lucrurile se schimbară.

— Mie îmi porunceşti ?

Menşikov se stăpîni. El făurise această ţarină pentru a-l avea mai bine în mînă pe Petru. Atunci, cînd a fost nevoie, i-a spus-o în faţa Katerinei. Acum a început să-i fie teamă. Nu mai îndrăznea. Trebuia să fie cu băgare de seamă. Dar nici n-o putea lăsa să scape de sub voinţa lui. Aflase că ţarul era iarăşi furios. Dar asta, deocamdată, rămînea un lucru fără însemnătate. Se făcu că nu aude cuvintele Katerinei. Se aşeză pe un scăunel scoţîndu-şi tabachera. Începu să răsucească o ţigară. În timp ce potrivea cu atenţie firele de tutun, fără s-o privească, lăsă să cadă cuvintele ca nişte picături de venin.

— Tocmai eu să-ţi porunces ? Nici atunci cînd... nu ţi-am poruncit.

Era adevărat. Katerina îşi aducea aminte că ea l-a urmat tăcută, în cortul lui, pe cîmpul de luptă. Atunci el

i-a luat numai apărarea, plesnind cu dosul mîinii pe un tunar ce-i înşfăcase fusta. De fapt, Menşikov i-a vrut totdeauna binele. Se apropie de el. Îi puse mîna pe umăr. Ar fi fost o prostie să se strice cu singurul om care, la o adică, ar fi ajutat-o. Nu de altceva, dar din nevoie.

Menşikov tocmai termină de lipit ţigara.

— Nu trebuie să-ţi faci griji. Ţarul se va potoli. Nu din cauza ta e furios. Cantemir s-a dus spre hotarul Moldovei.

— Cum ? Şi Ilinski nu mi-a trimis nici o veste.

— Tocmai. Pentru Ilinski am venit. Va trebui să-i ceri ţarului să-l ia de lîngă Cantemir. Nu ştiu ce Dumnezeu i-o fi făcut, dar nu mai e bun de nimic.

— Ilinski trebuie pedepsit.

— Da. Să fie trimis la studii mai departe, la Praga.

— Asta nu mai e pedeapsă. E o înălţare.

— Sînt unele înălţări grele cît o pedeapsă.

Maria poruncise să i se ridice un leagăn în grădină. Chipurile dăduse porunca pentru a face plăcere fraţilor ei mai mici. Mai ales pentru Smaranda, care bolise cîteva zile şi acum arăta ca o umbră. Cei doi băieţi se zbenguiau în pădure. N-aveau timp de leagăn. Leagănul era pentru fete ! Ei îşi făcuseră arcuri şi săgeţi, aşa cum îi învăţase Ignat la Constantinopol. Trăgeau la ţintă în trunchiul unui arţar. Smarandei i-a venit rău şi a fugit în casă.

Maria se încăpăţîna să se dea în leagăn de mai bine de un ceas. E adevărat că-i şi plăcea. Se dădea pînă ameţea. Pămîntul se amesteca cu cerul, copacii cu casa. Acum însă se dădea cu un fel de furie rău ascunsă. Încleştase mîinile pe frînghia leagănului simţind o durere ascuţită. Prostul ăsta de Ilinski nu mai ieşea din casă ! Se săturase şi de leagăn, şi de

tot. Un mocofan, care nici el nu se dumirește cum de i-a pus Dumnezeu mîna în cap ! Dintr-un țăran prost, secretarul domnitorului Moldovei, Dimitrie Cantemir ! A trecut o noapte de cînd s-a întors cu taică-său de la hotarul Moldovei și nu se mai arată la față. Nu era un semn bun. O uitase în cele trei săptămîni. De aproape un an a început jocul acesta cu Ilinski. E isteț și ambițios. Vrea să ajungă cu orice preț. Nu știa mai nimic despre trecutul lui. Aflase de la alții doar atît : fecior de țăran. N-avea nimic împotriva țăranilor. Nu-i cunoștea. Pe acesta l-a urît însă de la început, de cînd aflase că e omul țarinei, pentru a-l pîndi pe tatăl ei. Bănuia în sufletul lui un fel de lăcomie. Degeaba și-o ascundea. Îi plăcea să-l zădărască. Și-i reușea. La început, și-a bătut joc de cîrlionții lui, pe care și-i lăsa pînă către sprîncene. A roșit și și-a dus mîna la frunte încercînd să-i potolească. Într-o zi, a băgat de seamă că-i tăiase. I-a spus că mai bine să și-i lase, decît să arate ca o oaie tunsă. Nu i-a mișcat nici un mușchi pe față. Dar știa că fierbe. Îl simțea umilit și neputincios. Și îi făcea plăcere. Știa în acea clipă că țăranul, dacă ar fi putut, ar fi pălmuit-o. L-a lăsat să fiarbă pînă a doua zi, cînd l-a chemat ca să-l laude pentru traducerea din limba greacă. S-a luminat la chip. Avea ochi albaștri. Și cît de ticălos putea fi ! Cîtă lăcomie colcăie în sufletul lui, ca să se lase la cheremul Katerinei. O iscoadă și nimic altceva ! Și acum nu voia să se mai arate. Încerca să-i scape ei, Maria Cantemir, coborîtoare din Cantacuzini !

Opri leagănul. Sări jos. Din casă ieșise Cantemir. Pe ea o căuta. Ca întotdeauna, tatăl ei o sărută pe frunte. S-a întîmplat ceva ? De multă vreme nu mai arătase atît de luminos.

— Da, Maria. Se apropie clipa.

Nici nu mai era nevoie să-i spună restul. Maria știa că singura dorință a tatălui ei era să se întoarcă în Moldova. Îi vorbea liniștit, încredințîndu-i, ca unui sfetnic bun

și credincios, tot ce se întîmplase. Țarul a hotărît să pornească împotriva turcului. El l-a trimis la hotarul Moldovei, pentru a-i trezi pe oameni. Moldova e acum împînzită de soli și fierbe. Va trebui să plece în Transilvania. Așteaptă doar atît : hîrtia de la țar. Maria îl asculta... Era atît de sigur că Moldova va scăpa de jugul otoman ! Și războiul nici măcar nu începuse. Ea avea îndoielile ei. Nu-i știrbi însă bucuria. Ce rost ar fi avut să-i spună că de mai multe ori țarul fusese gata să pornească împotriva turcului ? De fiecare dată s-a întîmplat altfel. Și de fiecare dată, săptămîni de zile, taică-său păruse doborît. Nu mai suferea pe nimeni în preajma lui, nu mai citea, iar de scris să nu-i fi pomenit ! Și, totuși, de fiecare dată o lua de la capăt. Se îngrozea la gîndul că iarăși l-ar putea vedea sfîșiat de durere, că nici acum nu se va face nimic pentru Moldova.

— Ce zici de Ilinski ?

De ce-o întreba tatăl ei de Ilinski ? Și tocmai pe ea ! Ce-a mai făcut fățarnicul ăsta acolo, la hotarul Moldovei ? Nu cumva iarăși a trimis știri țarinei ? Dacă s-a întîmplat asta, ea, Maria, jură că-l va face să-și blesteme ziua în care s-a născut.

— De ce mă întrebi tocmai pe mine ?

— Credeam c-ai auzit. A sosit poruncă de la Academia slavo-latină ca Ilinski să plece pentru studii, de îndată, la Praga.

Să plece ? Ilinski să plece ? Și tocmai acum, cînd reușise să facă din el un fel de cîine, care, uitînd să muște, doar se gudura ? Nu ! Ilinski va rămîne pe lîngă domnul Moldovei Dimitrie Cantemir.

— E chiar atît de isteț acest Ilinski, încît să fie trimis la Praga ?

— Are însușiri. I se cuvine cinstea asta. Mă întreb însă dacă trimiterea lui n-a fost hotărîtă de altcineva. Sînt sigur că, în vremea din urmă, Ilinski n-a mai trimis știri

țarinei. Un timp l-am simțit frămîntat, apoi s-a liniștit. Nu-mi iese din cuvînt. Și, chiar acum, în Moldova, s-a arătat mai presus decît ceilalți. A deprins româneasca, de ai zice că nu-i din Iaroslav.

— El ?

Ticălosul ! Știe românește și nu mi-a spus nimic. Dumnezeule ! Și de cîte ori am rostit în românește cuvinte pe care niciodată n-ar fi trebuit să le audă urechile lui ! Va plăti îndrăzneala de a o fi înșelat !

— Da, cred că e trimis la Praga, fiindcă s-a arătat a-mi fi prea cu credință mie.

— Ilinski, credincios ? Să nu te înșeli.

În orice caz, Ilinski nu va pleca la Praga. „Da, tată, chiar tu îi vei cere țarului asta. Îi vei spune că-ți trebuie acest om pentru lucrările tale."

Sosirea țarinei în casa lui Cantemir a născut o zarvă cum nu se mai pomenise. Slugile urlau. Cîinii își ieșiseră din minți. Caii de la carîta țarinei nechezau și-și mușcau zăbalele. Cînd Ilinski a zărit-o pe țarină, s-a topit ca fumul și n-a mai ieșit la lumină decît după plecarea ei. Maria, care se găsea în catul de sus, a coborît în goană lîngă tatăl său. Cantemir s-a închinat în fața țarinei. Maria și-a aplecat genele.

Abia a aruncat Ecaterina o privire asupra ei și bănuiala și-a făcut loc. Nu cumva din cauza acestei fetișcance, Ilinski ?...

Cantemir a condus-o pe țarină în încăperea cea mai mare, unde se găseau multe scoarțe moldovenești. Dumitrașcu a văzut ochii țarinei strălucind.

— Măria-ta, ne-ai face mare bucurie, dacă ți-ai alege una dintre ele.

Ştia ea că nu e prost Cantemir. A şi simţit că-şi dorea o scoarţă. De ce să n-o primească? O va primi. Şi ea îi va da în schimb ceva. Dar, la sfîrşit. Cu puţin timp înainte de a pleca. „Cît de sprintenă e fetişcana asta! Ţine tablaua cu dulceţuri şi nu-i tremură mîna. O fi oare atît de deşteaptă pe cît se spune? Ilinski, Ilinski, ţi-ai pierdut minţile, nătărăule! Şi norocul."

— Şi ce veşti ai adus de la hotarele Moldovei, prinţe Cantemir?

Ţarina Alfase. Numai de la Menşikov putuse să afle.

— Ţarul Petru m-a sfătuit...

— Ştiu, ştiu. Sigur că ţarul. Fără el nu se poate nimic în Rusia. Înţelegi? Fără el şi fără ţarină.

Maria, care se trăsese mai în umbră, îşi înfipse unghiile în speteaza unui scaun. Nu-i vedea pe cei doi. Auzea numai vocea ţîfnoasă a ţarinei şi glasul liniştit şi trist al tătălui ei.

— Nu te-ai aşezat rău la curtea dumitale. Totuşi, şi ţarul şi eu credeam că ţi s-ar cuveni să-ţi alegi un loc la Petersburg. Nu-i drept să ne lipseşti de înţelepciunea dumitale. Se spune la Petersburg că te-ai înconjurat de oameni luminaţi. Chiar ţarul ţi-a trimis un tînăr, cum îi spune...

— Ilinski.

— Da, da, aşa mi se pare. Ilinski. Trebuia să plece la Praga parcă...

— A fost mai de trebuinţă aici, pentru a termina nişte lucrări.

Deci de la ţarină pornise trimiterea lui Ilinski la Praga. Nu mai avea încredere în el. Ce bine că l-a făcut pe taică-său să-l roage pe ţar să-l oprească. Acum Ilinski e pierdut. Va plăti pentru îndrăzneala de a fi primit să fie iscoadă pe lîngă domnitorul Moldovei. Ţarina nu-l va ierta.

Ecaterina gustă dulceaţa, o lăudă. Ceru să-i vadă şi pe ceilalţi copii. Iubea copiii. Nespus. Ca şi ţarul. Băieţii

aceştia doi poate vor fi comandanţi în oastea lui Petru. Cum, Antioh face de pe-acum stihuri ? În limba rusă ? E de minune cum unii oameni încă de mici dovedesc aplecare spre cîte ceva. Şi cealaltă copilă ? A, e bolnavă. Nu vrea să i-l dea pe Policala să aibă grijă ? Policala e un medic foarte bun. Nu ştie el chiar toate, dar nu s-ar putea spune că nu se pricepe. N-a mai fost pe aici ? Cum Dumnezeu ? Doar i-a spus să mai treacă.

Maria se clătină. Abia acum îşi dădea seama cît de vicleană e femeia din faţa ei. Chiar Policala îi spusese domnului Moldovei că nu va mai putea veni, deoarece ţarina îi cere acest lucru. Toată puterea acestei femei stătea numai în viclenie. Aveau dreptate cei care spuneau că se hrănise la şcoala lui Menşikov.

Ţarina ceru lui Cantemir să-i vadă curtea. Se băgă pînă şi în grajduri. La sfîrşit, nu mai vru să intre în casă. Era doar în trecere pe aici. Abia la despărţire scoase la iveală veninul pe care-l ţinuse ascuns.

— Prinţe, findcă ai fost atît de darnic dîndu-mi scoarţa, trebuie şi eu, în schimb, să-ţi dau o veste : turcul şi austriacul au încheiat pace la Pojarevat. Nu mai e nevoie să aştepţi hîrtia să pleci în Transilvania, fiindcă nu vei mai pleca. Adio !

Încă se mai auzeau copitele cailor carîtei Ecaterinei, cînd Cantemir, singur în încăperea sa, se aşezase doborît.

Partida e pierdută. Pentru totdeauna, pierdută. Niciodată nu va mai domni în Moldova.

Se privea în oglinda de Veneţia şi vedea un străin. Nu era el. Nu se putea să fie el bărbatul acesta slab şi cu obrazul pămîntiu. Pacea lovise Moldova pentru mult timp. Şi cît se luptase ! Şi cum pregătise toate lucrurile ! Dumnezeule, ce mai putea face de-acum înainte ? Ce mai putea ?

XIV

Prin pînza deasă de fum de tutun, Senatul Rusiei. Ţarul Petru şi şapte bărbaţi, pe care, de un an, de cînd se mutase la Petersburg, reuşise să-i cunoască. Fusese şi el chemat la ţar. Toţi se miraseră. Nimeni nu ştia de ce.

Chipul lui Menşikov ! Da, da, aduce a ţap. Avea dreptate Ilinski. Nici un fir de păr pe obraz şi totuşi semăna a ţap. Peruca din păr negru părea şi mai străină pe capul lui Menşikov. Omul acesta se schimbase. Măcar în ceea ce-l privea pe el. Venise de două ori cu ţarina în casa de piatră de pe Neva, pe care i-a dat-o ţarul. A văzut cu ochii lui că prinţul Cantemir, de cînd se mutase singur la Petersburg, adunase cărturari din Moscova şi Kiev şi nu făcea altceva decît lucra la hîrţoagele lui. Pentru el *Hronicul vechimii a romano-moldo vlahilor* nu avea altă însemnătate decît că-l ţinea închis în casă pe prinţul Cantemir. Cine-şi mai pierdea timpul cu asemenea hîrţoage şi cui foloseau ? Ochii lui Menşikov îl urmăresc cu atenţie pe duşmanul său înrăit, Petre Şafirov. Alt chip ! Niciodată nu puteai şti ce gîndea cu adevărat Şafirov. Ochii înguşti, cu cozile alunecînd în sus, spre tîmple, nu lăsau să scape

nimic în afară. Se spune că Şafirov i-ar fi strecurat ţarului gîndul să schimbe prikazele, care erau un fel de ministere. Peruca lui Şafirov îi venea acestuia ca turnată. Nici un fir de păr răzvrătit. Da, Şafirov era cel care ceruse ţarului ca prinţul Cantemir să fie adus de la hotarele Moldovei. Ura de moarte pe generalul cneaz Trubeţkoi. În lupta de la Narva, în 1701, generalul căzuse prins la şvezi. Cu toată familia. Şi cele trei fiice. Anastasia, cea mai mică, îi povestise despre cei optsprezece ani petrecuţi acolo. Cum au reuşit să scape de la şvezi şi cum, după ce s-au întors, Şafirov a făcut tot ce-a putut să-l ţină cît mai departe de general. Dar n-a reuşit. Ţarul îl preţuia pe Trubeţkoi. Şi cît de frumoasă era Nastenka ! Lui nu-i plăcea să-i spună Anastasia. Subţire, blondă şi tăcută. Aşa i-a adus-o contele Tolstoi. Se cunoştea că stătuse atîţia ani la şvezi ! Altă stofă. Îi plăcea totul la Nastenka. Pînă şi aluniţa de pe pleoapa stîngă. Dumnezeule ! Avea doar optsprezece ani. Cît Maria...

Chipul lui Tolstoi se vedea mai limpede. Nu fuma. Obrazul îi era brăzdat de zbîrcituri. Parcă era un cristal plesnit, dar încă nu spart. Oare de ce spusese despre el Petru că „este un om îndemînatec, dar cînd ai a face cu dînsul, trebuie să ţii întotdeauna un pistol în buzunar, ca să-i poţi sparge capul în caz de nevoie ?“ Ţarul era nedrept. El, Cantemir, avea multă încredere în conte. Nu fiindcă i-a fost lui totdeauna binevoitor. Dar contele era singurul care-şi dădea seama cu adevărat că vremea turcului trecuse. În orice caz, e mai isteţ decît cancelarul Golovkin. Cancelarul era singurul care purta perucă albă. I-a fost ruşine să-şi pună perucă. Părul lui alb era mai frumos. Dar n-a avut încotro. Bine măcar că ţarul îi îngăduise ca peruca să fie tot albă. Golovkin, printre puţinii din Senat, citea cu adevărat din ceea ce scria Cantemir. Nu numai atît ! Văzîndu-l într-o vreme scîrbit de toate, a început să vină mai des pe la casa de piatră de pe malul Nevei a prinţului. Îl

iscodea cu întrebări neaşteptate. Datorită lui Golovkin a scris cele cîteva pagini despre conştiinţă. „Nu de mult mi-ai pus o întrebare grea şi vrednică de gîndire : ce este conştiinţa ?" A stăruit zile întregi cu gîndul asupra conştiinţei. Grecii îi găsesc două înţelesuri : „Sindisis" şi „sintirisis". Numai cea de a doua înseamnă judecata. Da, da, conştiinţa este cunoştinţa inimii. Tot Golovkin, care-l întîlnise des în casa generalului Trubeţkoi, a început să-i dea exemple din istorie de mari oameni, care deşi în vîrstă, iubiseră femei cu mult mai tinere. Se îndrăgostise Golovkin de vreo cneaghină încă fragedă ? Sau poate îi dădea să înţeleagă că prea stăruia cu privirile asupra Nastenkăi ? Golovkin greşea. Nu se îndrăgostise de fata generalului. Stătea însă în cumpănă dacă n-ar putea-o lua de nevastă. Îndoielile tuturor s-ar fi risipit. Poate ţarul s-ar fi hotărît atunci mai repede pentru Moldova.

Ce caraghios arată cneazul Puşkin ! I s-a ridicat un colţ al perucii, şi părul dedesubt e de altă culoare. Şi, cneazul e un duşman al ţarinei şi al lui Menşikov. Ca şi Andrei Matveev Apraxin. Omul acesta a rămas cu urechea crestată dintr-o bătălie. Trebuia să-l priveşti dintr-o parte. Altfel te înfiorai.

De ce l-a chemat ţarul aici ? Era prins de lucru pînă peste cap cu *Sistema religiei mahomedane*. Nu-i va fi uşor s-o tipărească. Şi, cine ştie, după aceea, dacă nu va avea alte necazuri cu ea. Destui duşmani şi printre feţele bisericeşti ! Dacă ar fi să ţină socoteală numai de Teofan Prokopovici şi ar fi de ajuns. Omul ăsta n-o să uite niciodată că i-a atacat în scris *Catehismul copiilor*. Îl avea alături şi pe Adam Veide, tot membru al Senatului. Vai, dar ce chel e Veide ! I-a îngăduit ţarul să nu poarte un timp perucă. Îi apăruse nişte bubiţe roşii pe tigdvă şi peruca îl înnebunea.

De ce s-au ridicat cu toţii ? Menşikov şi ceilalţi pleacă. Ţarul vine spre el. De ce zîmbeşte ?

— Da, e bine ca omul să nu rămînă toată viaţa ca un călugăr...

Deci ţarul a aflat că intră des în casa generalului Trubeţkoi. Ştie tot. Şi nu numai că ştie, dar îngăduie.

— Veide ăsta trebuie schimbat. Nu mai e bun de nimic. Mă tot gîndesc cine ar fi mai nimerit să-i ia locul...

Dumnezeule ! E limpede că la el se gîndeşte. Să intre în senatul Rusiei... Dar Moldova ? Moldova cui rămîne ?

XV

Îl privea cum vîslește. Cu mînecile suflecate tăia cu lopata apa Nevei. De fiecare dată izbucneau stropii. Unii cădeau pe volănașele rochiei ei. Rîdea. De mult nu mai rîsese. Rîdea și Nastenka. Un rîs gîngurit. O mișcare greșită din vîslă ! Barca s-apleacă. Un țipăt ! Ochii Nastenkăi se schimbă. Verdele crud se întunecă. Își mușcă buza subțire de jos. Ce neîndemînatec ! Spunea că vîslise și pe apa Bosforului. Un lăudăros ! Sau, poate, e prea bătrîn și-i tremură mîna. De ce mă privește atît de uimit ? Parcă nu m-ar fi văzut în viața lui. Trebuie să zîmbesc. Să zîmbesc !..."

Ochii Nastenkăi sînt iarăși ca foaia de trifoi. Verzi. De un verde tînăr. Rîde. Din nou. Din senin. Cantemir o privește o clipă buimac. Apoi rîde și el din toată inima. Mai înainte se speriase. A și uitat. Nastenka e iarăși Nastenka. Lasă vîslele. Barca alunecă în voia apei. Prinde o mînă a Nastenkăi. O sărută. Soarbe din stropii de apă. Nastenka îi privește capul aplecat, încărunțit.

— Dumitale, Dimitrie, nu ți-a dat poruncă țarul să-ți pui perucă ?

Cantemir îi lasă mîna. Nu se aştepta la întrebarea asta. Nu trecuse un ceas de cînd o ceruse în căsătorie. Nastenka se bucurase. Avea o singură îndoială : dacă nu era prea proastă pentru prinţul Dimitrie Cantemir. Şi, acum, dintr-o dată, întrebarea ei.

— Crezi că sînt prea vîrstnic, Nastenka ?

— La vîrsta asta, Carol svedezul cucereşte lumea.

Cantemir simte o arsură care nu se vede. Cuvintele l-au biciuit. Şi ea ştie ce-a făcut, deşi pare necoaptă. Pe de o parte, prinţul se bucură : răspunsul Nastenkăi înseamnă că încă îl crede tînăr. Pe de altă parte, Cantemir ştie că, pus alături de Carol al XII-lea, el nu însemnează nimic. Cam tot atît cît ar fi însemnat Moldova, faţă de ţara lui Carol. Toate privirile Evropei sînt aţintite asupra celei din urmă. S-au dus timpurile cînd oamenii ţineau în cinste ştiinţele şi arta !... Un cîştigător de războaie este mai presus. El se osteneşte cu cărţile. E drept că ţarul Petru îl sprijină. L-a bucurat alegerea lui la Academia din Berlin. Nu e puţin lucru. Dar ce înseamnă oare asta pe lîngă faptul că în faţa lui Carol oamenii se înclină, îl urăsec, sau se gudură ? Toate popoarele se întreabă în fiecare zi ce va mai face această rigă a nordului. Şi ţarul e urmărit de acelaşi lucru. Şi Nastenka.

Prinde iarăşi lopeţile. Apasă. Cu un fel de înverşunare. Nastenka a început să cînte. Cîntă şi gîndeşte. Cantemir nu ştie ce. Fiindcă Nastenka, trăită numai în ţara lui Carol, s-a învăţat să-şi ascundă gîndurile. Iubea Rusia numai din spusele tatălui ei. După ce s-a întors însă, nu s-a împăcat de loc cu viaţa de aici. Oamenii i-au părut sălbatici. A înţeles repede încotro bate vîntul. Petru era un om şi jumătate. Nu-l merita Ecaterina. Ce noroc pe capul ei ! Şi ea, fiica generalului cneaz Trubeţkoi, trebuia să se mărite cu un om care-şi pierduse ţara şi care niciodată nu va mai avea pe capul lui o coroană. Totuşi se va mărita. Taică-său,

generalul, nu mai e bun de nimic. Parcă ea nu vede ? A obosit. E fericit că ţarul i-a îngăduit să rămînă la Petersburg. Şi că i-a dat case de piatră. Menşikov şi Apraxin, cît vor trăi, îl vor ţine deoparte pe generalul cneaz. Dacă se mărită cu Cantemir, măcar atîta : se vor bucura şi ai ei de bunăvoinţa lui Petru. Şi nimeni nu ştie ce se mai poate întîmpla... A auzit ea că ţarul e foc şi pară fiindcă n-are urmaşi de parte bărbătească. Şi toată Rusia ştie că ţarina e stearpă. Se va mărita cu omul acesta din faţa ei. Şi ea îl va face să trăiască în preajma ţarului. Toată lumea spune că prinţul Cantemir are mintea cea mai luminată. Petru îl preţuieşte, şi asta nu e puţin lucru. Nu ştie cum se va descurca. Mamă vitregă ! Ei nu-i plac copiii. Şi nici nu va avea vreodată. Un copil ar sluţi-o. Şi ea nu are altceva decît frumuseţea ei. Bruma de avere a dat-o taică-său celorlalte două fete. Cantemir n-a cerut. Atît ar mai fi trebuit, să şi ceară, după ce că e vîrstnic. Omul ăsta din faţa ei nu ştie ce vrea. Dar îl va face ea să ştie.

— La ce te gîndeşti, Nastenka ?

— La viitorul tău, Dimitrie.

Obosise. Ca o nebună, Nastenka l-a chemat mereu la dans. S-a retras din încăperea unde petreceau nuntaşii în locul acesta tăinuit, numai al lui. Îşi privi ochii în oglinda de Veneţia. Cu cearcăne. Tăinuia şi mai mult durerile din coşul pieptului. Pentru a doua oară, mire ! Casandra... iar acum Nastenka. Va trebui s-o potolească. E o zvăpăiată. Tinereţea ei îi dă aripi, dar îl şi oboseşte.

Iarăşi durerea. Se aşează. Parcă de undeva vine un plîns. Ridică fruntea. Cercetează. Nu-i nimeni. Şi totuşi i se pare că aude plînsul înăbuşit al cuiva...

...„Sînt bolnav. Va trebui să las scrisul. Să dorm nopţile. Dar *Hronicul* trebuie terminat..." Măcar el. Aude hohotele de rîs ale ţarinei şi rîsul gros al lui Menşikov.

„Sînt mulţumiţi. Cred că de acum nu mă voi mai gîndi la Moldova. Cît de amarnic se înşeală ! Dar e bine aşa." Ţarina se pare c-o preţuieşte pe Nastenka. Şi el ştie că Nastenka n-o poate suferi pe ţarină. I-a spus-o chiar ea.

Îşi priveşte chipul în oglinda de Veneţia. Îşi scoate peruca. Părul cărunt, scăpat din strînsoare, se revarsă. Simte ceva pe degete. E pudra de pe perucă.

A făcut tot ce-a vrut Nastenka. Şi hainele astea scurte le-a pus tot din dorinţa ei. Ca să fie mulţumită ea. Şi ţarul.

Iar i se pare că aude plînsul. Cercetează colţurile încăperii. Nu găseşte nimic.

N-o are decît pe Nastenka. Dumnezeule ! A uitat copiii. Maria ! Ce face oare Maria ? N-a mai fost la Moscova de multă vreme. Îi va aduce pe toţi la Petersburg, chiar dacă Nastenka nu vrea. Oare Maria îl mai chinuieşte pe Ilinski ? Ar trebui să-l lase în pace ! Se vede cît de colo că Ilinski s-a îndrăgostit de ea. „Dar eu sînt îndrăgostit de Nastenka ? Nu ştiu. Nu mai ştiu. Un lucru însă e limpede ca lumina zilei : toţi cei care cîrteau că ţarul îl are la inimă nu vor mai avea nimic de zis."

— O obraznică ! Asta e ! Şi era de o mie de ori mai bine dacă o lăsai la Moscova.

Cantemir o privi lung pe Nastenka. Niciodată n-o văzuse atît de furioasă. Ochii nu-i mai erau verzi, ci cenuşii, de oţel. Venise să-i spună că îl chema ţarul. Se răzgîndi. Ieşi din încăpere.

Lui ce-i pasă ! Tace şi iese. Nu ştie să-şi crească copiii. Generalul Trubeţkoi, deşi prins la şvezi, şi-a strunit cele trei fete. Şi încă prea-prea... Cînd a găsit-o odată că a luat un cal pe care îl încăleca numai el, a prins-o de păr şi a izbit-o de stănoagă. Maria, în schimb, îşi face de cap. A văzut ea cum îl înfruntă pe taică-său, chiar pentru cărţile acestea, pe care le scrie. Îi îngăduie asta Cantemir, dar nu-i va îngădui ea ! Ce crede că dacă are aceeaşi vîrstă cu dînsa, o va lăsa aşa, de capul ei ?

Se privi în oglindă. Cercelul din urechea dreaptă nu stătea aşa cum trebuie. Îl desprinse. Trecu din nou firul de argint prin lobul urechii. Dinţii îi scrîşniră. O durea. Izbuti. În ochi i se aprinseră din nou luminile verzi. Coborî de la catul de sus. Pe scări o întîlni pe Maria. Simţea cum se înfurie din nou. Se stăpîni.

— Dacă întreabă cineva de mine, sînt la ţarină.

Maria nu se opri şi nu scoase nici un cuvînt. Prinţesei Anastasia Cantemir îi izbucnise sîngele în obraji.

— Tu n-ai auzit ce ţi-am spus ?

— Tatăl meu are slugi cărora le poţi porunci.

Dispăru într-o încăpere. Izbutise să se stăpînească. Era mult mai tare decît prinţesa. Auzi din curte duruitul caritei. O ducea pe prinţesa Trubeţkoi la ţarină. Maria aflase încă de la Moscova că domnitorul Moldovei se căsătorise. I-a adus vestea chiar Ilinski. Acesta a rămas cu gura căscată cînd i-a tăiat vorba scurt :

— Ştiu.

De fapt, nu ştia nimic. Însă nu putea suferi ca Ilinski să fi aflat înaintea ei. O durea, o noapte întreagă a plîns. Neauzită de nimeni : Nu putea fi adevărat ! Domnitorul Moldovei nu putuse să facă asta. Ba da. Şi, dacă a făcut-o, însemna că ştia el pentru ce.

Se frămînta. Căuta să găsească adevărul.

Poate totuşi pentru Moldova s-a însurat. Ca să poată fi în preajma ţarului. Căsătorindu-se cu o rusoaică, lucrurile ar fi fost mai limpezi. Pe cine o fi luat ? Încercase să-şi amintească toate femeile pe care le cunoscuse Cantemir în Rusia. N-o găsea pe nici una potrivită. A doua zi a sosit scrisoarea lui Cantemir, prin care o vestea că se căsătorise cu fiica generalului cneaz Trubeţkoi. O ruga să-l ierte că nu dăduse nici un semn de viaţă în vremea din urmă, fiind prins de treburi pe lîngă ţar. O aştepta pe ea şi pe băieţi la Petersburg. Îi cerea să nu întîrzie mai mult de o săptămînă.

A strîns scrisoarea. Cine era Trubeţkoi ? L-a chemat pe Ilinski. A venit încruntat. Şi-a dat seama că nu uitase că îl repezise cu o zi înainte. L-a întrebat la ce lucra. I-a răspuns morocănos. Abia cînd a început să-l laude pentru ultima traducere pe care i-o citise, Ilinski şi-a descreţit fruntea. Cine era Trubeţkoi ? Ochii lui Ilinski au scăpărat. Şi-a dat seama că vrea să afle totul despre acest cneaz şi despre familia lui. Nu-i nimic ! Ilinski poate să zîmbească, dar ea va afla totul.

Şi a aflat. Încă de pe vremea cînd fusese la Academia slavo-latină, Ilinski se străduise să ştie cît mai multe despre familiile boiereşti. Un singur lucru n-a fost atunci limpede pentru Maria. Ilinski vorbea despre trei fete ale cneazului Trubeţkoi. Pe care din ele o alesese domnitorul Moldovei ? A aflat adevărul abia la Petersburg. Cea aleasă avea vîrsta ei, a Mariei. Cînd s-au văzut întîia oară soţia şi fiica prinţului serenisim Cantemir, şi-au zîmbit. Prinţul s-a bucurat. Erau atît de tinere amîndouă !... Nu se putea să nu se înţeleagă. Singurul care şi-a dat seama de ura celor două femei a fost Toma Cantacuzino. Venea des în casa lui Cantemir, de cînd şi el fugise în Rusia. Suferea mai mult decît domnitorul Moldovei. Nefiind aplecat spre scris şi studiu, se topea cu gîndurile şi durerea sa. Toma a vorbit în patru ochi cu Cantemir şi l-a sfătuit s-o mărite pe Maria.

Numai aşa ar fi putut avea linişte şi ar fi avut răgaz să stăruie asupra ţintei moldovenilor şi muntenilor... Cantemir a chemat-o pe Maria. I-a spus cele gîndite de Toma.

Din acea clipă, Maria s-a închis în ea. Îşi iubea tatăl şi ar fi făcut totul pentru el. Chiar şi bărbatul pe care l-ar lua va fi tot din porunca lui. Dar nu-i poate cere să plece din casa părintească. Nicăieri nu ar avea în preajma ei oameni de carte. Şi el ştie că bucuria ei e învăţătura. Cu ce i-a greşit ca el să fie atît de necruţător şi să-i ia singura bucurie ?

— Răspunde ! A fost Menşikov la voi aseară ? N-auzi. De ce taci ?

— Fiindcă nu vreau s-o mint pe ţarină.

— Dar tăcerea nu-nseamnă minciună, dascăl împuţit ce eşti ?

Ecaterina îşi ieşise din sărite. După ce Ilinski a venit la Petersburg, l-a chemat la ea. Acum opt luni. Cu gura ei i-a spus că, dacă nu-i trimite ştiri despre tot ce se petrece în casa lui Cantemir, îl va ucide. Şi a aflat de la alţii că Menşikov se duce seară de seară la Cantemir. După ce ţarul îl băgase pe prinţ în Senat, Menşikov tot acolo era !

— A fost sau n-a fost ?

Ilinski îşi strîngea buzele şi tăcea. Oricum va răspunde, tot el va ieşi rău. Îi dăduse ştiri ţarinei despre alţii, numai despre Menşikov nu. Era prea primejdios. El i-a spus că în casă venise foarte des Toma Cantacuzino. Ducele de Holstein, ginerele ei, al ţarinei, nu se mai dădea dus. Cerea vinuri ungureşti şi bea în încăperea cu tapet roşu a prinţesei Cantemir. Toată casa auzea cum cei doi vorbeau în suedeză şi beau. Pînă şi von Bergholz, sfetnicul ducelui, se îndrăgostise de acest drac de femeie, care era prinţesa.

Cantemir turba de gelos. Maria mai punea şi ea paie peste foc. Parcă Tolstoi nu fusese şi petrecuse ? Şi Şafirov. I-a spus ţarinei de toţi şi de toate. Cînd l-a însoţit pe prinţul Cantemir la rezidentul Prusiei, a dat ştire. Cînd ambasadorul turc a venit în taină în casa de pe Neva, de asemenea.

Pe urmă a început să vină ţarul. Totdeauna însoţit de Menşikov, tovarăşul lui de chefuri.

Mai bine să-l taie, dar nu-i va spune nici un cuvînt despre Menşikov. Ce, ea era proastă ? Dacă-i va spune de ţar, se va gîndi îndată la Menşikov.

— Ieşi, ticălosule !

Îl privi cum, îngenuncheat, vrea să-i sărute poala rochiei. Îl izbi cu piciorul. Ilinski se trase şi ieşi.

Ce era de făcut ? De la altcineva aflase că Menşikov se ducea acolo. Dar dacă minţise, pentru a o face să se strice cu singurul om în care mai avea încredere ? Şi, toate, din cauza afurisitului ăsta de Cantemir ! De cînd e în Senat, el i-a băgat în cap lui Petru să-şi ia titlul de „Împărat al tuturor Rusiilor“ : Imperator ! Unul singur mai mare era în Europa. Împăratul romano-german, din casa de Habsburg ! Şi ea, acum, era majestatea-sa imperială. Nu suna rău ! Cantemir nu e prost, dar urmăreşte ceva. Şi Menşikov îi cîntă în strună. Şi ea nu ştie nimic. Nimeni nu-i spune. Senatul ăsta afurisit ! O cloacă de peruci şi capete strîmte. Fiindcă ea nu i-a născut copil ţarului, a hotărît ca Împăratul tuturor Rusiilor poate numi moştenitor pe cine vrea, în viaţă fiind. Nemaipomenită prostie ! Dacă va muri Petru — ferească Dumnezeu ! — ea îi va lua locul. Orice-ar face şi orice-ar zice Senatul ! Menşikov va avea grijă. Dar, blestematul, de ce se duce în casa lui Cantemir şi ei nu-i spune nimic ? Face totul de capul lui. Pe ea n-o întreabă nimic. În schimb, ea îi face tot ce-i cere. Din cauza lui a chemat-o de cîteva ori pe prinţesa Cantemir, pe care, de

fapt, n-o poate suferi. O mironosiţă ! parcă n-a aflat ce i-fose îşi dă cu frumuseţea ei ? Ea îi cheamă pe toţi în casă şi muştele trag la miere. Menşikov i-a spus că, în vremea din urmă, Cantemir a cerut mărirea pensiei. Şi dac-ar fi numai atît ! Dar i-a împuiat capul împăratului cu cereri de moşii în jurul Petersburgului. Înainte se mulţumise cu puţin. Acum nu-i mai ajunge. O să-l ducă de rîpă fata cneazului Trubeţkoi. Dumnezeule ! Nu cumva Menşikov se duce acolo din cauza ei ?

Se ridică. Îşi strînge cu mîna coada rochiei, care o împiedică. Afurisită şi moda asta ! Şi ea trebuie să ţină pas cu vremea... Petru a strîmbat din nas cînd a văzut că nu vrea să poarte toate prostiile aduse din Apus. De hatîrul lui le-a îmbrăcat.

Porunci să fie adus, de îndată, la ea, Menşikov.

A şi venit ! Pîndea în apropiere... Înseamnă că l-a văzut pe Ilinski plecînd. A aflat că Ilinski nu i-a spun nimic. Toate lucrurile îi ieşeau pe dos astăzi. Menşikov nu va recunoaşte că se duce serile în casa prinţului Cantemir.

După ce sluga a ieşit din încăpere, Menşikov, fără să-i mai facă semn Ecaterina, s-a aşezat şi şi-a scos luleaua aprinzînd-o. Ştia că Ecaterinei nu-i plăcea fumul şi tocmai de aceea fuma. Cînd Ecaterina l-a întrebat dacă chefuieşte în casa lui Cantemir, i-a răspuns scurt :

— Da.

Împărăteasa tuturor Rusiilor l-a privit cu ochii mari, îngroziţi. L-a pierdut pe Menşikov. L-a pierdut dacă şi el se duce în cloaca aceea !

Îl asculta tăcută şi parcă nu-i venea să creadă tot ce auzea.

— Nu m-am dus singur. Cu ţarul.

Dumnezeule, şi Petru a intrat în mrejele prinţesei Cantemir ! Ce-o fi avînd femeia asta, de trag toţi acolo ?

— Şi nu m-am dedat la chefuri, cum spui tu. Am băut atît cît să am ochiul limpede.

Cu ce glas îi vorbeşte Menşikov ! Simte că nu-i va spune lucruri bune. Şi fumul ăsta afurisit !

— Şi Petru se duce acolo pentru Anastasia Cantemir?

Asta voia să afle ! Nu balivernele pe care i le va înşira Menşikov.

— La început, aşa am crezut şi eu. Prinţesa Cantemir nu e o femeie de lepădat. Nu ştiu dacă e uşă de biserică, însă e sigur că bărbatu-său turbează. Ducele de Holstein şi von Bergholz nu s-ar da înapoi... Deocamdată, prinţesa îi joacă pe degete pe amîndoi. Îi plac petrecerile şi, mai ales, îi place să-i facă venin unei duşmance pe care o are.

— Care-i duşmanca ? O putem folosi.

Menşikov o privi pe Ecaterina. S-a făcut mai durdulie şi, chiar dacă şi-a pierdut din farmece, a învăţat destul de bine să tragă sforile. Ca femeie încă se putea bizui pe ea, ca să-l aibă în mînă pe Petru.

Ecaterina a flat că duşmanca de moarte a Anastasiei e fiica vitregă a acesteia, Maria Cantemir. La ea nu se gîndise nicidoată. Era prea crudă pentru a o băga în seamă. Şi nu se pricepea decît la învăţătură. Aşa spuneau toţi dascălii şi cei care fuseseră în preajma ei. Chiar şi Ilinski. „Ah, ticălosul ăsta nu mi-a spus nimic despre Maria. Din prostie."

El, Menşikov, s-a mirat cînd în casa prinţului Cantemir a apărut şi contele Tolstoi. A crezut un timp, cum au crezut şi ceilalţi că, în sfîrşit, vulpoiul ăsta bătrîn a fost pus cu botul pe labe. De cine a fost pus ? De cine n-o să-ţi vină să crezi. De Maria Cantemir. De fata asta crudă, pe care nici n-ai băgat-o în seamă. Dar vulpoiul, cu Apraxin, şi cu Şafirov au vrut altceva...

Cum a auzit de numele acestora, Ecaterina şi-a dus mîna la inimă. Erau duşmanii ei. Şi ai lui Menşikov. Totdeauna îi strecurau otrava ţarului că n-are urmş de parte bărbătească.

Dar Tolstoi nu venise pentru Maria. Sau, mai bine zis, n-a vrut-o pe Maria pentru el...

— Dumnezeule, pentru ţar ? !

— Da.

— Şi cum arată ?

— Cine ?

— Menşikov, te-ai prostit. Doar nu te întreb cum arată Tolstoi.

— Nu-i frumoasă, dar e deşteaptă.

Ştie că se înfurie, dar n-ar strica să-i spună că ţarul se săturase de dragostea ei, care-l sugea peste măsură şi nu-i dădea nimic în schimb.

— Şi cîţi ani are ?

— Douăzeci.

XVI

Cînd trăgeai aer în piept, simţeai că ţi se taie ceva înăuntru. Era un frig uscat, cum nu se pomenise de multă vreme la Petersburg. Pe uliţi, zăpada se bătătorise şi, pe alocuri, se întinseseră ochiuri mari de gheaţă, care, la lumina soarelui, scînteiau ca nişte oglinzi. Caii, deşi li se puseseră colţi, abia puteau trece. Fornăiau speriaţi şi aerul cald, care le ieşea din piepturile uriaşe, umplea văzduhul cu rotocoale de aburi.

Cîţiva neguţători au încercat să azvîrle nisip în faţa dughenelor, ca să potolească alunecuşul. Oamenii ţarului i-au oprit. Poruncă de sus ! Se încheiase pace cu svedul şi, de bucurie, aveau să vadă ce n-au mai văzut în viaţa lor. Şi aşa a fost. Cum s-a muiat gerul, oştenii ţarului, spre seară, au început să se foiască. Duceau călări torţe uriaşe, tremurătoare, încît se luminase Petersburgul ca ziua. Lîngă poarta palatului ţarului, cîntau muzici. Cu cîteva săptămîni înainte cîntaseră numai a jale, cînd ţarul l-a dus la groapă pe Toma Cantacuzino. Şi atunci fusese ceva nemaivăzut ! Doi copii de casă, în frunte îi purtau armele. Urmaseră doi oşteni vînjoşi, care abia puteau să ţină de dîrlogi calul lui

Toma. Speriat, se ridica mereu în două picioare. O mare de popi şi dascăli, şi prapure. Şi călăreţi, şi pedestrime, cîtă frunză şi iarbă. Poporul a aflat de îndată că ţarul spusese despre Toma că acesta fusese cel mai credincios dintre valahii care-l ajutaseră. Toma a fost îngropat cu cinste. Dar, morţii cu morţii şi viii cu viii !... Trebuia sărbătorită pacea cu şvedul. Nu era puţin lucru ! Muriseră destui oameni nevinovaţi... Se apropia primăvara, mai trebuia lucrat şi pămîntul. Şi, de pace omul se bucură. Se bucură şi ţarul. Tot poporul îl vedea cum rîde cocoţat pe movila de scînduri pe care o meşteriseră dulgherii. Rîdea ţarul de se prăpădea. Alături de el rîdea şi o fetişcană oacheşă şi subţire.

„Dar unde-o fi ţarina ?“ „Cum ? E bolnavă ?“ „Pe dracu, bolnavă !“ „Zici că se preface ? Ei, da, atunci e limpede. Trage şi ea ponoasele, dacă e stearpă. Are dreptate ţarul : Rusia nu poate rămîne de izbelişte. Dacă — ferească Dumnezeu — se prăpădeşte ţarul, ce ţar punem în loc ? Şi treburile merg bine acum. Şi negoţul. Nu mai vin corăbiile altora să ne ia mărfurile. Ni le ducem noi cu ale noastre. La început, toţi au cîrnit din nas, dar tătucul şi-a văzut de drum şi nu s-a lăsat pînă nu a umplut apele cu corăbii ruseşti.“ „Şi, de ce-i ţarina cătrănită !“ „Nu mai spune ! Fetişcana de lîngă ţar e chiar fata prinţului Cantemir ? Cea care ştie o grămadă de limbi ? De asta s-o fi oprit ţarul la ea. Cică a învăţat cîte în lună şi în stele. Fetişcana asta are minte ageră cum nu s-a pomenit. Şi ţarul îşi doreşte urmaş tot cu minte ageră...“ „Dumnezeule, priviţi ce minunăţie se apropie ! Nu te mai ridica, omule, în vîrful picioarelor, că nu mai văd nimic. Să te uiţi şi să nu crezi ! O corabie vine pe zăpadă ! Ai dracului, cîte au mai scornit ! Totul alunecă pe tălpici de sănii. Asta-i corabie prusacă. De ce-o lasă ţarul să treacă ! Şi ce dacă e numai glumă ? Să-i bage o boambă în pîntec. Tunuri avem destule. Şi cine-i, mă rog, cel care stă băţos la proră ? Ducele de Holstein ? Cum o

mai mănîncă din ochi pe cea de lîngă el! Aşa muiere, mai zic şi eu! Ei nu, e chiar prinţesa Cantemir, fata cneazului Trubeţkoi? Asta e? Şi cît de nevinovată pare. E adevărat că ea a început să tragă toate sforile la Petersburg? O s-o sfîrşească prost, îţi spun eu. Se zice că bărbatu-său o urmăreşte ca o umbră. Abia aşteaptă s-o prindă. Şi, ce, crezi dumneata că învăţaţii n-au inimă?"

...„Uite corabia lui Menşikov! Cu toate pînzele desfăcute. Corabie rusească, trainic închegată. Ţarul i-a făcut semn cu mîna. Parcă şi la fereastra palatului s-a mişcat o perdeluţă. N-o fi cumva ţarina? Or fi trezit-o din somn uralele. Sărăcuţa, nici bolnavă n-are linişte..."

Muzica nu mai cîntă. Doar tobele bubuie. Dumnezeule, aşa ceva chiar că nu s-a mai văzut. O corabie turcească, pîntecoasă! Însuşi sultanul stă turceşte pe perne. „Cum o să fie prinţul Cantemir? Nu vezi ce barbă are? Şi ce caftan! Numai la Istanbul se mai vede aşa ceva. Şi poartă un turban pe cap cît toate zilele." „O fi, omule, prinţul, dacă zici dumneata. Dar, zău, aş fi jurat că nu e el. Şi toţi turcii ăia din jurul lui sînt ruşi de-ai noştri? Atunci de ce-au ridicat şi steagul cu semilună? Au înnebunit? În inima Petersburgului, steag cu semilună? Ha, ha, ha! Asta-i bună! După corabie, călare pe un măgar, un măscărici! Ce vrea să însemneze asta? Dacă află sultanul de mascarada de la Petersburg? La urma urmei, şi ce dacă află? Pe şved l-am pus cu botul pe labe. Cine mai poate şti ce ne va aduce ziua de mîine?"

„Însă acestea toate fiind de noi în limbă latinească scrise şi alcătuite, socotit-am că cu strîmbătate încă şi cu păcat va fi, despre istoria noastră mai mult străinii decît ai noştri să ştie. Slujească-se dară cu ostenelile noastre nea-

mul moldovenesc şi, ca într-o oglindă curată, chipul şi statul, bătrîneţele şi cinstea neamului său privindu-şi, îl sfătuiesc..."

Ridică pana. Şi, totuşi, încă nu era mulţumit. Ostenise ca să dea acest *Hronic* în limba română. Dar mai trebuia adăugat ceva. Nu că n-ar fi spus-o în *Hronic*. Însă în cele din urmă, cuvintele sînt duse de mintea cititorului! Fruntea i se încreţi. Apucă pana. Apăsa scrîşnit, de parcă ar fi scris cu dalta în piatră: „Precum au început romanii din descălecatul lor de la Traian împărat prin toată Dachia, aşa au şi ţinut."

Răsuflă uşurat. Parcă i se luase ceva de pe inimă. În vremea din urmă, prins de intrigile de la curtea ţarului, lăsase baltă această scriere la care ţine ca la ochii din cap. De cîte ori ostenea asupra ei, se vedea cu ochii minţii acasă. Îi era dor de Moldova. Şi, poate n-o va mai vedea niciodată! De acum, se va cufunda cu gîndurile şi fiinţa lui spre altă parte a lumii. Ţarul i-a şi spus că citească şi să cerceteze tot ce se poate despre Caucaz. Avea de gînd, în vară, să se îndrepte înspre acolo. Învăţase la Istanbul şi persana, încît lucrul mergea uşor. Se şi vedea intrînd în Cahetia şi Cartlia. Otomanii puseseră mîna pe Tiblisi şi ameninţau spre Caspice. Legăturile ţarului cu Persia ar fi fost tăiate. Ţarul n-avea de gînd să pornească război împotriva perşilor. Trebuia oprită năvala otomană. Cine ştie ce putea ieşi din asta!...

De ce e turburat din gîndurile lui? Cine-a venit? Ţarina?! Şi Menşikov?

— Cobor îndată.

Dacă au venit amîndoi, înseamnă că din cauza Mariei. Da, el era vinovatul. El, şi nu Maria. El a îngăduit fetei să răspundă dragostei ţarului. A stat mult în cumpănă. Ştia că unii îl dispreţuiau. Însă, deasupra lui şi deasupra Mariei stătea o durere mai mare: a Moldovei. Şi a

Țării Românești... și... El l-a hotărît pe țar să facă așa, încît Senatul să-i îngăduie să-și aleagă moștenitorul. Dacă Maria îi va da urmaș de parte bărbătească, va avea în el sîngele Romanovilor și al Cantacuzinilor, împărații Răsăritului. Dumnezeu e bun și mare ! Va avea grijă să se nască acest vlăstar. Au venit amîndoi : e limpede că au născocit o nouă capcană. Și Maria încă nu i-a spus nimic. A rămas grea sau nu ?

Coborî. Se închină înaintea țarinei. Se îmbrățișă cu Menșikov. Cît de zîmbitor e ! În vremea din urmă caută mereu să-i intre în voie.

Țarina măsură cu privirile încăperea tapetată după gustul Anastasiei, care ținea să fie în pas cu moda Apusului. Își făcea vînt cu evantaiul, deși nu era cald, dar astfel putea să-și ascundă mai bine ura pentru omul din fața ei. Zîmbi.

— Pare-se că prințesa Anastasia nu-i acasă.

— Nu.

„De ce întoarce cuțitul în rană ? Ce vrea ? Da, Nastenka nu era acasă. Nu știe unde s-a dus și nici nu vrea să știe. Are nevoie de liniște. De multă liniște."

— Cresc copiii, prințe Cantemir. Cresc.

— E-adevărat. Băieții mei au și intrat în garda țarului, deși sînt încă necopți. Lui Antioh cred încă că i-ar sta mai bine la Academia de la Moscova. Ține mai bine pana decît sabia.

Știa că Menșikov vorbise însă despre Maria. Dinadins el amintise despre băieți, ca să-i facă să-și descopere mai adînc gîndurile.

Evantaiul Ecaterinei își zbătea aripa, ca o pasăre prinsă în laț.

— În vreama din urmă, țarul și cu mine sîntem foarte mulțumiți de serviciile pe care le-ai adus Rusiei și tronului.

Dacă a început așa, înseamnă că e vorba numai de primejdie. Cunoaște el glasul acela dulce, uns cu miere!

— De aceea ne-am gîndit, în bunătatea noastră, să-ți facem o bucurie alegînd un mire pentru fata domniei-tale, Maria.

— Are douăzeci de ani și e vremea să-și găsească soț. Cred că majestățile-lor au gîndit bine. Nu e rău să fie chiar cineva de la curtea țarului.

„Aha. Menșikov, se dă pe față! Rămîne alături de Katerina. Nici nu s-ar fi putut altfel. Dacă femeia aceasta ar fi îndepărtată, și el ar cădea."

— E voința majestății-sale?

— Țarul și cu mine sîntem una.

„Deci e limpede că Petru nici nu știe de această urzeală. Trebuie să se stăpînească. E nevoie să afle totul."

— Majestatea-voastră e prea bună cu noi și Maria nu va ieși din cuvîntul împărătesei tuturor Rusiilor.

Evantaiul Ecaterinei se opri. Ea nu se așteptase să nu întîmpine nici o piedică în planul pe care-l ticluise. Privi spre Menșikov. Pe figura lui nu se putea citi nimic.

— Dacă mi-e îngăduit, majestate, asupra cui v-ați gîndit ca să fie ales al Mariei?

— A venit să ne roage pentru a vorbi cu domnia-ta chiar cneazul Dolgoruki.

— Cneazul? Mare cinsete pentru familia noastră!

„Chiar pe bețivanul ăsta l-ați ales? A, aici e mîna lui Menșikov! Dolgoruki se trăgea dinspre mamă dintr-o familie de pani polonezi. În felul acesta și cneazul, luînd pe Maria, putea rîvni la Moldova. Nu era de loc rău țesută urzeala. Și, culmea!, asta s-ar fi putut să-l ispitească chiar pe țar..."

— Eu însumi voi vorbi cu Maria și voi pune o vorbă, deși o știu încăpățînată...

După plecarea țarinei și a lui Menșikov, cumpăni dacă să-i spună Mariei sau nu. Pentru toți va trebui să pară că prințul Cantemir sprijină cererea cneazului Dolgoruki. Dumnezeule, cînd oare se vor sfîrși toate astea? Dacă Maria... De ea atîrnă totul... Cînd a intrat Nastenka? De ce vine spre el? Ce vrea?

— Am auzit că țarina și Menșikov au fost aici.

— Au fost.

— Și ce-au vrut?

...„Cît de mult te-ai schimbat tu, Nastenka! A avut dreptate Maria: ești o nesățioasă. Nimic nu-ți ajunge. Nimic nu te mulțumește. Ce-ți pasă ție de gîndurile mele, de durerea mea? Doi oameni nu pot suferi niciodată la fel. Dar se pot bucura în aceeași măsură. Pentru noi doi nici aceasta însă nu e îngăduit. Am fost și am rămas doi străini. Va trebui să te mint, Nasteka. Pe soția mea. Nu e de ajuns să-ți ascund, așa cum am făcut-o pînă acum."

— Cneazul Dolgoruki o cere pe Maria de nevastă.

— Chiar cneazul? Și ce-a găsit la ea de o dorește chiar atît?

„Cît de veninoasă ești, Nastenka! Și cît de plină de tine. Tu niciodată nu te-ai sacrificat pentru generalul Trubcțkoi. Maria însă a făcut-o și o face pentru mine, pentru..."

— Maria e mai învățată decît multe femei de vîrsta ei.

— Vrei să spui decît mine?

S-a întîmplat ceva cu Dimitrie. Pentru întîia oară îndrăznește s-o jignească. Dar nu-i va rămîne datoare.

— Ca femeie, nici un bărbat nu s-ar uita la ea. Doar un orb. Toată lumea spune că țarul Petru a orbit.

Lui Cantemir îi veni s-o lovească. Se stăpîni. O va strivi altfel.

— Ascultă, Anastasia. Nu eşti chiar atît de proastă ca să nu înţelegi ce vei auzi acum. Ştiu că ţii morţiş ca fratele tău s-o ia de nevastă pe fiica lui Golovkin. Nu v-aţi gîndit rău. Deşi cred, că, pentru familia voastră, asta înseamnă cam mult.

— Cu mine să nu vorbeşti în acest fel !

— Am să vorbesc şi ai să asculţi.

Nastasia se ridică furioasă şi vru să se îndrepte spre uşă. Glasul lui Cantemir răsună tăios, încît încremeni. Îl privea cu ochii îngroziţi. Numai de generalul cneaz îi fusese atîta teamă. Dar asta se întîmplase în tinereţe.

— Nu-ţi cer socoteală pentru toate blestemăţiile pe care le faci, deşi eşti nevasta mea. Îţi atrag însă luarea aminte că tu o vei face pe Maria să se hotărască să-l ia de bărbat pe cneazul Dolgoruki. Dacă nu vei reuşi, fratele tău nu-l va avea ca socru pe cancelarul Golovkin.

Ilinski nu mai îndrăznea să se arate în preajma Mariei. Îi era teamă de ţar. Oricînd se putea găsi cineva, care să facă să ajungă la urechea acestuia că el se topeşte de dor. Îi era mai scump capul. Dar inima nu-l lăsa. De cîte ori putea, pîndea. Îl ura pe ţar. În cele dn urmă, s-a hotărît să vestească el însuşi pe ţarină de tot ce se întîmpla. Pîndea. Cu ochii lui vedea de vreo două luni cum, seară de seară, ţarul intra şi rămînea în iatacul Mariei. A prins-o pîndind şi pe prinţesa Cantemir. Şi ea ştie. Şi prinţul. Toţi tac. Nimeni nu îndrăzneşte. Cine s-ar încumeta să-l supere pe omul de care tremura toată Rusia ? Dar el o iubeşte pe Maria. N-o poate lăsa în ghearele ţarului. După ce-şi va potoli poftele, o va arunca, aşa cum arunci o cîrpă. Şi Maria tot la el va veni, la Ilinski. Nu-i trebuie nimic. Nici cinste nici avere. O va lua şi o va duce în satul lui, la

maică-sa. Şi ţarina... La început, urlase la el şi-l ameninţase că nu-i dă de ştire. Şi acum, deşi în fiecare dimineaţă îi trimite veşti, tace. Nici un semn. A fost o dată cu Menşikov şi a vorbit cu prinţul Cantemir. Atît. De atunci, nimic. „Dumnezeule, iat-o ieşind din iatacul ei. E galbenă. Şi a slăbit. Cît de frumoasă e în durerea ei ! Dar, atunci, de ce-l primeşte ? Iat-o şi pe prinţesa Anastasia ! Trebuie să aud ce vorbesc. Cum ? Îi cere să-l ia pe cneazul Dolgoruki de bărbat ? Maria să ia pe altul de bărbat ? Au înnebunit cu toţii. Slavă cerului ! Maria se împotriveşte. Şi cît de dulce ştie să vorbească acum Anastasia ! Cum se mai gudură. I s-a dus pe apa sîmbetei trufia. Cum ? Nu-mi aud urechile bine ? I-a spus că aşteaptă un copil ? Maria !"

Anastasia s-a făcut verde. Ţipetele ei se aud în tot palatul. Ştia ea de ce sfrijita l-a atras în mrejele ei pe ţar ! Voia ca plodul care se va naşte să ajungă în tronul Rusiei. Un plod din pîntecul ei ! Dumnezeule, parcă se învîrte lumea cu ea ! E o viperă. O vpeiră, care a cîntărit totul numai pentru a o umili pe ea. Asta vrea : ea să fie mama viitorului ţar. Ei, nu, niciodată neamul Trubeţkoi nu se va închina în faţa unui asemenea plod. A, iată că intră şi Dimitrie !

— Ai ştiut ?

Cantemir o privi liniştit. Nu mai simţea nimic pentru femeia din faţa lui.

— Fii liniştită, Nastenka. Totuşi fratele tău o va lua de nevastă pe fata lui Golovkin.

Caraghiosul ! El nu înţelegea că asta nu mai cîntărea nimic pe lîngă umilinţa de a o şti pe Maria deasupra ei.

XVII

Nu mai putea. Plecase de şapte luni de zile de la Petersburg, însoţind pe tatăl ei şi pe ţar cu oştile, spre Caucaz. N-a vrut să rămînă cu Anastasia. Şi, mai ales, n-a vrut s-o ştie pe ţarină atît de aproape de ea. De mai multe ori simţise copilul cum bătuse cu picioruşele în pîntecul ei. La cererea domnitorului Moldovei, ţarul a poruncit ca Policala să-i urmeze. Ea n-avea încredere în grec. Mai mult de nevoie bea băuturile din ierburi pe care i le dădea. O dată i le-a aruncat în faţă. Erau amare. Domnitorul Moldovei a certat-o. Avea dreptate. Şi căldura asta nesuferită! Prima oară i-a simţit picioruşele în mai, cînd au pornit pe corabie pe Volga prin Kazan, Simbirsk, Samara şi Ţariţin. Mai bine ar fi rămas la Astrahan, în Palatul peştelui. Şi ţarul, şi contele Tolstoi, şi amiralul Apraxin crezuseră că e mai bine ca ea să rămînă. Taică-său, după ce l-a întrebat pe Policala, a sfătuit-o între patru ochi să-l însoţească. Nu se ştie ce s-ar fi putut întîmpla în lipsa lor. Şi turcii, şi tătarii pîndeau...

Groaznic a fost în 20 iulie, după ce s-au îmbarcat pe corabia sfîntul Alexandru. Valurile Caspicei nu erau o

glumă. Şi vìntul începuse să şuiere din senin. Credea că-şi varsă sufletul din ea. L-a alungat pe Policala. Îl suferea alături numai pe taică-său. Îl vedea că e îngrijorat. Se temea pentru copil. Toată lumea purta grija copilului pe care-l purta în pîntecul ei. Într-un fel, era mîndră. Cîteodată, o împungea însă un fel de ciudă. Cît a mai tremurat după aceea, cînd s-au dat luptele de la Derbent ! I-a povestit taică-său că, după înfrîngere, a venit hanul tătarilor, Adil Ghirai, pentru a se supune ţarului. Domnitorul Moldovei a tradus cuvintele căpeteniei tătare.

E august, şi de cinci zile bat tunurile asupra întăriturilor de la Baku. Fiecare lovitură îi sparge timpanele. Încă o dată ! Şi încă o dată ! E înnebunitor ! Îşi prinde capul cu mîinile. Îl înfundă în perne. Dacă n-ar fi fost vorba de viitorul domnitorului Moldovei, l-ar fi gonit pe ţar ca pe un cîine. De ce s-a oprit la ea ? Ştia că nu-i frumoasă. Ce-a vrut ? Dumnezeule, cît e de nedreaptă ! Deşi tunurile bubuie, deşi oamenii mor, pe rînd, ţarul şi taică-său îşi fac răgaz să vină în cort, s-o vadă. Cît de caraghios e ţarul ! Atît de lung ! Cum îşi roade unghiile ! Nu-i-e teamă că Baku nu va cădea. Dar i-e cumplită frică pentru copilul lui. Iar taică-său, de cîte ori vine, o priveşte îndurerat.

De două ceasuri n-a mai venit nici unul dintre ei. Ce-nseamnă tăcerea asta ? Nu se mai aude nici un tun. Şi pruncul a mişcat iarăşi ! Ce vrea Policala cu băutura asta amară ? Trebuie s-o bea. De cînd i-a aruncat-o în cap, a început s-o privească grijuliu. Amară ca fierea ! Se-aud tropote de cai. Ţarul !

— Baku a căzut !

Era a doua oară cînd arhimandritul Laurenţie urca pe o corabie. Pe Volga a îndurat sfinţia-sa cu stoicism

legănatul valurilor. Pe Caspica, însă, nu mai putea. Dacă n-ar fi fost porunca mitropolitului Teofan, nu s-ar fi suit pe punte nici în ruptul capului! Sfinţia-sa ducea porunca mitropolitului şi încă o poruncă tainică, de la ţarină. Slab ca un ţîr, frămînta între degete şumoiogul bărbii sărace şi sure. Îi poruncise mitropolitul să-l ajungă pe ţar la Astrahan. Va trebui să adune ştiri despre oameni şi locuri, mergînd pe urmele oştilor.

Porunca ţarinei nu îndrăznea s-o rostească nici în gînd. Stătea acum pe punte şi privea îngrijorat cerul care se înnegrise spre Crivăţ. Corăbiile care aduceau merinde pentru oştile din Caucaz s-au răspîndit pe apă ca potîrnichile. Se apropie furtuna! Desluşea poruncile căpitanului vasului şi nu înţelegea nimic. Nu mai auzise pînă acum de vela mică, vela mare şi altele. Valurile începuseră să se ridice cît munţii. Cineva i-a strigat să se lege cu o frînghie de arborele mare. Dumnezeu mai ştie care e arborele mare!

— Sfinţia-ta, scoate anteriul! O să atîrne ca un pietroi în Caspica!

N-a avut răgaz să-i răspundă. Un val îl izbise cu capul de ceva tare, ascuţit. N-a mai ştiut nimic. Cînd s-a trezit, ajunseseră la Astrahan. Pe mal, a aflat că şi ţarul se întorsese de la Baku. Celelalte corăbii se scufundaseră. Cu carne sărată, cu grîu, cu tot.

— Dar medicul Policala e în Astrahan?

— A rămas cu prinţul Cantemir la Baku. Peste o săptămînă, se întorc şi ei.

Îşi aranja materialul scris şi adunat. Aici avea notele despre oraşul Bolgari, care fusese odinioară capitala Bulgariei Mari de la Volga. Traducerea celor cincizeci de inscripţii arabe şi armeneşti rămase de pe vremea Hoardei

de Aur e una din răsplăţile trudei lui. După ce va ajunge acasă, le va tipări. Arhimandritul i-a adus de la Moscova *Sistema religiei mahomedane*. O răsfoi. Îi plăcea cum miroase hîrtia tipărtă. În vremea din urmă, toate îi mergeau din plin. Maria se simţea bine. Se zvonise că turcul adună oaste şi că va ataca dinspre Moldova. Ţarul va trebui să răspundă. Moldova va fi eliberată.

Lucra cu băgare de seamă, deşi se simţea slăbit. Nu spusese Mariei nimic. Nici lui Policala. Dar, acum o săptămînă, în timp ce călărea pe potecile munţilor Caucaz, pentru a însemna pe schiţe pînă unde se întind marginile zăpezilor veşnice, a simţit că-l încearcă ameţeala. După aceea, n-a mai ştiut ce-a fost cu el. Ilinski se speriase cumplit. I-a spus că învineţise şi că tremura, de parcă ar fi fost cuprins de friguri.

Mîngîie hîrtiile pe care însemnase toate monumentele pe care le văzuse. Moscheele de aici erau mult mai sărace decît cele de la Constantinopole. Niciodată nu-i va ieşi din minte Moscheea Albastră. De ce l-a trimis Procopovici pe arhimandritul Laurenţie ? Numai pentru strîngere de material ? Ieri l-a găsit stînd de vorbă cu Policala. Se cunoşteau de la Academia din Moscova. Iar au început durerile din coşul pieptului ! Îi vine mereu să mănînce. Şi i-e o sete cumplită. Tot timpul bea apă ! Policala crede că are boala zahărului. Cu asemenea boală nu mai e nimic de făcut. Moldova... Va mai revedea vreodată Moldova ? Policala să-şi vadă de treburile lui ! Să aibă grijă de naşterea viitorului ţar al tuturor Rusiilor. Chiar dacă el va muri, pruncul acesta va izbăvi Moldova ! Ţarul e acum la Maria. Toată lumea aşteaptă să nască. Şi octombrie a început cu ploile lui, care nu se mai termină. Ce bine că a luat-o pe Maria cu el ! Ţarina nu mai poate muşca. Nici Menşikov. A ştiut ţarul ce face ! L-a lăsat la Petersburg pe omul Katerinei.

Toate merg bine. Nespus de bine ! Numai boala asta de n-ar fi. Dar o va învinge el.

Ieşi pe coridor. Îndreptîndu-se spre încăperea în care Maria aştepta să nască, ochii i se opriră pe ornamentaţiile de marmoră ale Palatului Peştelui. Biserica Trei Ierarhi din Iaşi e deasupra acestora ! Cînd se va întoarce în Moldova, va face el să înflorească artele şi ştiinţa. Îl va ierta pe Neculce. De fapt, n-a fost niciodată supărat pe el. L-a înţeles : nu putea trăi departe de Moldova. Se topea de dor. Parcă el nu văzuse ? Iarăşi anteriul slinos al arhimandritului Laurenţie ! Ce tot caută pe aici ? A uitat să citească scrisoarea lui Campredon, trimisul regelui Franciei în Rusia. Chiar ţarul îl rugase să mijlocească pe lîngă regentul Franciei, ducele de Orléans, ca o corabie franceză să răpească de la Constantinopole pe Antioh cu familia sa. Au trecut doi ani de atunci şi Campredou îl ducea numai cu vorba. Fu izbit de chipurile întunecate ale celor pe care îi întîlnea. Şi ţarul ! Tot mohorît ! Parcă ar fi pierdut o luptă. De ce vine spre el ? Ţarul Petru îl îmbrăţişează şi plînge !“

Scoase un răcnet :

— A murit Maria !

— Nu. Nu ea.

Privi cum o femeie scotea, învelit într-un şal, copilul mort.

XVIII

Toate i se perindau prin fața ochilor ! Într-o troică au înfruntat nămeţii şi viscolul pînă la Dimitrievka, lîngă Moscova. Tot timpul a ţinut în poală capul domnitorului Moldovei, ca pe un copil. Şi numai ea era de vină de boala tatălui ei. Născuse copilul mort. Nu ! Nu ea ! Policala ! Petru a făcut cercetări. A aflat. Policala primise poruncă din partea ţarinei. Ierburile acelea amare ! Dumnezeule ! Numai ele ! Îi va face un alt băiat lui Petru. Altul ! Rusia trebuie să aibă un ţar, şi Moldova un sprijin ! A căzut capul lui Policala. Dar şi copilul era mort. Prea tîrziu !... Ea însă nu va renunţa, chiar dacă tatăl ei, scîrbit, nu mai vrea să ştie de nimic. În mai, cînd a sosit porunca ţarului ca principele Cantemir să pornească de îndată spre Petersburg, pentru treburile Senatului, tatăl ei era bolnav. Cumplit de bolnav. Slăbise şi arăta ca o umbră.

Ea n-a vrut, dar domnitorul Moldovei i-a scris ţarinei despre boala sa care-l împiedică să vină. Ca s-o potolească pe vipera asta, care i-a ucis copilul. „Cel puţin să nu te mai prigonească pe tine, Maria, şi pe băieţi.“ Despre el nu spunea nimic. Privea trist, parcă înjunghiat de ceva

pe dinăuntru. Nu-l va lăsa să moară! Ea știe că țarul o iubește. Numai pe ea. Ce-ar fi să-l mintă? Să-i spună că așteaptă alt copil. Da, numai așa domnitorul Moldovei ar iubi din nou viața!

Trei zile a stat Cantemir lîngă Dimitrievka, la o mănăstire. Toți de la curte ziceau că se dusese pentru a se împăca cu sine și cu lumea. În 21 august s-a întors. Îi privea pe toți senin și liniștit. Maria n-a mai îndrăznit să-l mintă. La masă n-a pus nimic în gură. Toți copiii erau lîngă el. Și Nastenka. Înainte de prînz, a cerut iertare Nastenkăi, și aceasta a plîns. În sfîrșit, găsise iar lumina din sufletul ei. Păcat că era prea tîrziu.

Abia dacă luau cîte o îmbucătură. L-a chemat și pe Ilinski. A făcut un semn cu mîna. Apoi, cu glasul scăzut, a început să le vorbească.

— De este vreun neam mai mult decît altele, nu numai vechimea lui și lățimea ajung...

După cîteva clipe, cu greutate, rosti :

— De vom lua seama străbunilor noștri, nu prădători au fost... De le vom căuta firea, inima și vitejia iroicească, vădit este că împotriva sălbatecelor neamuri ca niște ziduri de aramă au stat...

Se ridică. Îl spirijiniră pînă în încăperea sa.

I s-a auzit glasul stins, ca o șoaptă :

— Să rămînă numai Antioh...

Încă nu e bărbat. Dar va trebui să țină minte.

— Tată, a sosit de la Frankfurt pe Main...

Îi luă din mînă tipăritura. Șapte ani i-au trebuit să iasă de la tiparniță. „Cît de tînăr eram atunci! Da, Postume, Postume, cum aleargă anii! Horațiu!“ Își apropie cartea de ochi. Îi simți mirosul. Totdeauna îi dădea un

fel de fior! „Ochii! Totul e tulbure.“ Îi era rușine să-l întrebe pe Antioh ce titlu are cartea. Știa sigur că după ce Antioh va ieși, va veni noaptea. Dar nu cu totul. „Horațiu! Nu voi muri cu totul; tot ce-i mai bun în mine va să înfrîngă moartea.“

— Fiule...

Se așeză. În dreapta, oglinda de Veneția. Îl privi lung pe Antioh. „De ce l-am chemat? Cîtă deșertăciune! Voiam să-l rog să aibă grijă de cărți. Să găsească oameni nimeriți pentru a le tălmăci. Cu ani în urmă, visam ca Evropa... Ah, teama asta de a nu muri cu totul! Nu, Antioh! Du-te, fiule. Mai am de încheiat socoteli, pînă a mă elibera.“

— Du-te, Antioh, lîngă ceilalți! Ai grijă de Maria!

...„De ce îngenunchează? Altădată, și eu aveam părul negru ca al lui. S-a ridicat. Nu pleca! Și totuși te-ai dus. Cine a început să plîngă dincolo? S-a închis ușa. Pentru totdeauna. Oglinda de Veneția! Dumnezeule, cum i se tulbură iarăși apele! Să-mi scot peruca. Altă deșertăciune! Bărbatul acesta albit sînt eu. Cine sînt eu? Oglinda!!! Iarăși a răsărit Inorogul. Și în colțul din stînga, sus, un corb își zbate aripile. Toți și toate se adună. Pardosul! Mai trăiești, Iordachi Ruset? Nimeni nu va afla niciodată cît rău a făcut Moldovei. Marie, uite, Marie, struțo-cămila! Îți mai amintești cum rîdeai la Istanbul? Oase și cruci... Și camilopardul calcă pe ele! Brîncovene, de ce ne-a dat Dumnezeu trufia?“

Se prăbuși. Cînd au intrat ceilalți, au găsit oglinda de Veneția plesnită.

Se întunecase.

Epilog

Colegiul d'Harcourt din Paris fremăta. Cei mai mulți spectatori preferau să rămînă în foaiere pînă la ridicarea cortinei. Se știa aproape sigur că însuși autorul, *monsieur* Voltaire, va fi prezent la premiera piesei sale. Mulți dintre cei veniți îi mai spuneau pe vechiul și adevăratul său nume, François-Marie Arouet, și considerau nu numai un act de curaj, dar chiar o impertinență faptul că acest domn îndrăznea să înfrunte hotărîrea regentului. Era foarte probabil ca, după premieră, *monsieur* Voltaire să fie condus din sala colegiului d'Harcourt, în celula pe care o avea rezervată la Bastilia. *Monsieur* Voltaire făcuse cunoștință cu ea încă din 1717. Atunci fusese cu 17 ani mai tînăr și îndrăznise — în urma măsurii luate de regent să vîndă jumătate din caii care umpleau grajdurile palatului, pentru economii — să afirme c-ar fi fost mai indicat să fie concediați jumătate din catîrii care umpleau curtea regală. Parisul n-a uitat scurtul dialog dintre regent și acest François-Marie Arouet :

— *Monsieur* Arouet, pun rămășag că pot să-ți arăt ceea ce n-ai văzut niciodată în viața dumitale.

— Şi ce anume ?

— Interiorul Bastiliei.

În marele foaier, din cauza înghesuielii, *madame* Dumesnil, cea care avea să apară pe scenă în *Mérope*, era înconjurată de un cerc de admiratori. Un singur gest greşit, şi evantaiul s-a aprins de la una din lumînări. Admiratorii au încremenit. Noroc de un tînăr, care se găsea nu departe. Dintr-un salt, a prins evantaiul şi a stins dantela mînecii doamnei Dumesnil. O clipă, a rămas în braţele tînărului. Era întîia oară cînd doamna Dumesnil îşi pierdea cumpătul.

— Domnule, recunoştinţa mea !

— Prinţul Antioh Cantemir. Eu trebuie să vă mulţumesc, doamnă...

Cum a spus ? Prinţul Antioh Cantemir ? A auzit de el. Ca nişte cărbuni stinşi sînt ochii acestui ambasador al ţarinei Elisabeta la Paris. Şi, ce e mai nostim e că-i singurul bărbat care, în afara scenei, a ţinut-o în braţe în faţa întregului Paris. E delicios acest prinţ. Şi cît de grav pare. Ar fi o nenorocire să fie lipsit de spirit. O, nu ! E imposibil. Răspunsul pe care i l-a dat va face înconjurul Parisului, pînă a doua zi dimineaţa.

L-a luat de braţ şi s-au îndepărtat de grupul admiratorilor.

— Sînteţi sigură, doamnă, că *monsieur* Voltaire va fi prezent la premieră ?

— Credeţi, *mon prince*, c-ar putea exista ceva care să stea împotriva voinţei lui François ? Ştiţi ce mi-a răspuns la o repetiţie — da, da, a fost şi la repetiţii, sfidînd ordinele nu ştiu cui ! — cînd i-am spus că ar trebui să am pe dracul în mine ca să pot juca *Mérope ?* Răspunsul a fost magnific : „E tocmai ce-ţi cer. Trebuie să avem pe dracul în noi, dacă vrem să realizăm ceva pe tărîmul oricărei dintre arte.“ Ei bine, *mon prince*, eu cred că Voltaire e însuşi dracul.

— Aş fi nespus de fericit să-l cunosc pe cel dintîi om al Franţei.

— Încă nu l-aţi cunoscut? Dar la Cirey e un adevărat pelerinaj. Şi-a instalat în castel un teatru. Ştiţi ceva, *mon prince*, vă voi prezenta eu lui Voltaire! Şi chiar în seara aceasta.

— Vă mulţumesc, *madame*.

I-a îngăduit s-o conducă pînă la cabina ei.

E timpul să mă pregătesc. Voltaire nu poate lăsa Parisul să aştepte chiar atîta!

Prinţul Antioh Cantemir se înapoie spre foaier. Era interesant să audă diferitele păreri ale grupurilor care nu comentau altceva decît pe acest teribil Voltaire. Dacă cineva ar fi notat dialogurile din palatul d'Harcourt, ar fi reconstituit biografia sa cu lux de amănunte.

...„De fapt, eu în tabăra cui intru: a duşmanilor, sau a prietenilor lui Voltaire? Poate în cea de a treia: a admiratorilor. Ar trebui să-i fiu recunoscător, pentru că în *Istoria* despre Carol al XII-lea a spus despre tata că întrunea talentele vechilor greci, ştiinţa literelor şi cea a armelor. Şi totuşi nu-i sînt. A fost greşit informat sau, poate, rău-intenţionat, cînd a relatat bătălia de la Stănileşti. Mai mult ca sigur că eroarea porneşte din intenţia de a salva aureola altui copil teribil al Europei: Carol al XII-lea. Trebuie să vorbesc cu Voltaire. Trebuie să ştiu adevărul. Îmi voi da seama din faptul dacă va accepta să intervină pe lîngă M. de Jonquiérés pentru tipărirea în franţuzeşte a lucrării tatii."

— Şi dumneavoastră, alteţă, prezent la premieră?

...„Nu mă miră că lordul Bolingbroke se găseşte în seara aceasta aici. Discursul despre tragedie adresat de către Voltaire lui Bolingbroke i-a sporit acestuia celebritatea în Europa. Dumnezeule, ar fi un dezastru să-l vadă

Voltaire cu peruca strîmbă şi ieşindu-i smocul de păr alb, care contrasta cu cel negru şi fals."

— Am citit de curînd cartea tatălui dumneavoastră în traducerea lui Tindal. E splendidă. Cred că ar merita s-o cunoască şi *monsieur* Voltaire.

— O ştie de mult, *mylord*. Chiar înainte de a fi sosit eu la Londra, ca ambasador al regretatei ţarine Ana.

— Extraordinar, nimic important nu-i scapă acestui strălucit spirit. Sper să ne mai vedem şi în pauze.

..."Se va găsi oare cineva sincer să-i atragă atenţia lordului asupra înfăţişării sale deplorabile ? Nimeni nu zîmbeşte, dar sînt convins că fiecare rîde în sinea sa."

În palatul d'Harcourt hohotele nu se aud. Convenţia e perfectă. Şi ipocrizia. Cei mai mulţi s-ar distra enorm dacă Voltaire ar poposi în noaptea aceasta la Bastilia. Cavalerul de Rohan, vechiul său duşman, deşi nu era aici, pîndea. În 1726, Voltaire reuşise să scape pentru a doua oară din Bastilia, trecînd deghizat Canalul Mînecii. Cavalerul de Rohan nu uitase.

Nu cunoştea pe nimeni din grupul de care se apropiase. Şi aici se vorbea tot despre autorul *Scrisorilor engleze*.

— Dar bine, *mademoiselle*, Voltaire e un monument de imoralitate. La patruzeci de ani o răpeşte pur şi simplu pe marchiza de Chatelet, care are cu unsprezece ani mai puţin decît el.

— Eroare, domnule conte. Cu doisprezeze ani. În ceea ce priveşte „monumentul", cred că e unul în care marmora a fost înlocuită cu spiritul.

— Şi apoi, nu trebuie să uitaţi, domnule conte, că marchizul a plecat să-şi ia în primire regimentul, însoţit de amanta sa. Echilibrul a fost restabilit : nimeni nu pierde nimic.

— Doar *monsieur* Voltaire cîştigă şi reputaţia de cuceritor.

N-are rost să mai rămîn lîngă acest grup. Parisul trebuie să-şi consume hrana de care are nevoie. Se pare că intriga e desertul.

— Domnul ambasador ! Iertaţi că profit de întîlnirea aceasta...

...„Unde l-a mai văzut pe acest om ? Vorbeşte franceza cu accent german. A, da, l-a întîlnit la Academia din Berlin. Berlinezii voiau să tipărească şi alte lucrări ale fostului lor membru."

— Schmidt mi-e numele, alteţă !

— Mi-amintesc perfect, domnule Schmidt. La Berlin mi-aţi solicitat să vă aprob tipărirea în limba germană a lucrării tatălui meu despre istoria turcilor.

— Exact, alteţă, exact. Şi atunci mă concura alt editor. Vă asigur, alteţă, că tipografia mea din Hamburg ar face cinste lucrării prinţului Dimitrie Cantemir.

Îl privi cu atenţie pe Schmidt. Uscat la faţă şi cu pielea făcută creţuri mărunte. „Seamănă cu chipul unei sculpturi, pe care am văzut-o în catedrala din Köln. Va trebui să-l accept pe Schmidt pentru tipărirea lucrării în limba germană. Treptat. Europa îl va cunoaşte pe Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei. Ah, ochii lui ! Cum l-au privit ochii lui înainte de moarte ! N-a scos nici un cuvînt. Dar ochii au vorbit."

— Domnule Schmidt, consimt. Vă rog să treceţi mîine dimineaţă pe la reşedinţa mea, pentru a pune totul la punct.

— Alteţă, vă rămîn recunoscător.

De ce l-o fi fixînd atît de stăruitor bătrînul acesta cu lornionul ? Mai bine să nu-i dea atenţie. Şi totuşi stăruie. Se ţine după el. Nu cumva e un om al lui Richelieu, pus să-l pîndească ?

— *Monsieur*, doriţi să-mi vorbiţi ?

— Scuze, domnule! Semănați uimitor cu cineva pe care l-am cunoscut acum treizeci de ani... Dar e imposibil! La Constantinopole...

— Contantinopole, ați spus?

— Aveți aceleași trăsături, aceiași ochi, același surîs... Extraordinară asemănare cu acel nefericit prinț. Permiteți-mi, vă rog: Pierre Antoine de Castagner, marchiz de Châteauneuf.

— Prințul Cantemir!

— Sînteți fiul lui?!

Bătrînul l-a prins de umeri.

— *Mon prince*, scuze. L-am cunoscut. Și l-am apreciat. Aș putea spune că m-am bucurat de prietenia lui.

Entuziasmul domnului de Châteauneuf se curmă. O rumoare se ridică din foaierul mare. Apăruse *monsieur* Voltaire, la braț cu *madame* de Luxemburg. Cîțiva pași mai în urmă, o altă pereche: marchiza de Chatelet, la braț cu frumosul marchiz de Saint-Lambert.

Monsieur Voltaire, salutat de toți, a salutat el pe domnul de Châteauneuf.

— Îl cunoașteți personal?

— Mi-a fost secretar, în timpul cînd eram ambasadorul Franței la Haga. Încă de pe atunci se ținea de ștrengării. Mi-l trimisese *monsieur* Arouet, cu rugămintea să-l supraveghez. E foarte greu să supraveghezi un geniu în devenire. În cele din urmă, *monsieur* Arouet a aflat de la alții de întîlnirile clandestine cu o femeiușcă excepțională. Pimpette, parcă-i spunea. Bietul François a fost expediat în patrie. Cred că e singura dată cînd a suferit din dragoste.

Pe scenă, *madame* Dumesnil se părea că are pe dracul în ea jucînd pe *Mérope*. Piesa se apropie de deznodămînt

și tăcerea încremenise parizienii dispuși să comenteze orice fel de imperfecțiuni, oricît de mărunte ar fi fost. Prințul Cantemir acceptase să intre în loja marchizului de Châteauneuf. Reușise să se rupă de cele ce se petreceau pe scenă, pentru a urmări figurile celor din sală. În actul I, marchiza de Chatelet stătuse atît de aproape de tînărul de Saint-Lambert, încît faldurile crinolinei pe care o purta se revărsaseră peste pantalonii albi ai marchizului. Acum, spre sfîrșit, cînd succesul piesei *Mérope* nu mai putea fi pus la îndoială, distanța dintre marchiză și recentul ei adorator se mărise din nou. Privi spre Voltaire. Sorbea cuvintele doamnei Dumesnil. Era indiferent la prezența doamnei de Luxemberg, care-și agita zadarnic evantaiul.

Se poate, oare, să-i fi scăpat lui Voltaire ceea ce aflase Parisul ? Sau îi devenise indiferent marchiza de Chatelet ?

...„Singurul lucru care trebuie să mă preocupe este acela de a obține de la acest teribil Voltaire intervenția pentru traducerea lui Jonquièrés. Și, dacă s-ar putea, o prefață. Ar conta foarte mult.“

În pauze, domnul de Chateauneuf îi confirmase bănuiala că Voltaire falsificase amănuntele despre Stănilești pentru a spori aureola preferatului său, Carol al XIII-lea. „Noi, francezii, *mon prince,* am cochetat cu turcii, fiindcă Petru I începea să devină o primejdie reală. Și, apoi eram interesați ca nici Majestatea imperială de la Viena să nu strice echilibrul Europei. Cred că Voltaire a servit excelent prin scris interesele politicii noastre externe. Nu că regele Carol al XII-lea n-a fost suficient de mare, dar prin Voltaire a devenit un erou de factură europeană.“ I-a răspuns atunci lui Châteauneuf că unii merită, măcar după moarte, să fie cunoscuți în Europa. Marchizul a înțeles.

Voltaire a întors capul spre cea căreia îi spusese „omul meu de geniu, al cărui singur păcat e că-i femeie.“

Zîmbetul marchizei de Chatelet îi răspunse. Deci ieşirea în public cu Saint-Lambert trebuie să aibă alte dedesubturi.

— *Mon prince,* cunosc un editor italian, care ar fi fericit să tipărească din operele prinţului Dimitrie Cantemir.

— Vă mulţumesc, domnule marchiz !

...„E gentil marchizul de Châteauneuf, dar cînd se va apropia deznodămîntul, se va despărţi de el. *Madame* Dumesnil va trebui găsită imediat, pentru a-l prezenta lui Voltaire.

— Priviţi-l pe lordul Bolingbroke. L-a protejat pe Voltaire în refugiul său la Londra.

— Sînt la curent cu această protecţie.

— Nu ştiu dacă aţi aflat ce i-a răspuns lui Congreve, cînd acesta mărturisea că ţine mai mult la reputaţia sa de gentilom, decît la operele pe care le-a scris.

— Ştiu, domnule de Châteauneuf. Întreaga Europă ştie : „Dacă ai fi avut nenorocul să fii numai gentilom, n-aş fi venit să te văd".

...„*Monsieur* Voltaire, trebuie să te conving pentru intervenţie şi dedicaţie. Tu ai răspuns celor care se întrebau cu neghiobie cine a fost mai mare dintre Cezar, Alexandru, Tamerlan şi Cromwell. Răspunsul a făcut să te preţuiască toţi oamenii luminaţi : Isac Newton. Nimeni n-a uitat ce-ai zis : tot respectul nostru se cuvine aceluia care pune stăpînire pe spirit prin forţa adevărului, iar nu acelora care îl subjugă prin violenţă. Nu se încadrează oare mai bine Dimitrie Cantemir, decît Carol al XII-lea în această apreciere a ta ? Dumnezeule ! Au început aplauzele !"

Palatul d'Harcourt fusese cuprins de delir.

— Mă scuzaţi, domnule marchiz. Vă voi căuta !

Succesul era copleşitor. *Madame* Dumesnil îl adusese pe Voltaire pe scenă, printre ceilalţi actori. Şi duşmanii lui François-Marie Arouet aplaudau. Peste tot nu se auzea decît numele de Voltaire. Celălalt se uitase. *Madame* Du-

mesnil l-a văzut pe prinţul Cantemir, despre care cunoscătorii spuneau că e un talentat poet rus. I-a făcut semn s-o urmeze. A luat-o înainte cu Voltaire, spre cabină. Şi prinţul Cantemir a intrat. Rămăsese în umbră, lîngă uşă. Privea cum Voltaire o sărută pe *madame* Dumesnil pe umărul gol. Vru să se retragă.

— O, nu, *mon prince*, nu te jena. *Monsieur* Voltaire n-are pentru mine decît sărutul. Păstrează restul pentru altcineva.

Voltaire nu se întoarse spre uşă. Rîse în hohote.

— Felicitările mele, madame. Pe scenă n-aţi avut un singur drac în dumneavoastră, ci un iad.

— *Monsieur* Voltaire, vă prezint pe prinţul Cantemir.

— Numele mi-e foarte cunoscut. *Mon prince*, omagiile mele ! Aveţi gust. *Madame* Dumesnil a dovedit că iadul e superior paradisului.

— *Monsieur* Voltaire, dacă nu vă astîmpăraţi, s-ar putea ca de Rohan să vă conducă în seara asta la Bastilia.

— N-ar face-o pentru prima oară. Şi apoi, credeţi-mă : după atîta febră, nu mi-ar strica puţină răcoare. Cantemir aţi spus ? E imposibil să fiţi una şi aceeaşi persoană cu prinţul Dimitrie Cantemir, despre care am scris în...

— *Istoria lui Carol al XII-lea*. Sînt fiul lui.

— *Madame* Dumesnil, mi-ai făcut două bucurii în seara aceasta.

În castelul de la Cirey, supeul era hotărît pentru ora nouă seara. Marchizul de Chateauneuf, care-i adusese prinţului Antioh Cantemir o invitaţie din partea domnului Voltaire, îi atrăsese atenţia asupra a trei lucruri, pe care urma

să le respecte cu strictețe : să se prezinte la Cirey după orele 16,00, să-și procure singur distracția în castel pînă la ora supeului — așa cum procedează toți invitații ! — și să nu întîrzie nici un minut după ce majordomul va da semnalul. „*Monsieur* Voltaire care își permitea să ironizeze monarhii, începuse să devină el însuși monarh." Antioh Cantemir a deslușit nuanța malițioasă din observația marchizului și și-a propus să nu uite recomandările.

De altfel, *monsieur* Voltaire se ținuse de cuvînt. Intervenise pe lîngă Jonquièrés, și acum *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman* se afla sub tipar. Întîrziase un singur lucru *monsieur* Voltaire : să trimită tipografului dedicația închinată memoriei celui care fusese Dimitrie Cantemir, domnitor al Moldovei.

...„Și nu-l voi lăsa pînă nu mi-o va înmîna. O voi duce chiar eu la Jonquièrés pentru a nu întîrzia lucrul. Cam încărcat castelul de lîngă Cirey ! Peronul rivalizează cu cel de la Versailles, însă grădinile îi sînt cu mult în urmă. Și parcă aș prefera să rămîn în grădină pînă la ora supeului. Ciudat om, *monsieur* Voltaire ! Ținea neapărat să aibă cît mai mulți invitați, deși se spunea că a început să devină mizantrop. În realitate, tot ce face acest geniu era atît de paradoxal, încît ar fi fost foarte dificil să-i surprinzi adevărata față."

Madame Dumesnil îl încredințase că citise cu ochii ei corespondența pe care *monsieur* Voltaire o trimetea lui Frederic al Prusiei.

— *Mon prince,* sînt atît de spirituale aceste scrisori, încît l-am rugat pe François să mă lase să învăț cîte ceva pe dinafară. Rețin două fraze superbe : „Virtutea, studiul și veselia, sînt trei surori care nu trebuiesc despărțite niciodată. Divinitățile acestea trei sînt slujnicele voastre, Sire, și metresele mele..."

...„Poate că are dreptate *madame* Dumesnil : Voltaire e un ipocrit sublim, dar tragic. Îi ucide pe ceilalţi, ca să nu moară el."

...„Cipresul acesta are silueta unui călugăr ortodox. Şi parcă poartă odăjdii verzi. Dacă nu mă înşel, lîngă grupul statuar s-a oprit Charles de Secondat, baron de la Brède et de Montesquieu. Deci şi baronul e invitat la supeu !"

— Prinţul Cantemir în castelul de la Cirey ?

— Surpriza e pentru mine, baroane.

Îl cunoscuse pe Montesquieu o dată cu întoarcerea de la Londra. I-a cerut permisiunea să-i traducă în limba rusă parte din lucrări. Montesquieu, agitat că operele sale nu erau suficient de cunoscute, începuse să frecventeze principalele saloane ale timpului. Era nelipsit la *madame* de Deffand. Se alinta şi se lăsa solicitat şi de *madame* Geoffrin, şi *madame* de Tencin. Se pare însă că din viaţa mondenă îşi cîştigase popularitate numai omul şi nu şi scriitorul Montesquieu. Probabil din cauza aceasta i-a răspuns lui Cantemir la cererea sa de a-i fi traducător în limba rusă : „Poate ceea ce nu au reuşit să facă femeile o va face un prinţ oriental".

Nu era sigur dacă Montesquieu citise : *Sitema religiei mahomedane*, pe care i-o dăduse.

— Prinţul Dimitrie Cantemir e tatăl dumneavoastră ? Strălucită minte ! De aceeaşi părere e *şi monsieur* Voltaire. O voi citi. O voi citi cu plăcere, *mon prince*.

„Sînt sigur că n-a citit-o nici pînă acum. Va trebui însă să-l determin s-o facă. În ultima scrisoare pe care am primit-o de la Maria, de la Dimitrievka, mă întreabă ce-am mai făcut pentru răspîndirea operei tatălui nostru. Maria nu ştie ce greu e să urneşti aceste minţi, care, înainte de toate, sînt îmbătate de ele însele."

— *Mon prince,* cred că voi redacta un nou capitol la *Scrisorile persane*.

— Ați găsit ceva în plus de criticat ?

— Pe mine. Pe mine, așteptînd supeul de la Castelul Cirey.

...„Hotărît lucru : Montesquieu e astăzi prost-dispus. Abia acum observ că umărul drept îl ține mai sus decît cel stîng. Cîți ani o fi avînd ? Probabil că vrea să întîlnească pe cineva înainte de supeu, de s-a depărtat atît de grăbit. Sau poate evită o eventuală discuție asupra *Sistemei religiei mahomedane*."

Se afundă în grădină. „Maria e o nefericită. N-a putut și nici nu va putea vreodată să iasă din umbra tatălui nostru. A și suferit mult. Am impresia că în grădina castelului Cirey și-a dat întîlnire astăzi tot ce are mai strălucit Parisul. Prea tîrziu, domnule de Fontenelle, îți tragi brațul de sub cel al doamnei de Tencin. A, ți l-ai strecurat la loc... Te bizui pe discreția mea, domnule de Fontenelle."

Madame de Tencin întinse mîna prințului Cantemir.

— *Mon prince*, Bernard (*Madame* de Tencin îi spunea dinadins pe numele mic lui Bernard de Bouvier de Fontenelle) vrea să fie discret. Afirmă că nu știe nimic despre experiențele de fizică ale amantei domnului François-Marie Arouet, marchiza de Chatelet. Se știe precis că toate descoperirile științifice făcute în laboratorul de aici sînt ale lui *monsieur* Voltaire și nu ale marchizei. N-ați aflat nimic ? Mor de curiozitate să intru în laboratorul acesta despre care vorbește toată lumea Monseniorul cardinal nu cred că va rămîne nepăsător. A avut odinioară dreptate Inchiziția. Vai, ce palpitant ar fi să avem una în Franța, ca în catolica Spanie. Unii spun că *monsieur* Voltaire e în căutarea aurului și că totul s-ar reduce la alchimie...

Prințul Cantemir părea s-o asculte cu atenție. „Femeia aceasta e obositoare. Niciodată n-o să-mi pot explica de ce Fontenelle o cultivă cu atîta insistență. Ea lansează moda la Paris. Dacă *madame* de Tencin și-a făcut un *grain*

de beautée sub ochiul stîng, în cel mai scurt timp jumătate dintre parizience o vor imita."

— Cît despre Bernard, el menajează pe toată lumea și în primul rînd se menajează pe el.

— Fiindcă, frumoasa mea, din păcate totul este posibil și toată lumea are dreptate.

— Bernard, mă scandalizezi ! Nu cumva vrei să spui că este posibil ca marchiza de Chatelet să fie om de știință !

— După cîte știu, a urmat matematicile cu Maupertuis, apoi cu Clairau. Tot Parisul discută traducerea făcută de marchiză *Principiilor lui Newton.*

— O discută, dar n-o citește.

— Să nu uităm, draga mea, că Voltaire însuși a fost preferat marchizei de Chatelet de către Academia franceză, la un concurs pentru cea mai bună lucrare privind fizica focului.

— Voltaire e splendid ca amant ; cred că ambele lucrări au fost redactate de el. Numai pe cea mai slabă a semnat-o.

...„Fontenelle nu arată anii pe care-i are. Să obțină asta prin peruca sa blondă ? În orice caz, oamenilor slabi le poți stabili mai greu vîrsta. Deși îl frecventează pe Voltaire, nu-l suferă. Nu poate să-i ierte acestui tînăr că i-a luat locul de cel mai spiritual om al Franței."

— Dinspre castel se auziră țipete.

— O, începe să fie interesant. Mor de curiozitate să aflu ce se întîmplă acolo. Să ne grăbim !

Cei doi bărbați abia se țineau după *madame* de Tencin.

— *Mon prince,* însoțește-o dumneata. Nu suport asemenea ritm.

„Deci e adevărat că Fontenelle e mult mai în vîrstă."

Prințul Cantemir o pierdu pe doamna de Tencin în învălmășeala de la parterul castelului. Țipetele încetaseră de

mult. Invitații se pregătau de plecare. *Monsieur* Voltaire anunțase prin majordomul său că supeul nu va mai avea loc. O asemenea nepolitețe, care echivala cu o jignire, putea fi iertată numai unui geniu.

Își auzi numele strigat de majordom. Prințul Antioh Cantemir era rugat să treacă în bibliotecă, unde îl aștepta *monsieur* Voltaire. Îl găsi așezat în colțul cel mai întunecat.

— Femeia e aceeași *mon prince*. Chiar și cele cu interes pentru fizică. Eu am luat locul lui Richelieu, Saint-Lambert l-a luat pe al meu. E în ordinea lucrurilor. Un cui scoate pe altul. Așa merge lumea.

Voltaire l-a uitat pe marchizul de Chatelet. Considerase numai amanții.

„Cred că nu mai e momentul să-l rog pentru prefață."

— Domnule ambasador, Parisul rîde în hohote. Se înșeală dacă crede că Voltaire plînge. Jonquièrés a tipărit cartea ?

— Da, și vă mulțumesc.

— Franța îl va cunoaște pe prințul Dimitrie Cantemir în limba ei. Va fi un cîștig.

Redactor: ELISABETA DONOIU
Tehnoredactor: IONEL GHEORGHIU

Apărut 1970. Format. 540×840/16. Coli ed. 9,02. Coli tipar 12,75 A. nr. 2737/1970 C. Z. pentru bibliotecile mari și mici 859 — 31.

Lucrareă executat sub comanda nr. 171 la I. P. Tiparul Str. Fabrica de Chibrituri nr. 9—11 București
Republica Socialistă Romînia

Lei 4,75

EDITURA EMINESCU

